

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R110:1988

Bostadsområde i förändring

**Forskningscirkeln som samarbetsform
mellan boende, förvaltare, kommunala
tjänstemän och forskare**

**Ingrid Sahlin
Anders Järnegren
Uno Odenmar
Hans-Edvard Roos**

INSTITUTET FÖR
BYGGDOKUMENTATION

Accnr

Plac Ser

R
Jall

Byggforskningsrådet

BOSTADSOMRÅDE I FÖRÄNDRING

Forskningscirkeln som samarbetsform mellan boende, förvaltare,
kommunala tjänstemän och forskare

Ingrid Sahlin
Anders Järnegren
Uno Odenmar
Hans-Edvard Roos

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 870300-2 från Statens råd
för byggnadsforskning och anslag från Malmö stads fastighetskontor till
Sociologiska institutionen, Lunds universitet, Lund.

REFERAT

Projektets syfte var att med hjälp av en s k forskningscirkel med boende och verksamma i ett bostadsområde (Gullviksborg i Malmö) dels stimulera möjligheterna att utveckla stadsdelen, dels dokumentera och analysera pågående förändringsprocesser och tidigare utvecklingsarbeten i området.

Att arbeta med forskningscirklar ska ses som en möjlighet att vidga och fördjupa dialogen mellan forskare, kommunala beslutsfattare och de boende. Samtidigt prövas en delvis ny forskarroll.

Erfarenheterna från cirkeln pekar mot att förnyelsen av ett bostadsområde är en process som bör ske i samråd mellan berörda boende, bostadsförvaltare och kommunrepresentanter. Författarna slår fast betydelsen av lokal förankring men visar också på vikten av att förvaltarens och kommunens representanter har förankring i sina respektive organisationer.

Rapporten riktar sig i första hand till boende, bostadsförvaltare och kommunala handläggare vid t ex socialförvaltning, stadsbyggnads- och fastighetskontor.

Publicering innebär inte att anslagsgivare, Malmö stad eller andra berörda tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Denna skrift är tryckt på miljövänligt, oblekt papper.

R110:1988

ISBN 91-540-4986-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Svenskt Tryck Stockholm 1988

INNEHÅLL

FÖRORD

SAMMANFATTNING	1
1 ARBETSSÄTT	4
1.1 Forskningscirklar i arbetslivet	4
1.2 Aktionsforskning	8
1.2.1 Samhällsutveckling	8
1.2.2 Samhällsforskning	9
1.2.3 Aktionsforskning	10
1.2.4 Aktionsforskning och bostadsområde	11
1.3 Brukarinflytande i planeringsprocessen	15
1.3.1 Planeringsprocessen	15
1.3.2 Cirklar i samhällsplanering	16
1.3.3 Kommunen differentierad	19
1.3.4 Brukarna - aktörer, resurssvaga eller majoriteten?	21
1.4 Diskussion	22
1.4.1 Faktiskt brukarinflytande	22
1.4.2 Kommunal planering och utveckling	24
1.4.3. Forskningscirkel i bostadsområde	24
2 GULLVIKSBERG	27
2.1 Om uppfattning av tid och rum m.m.	27
2.2 Den fysiska miljön	30
2.2.1 Byggnader och gårdar	30
2.2.2 Affärer och institutioner	31
2.2.3 Ägarstruktur, fastighetsindelning och statistikområden	32
2.3 Den sociala miljön och befolknings- sammansättningen m.m.	32
2.3.1 Tomma lägenheter m.m.	32
2.3.2 Folkmängd, åldersfördelning och hushållsfördelning	34
2.3.3 Invandraranandel	36
2.3.4 Socialbidrag m.m.	37
2.3.5 Sammanfattning	39
2.4 Organisationerna	40
2.4.1 Hyresgästföreningen och kontaktkommittéerna	40
2.4.2 MKB	41

2.4.3	Boinflytande	42
2.4.4	Föreningar	43
2.4.5	Kommunala förvaltningar	46
2.4.6	Kommentar	47
2.5	Gullviksborgs projekthistora	48
2.6	Diskussion	53
2.6.1	Boendeprojektens framväxt i Sverige	53
2.6.2	Oavsedda projektresultat	54
2.6.3	Projektens interna maktstrukturer	56
2.6.4	Projektens inflytande på externa maktstrukturer	58
2.6.5	Projektkultur	59
2.6.6	Projekt som möjlighet	61
2.6.7	Sammanfattning	61
3	GULLVIKSBORGS FORSKNINGSCIRKEL	64
3.1	Historik	64
3.2	Forskningscirkelns praktiska utformning	67
3.2.1	Deltagare	67
3.2.2	Former	68
3.2.3	Information utåt	68
3.2.4	Minnesanteckningar	69
3.2.5	Innehåll	70
3.2.6	Synpunkter och kommentarer	71
3.3	Öppna forskningscirklar	72
3.3.1	Information, dokumentation m.m.	72
3.3.2	Innehåll	73
3.4	Diskussion	77
4.	FORSKNINGSCIRKELNS VISION	80
4.1	Den inledande diskussionen: problem och visioner	80
4.2	Konkretiserings- och förankringsfasen	81
4.3	Den förankrade visionen	88
4.3.1	Vilka är problemen idag?	88
4.3.2	Vad är bra idag?	89
4.3.3	Vad vill man ha?	90
4.3.4	Vilka hinder och risker bör beaktas?	92
4.3.5	Egna insatser?	93
4.3.6	Sammanfattning	93

4.4	Framtida projekt?	95
4.5	Diskussion	96
4.5.1	Deltagarnas organisationstillhörighet	97
4.5.2	Deltagarnas immunitet - hur krav riktas mot icke-representerade organisationer.	98
4.5.3	Informationsutbyte mellan deltagarna och andra boende	99
4.5.4	Om informationsspridningen i frivilliga organisationer	101
4.5.5	Integrerings- och samordningstendenser	103
5	BOSTADSOMRÅDET OCH KOMMUNEN	106
5.1	Planering	106
5.2	Beslutsfattande	109
5.3	Uppsökande verksamhet	110
5.4	Dialogen	111
6	FORSKNINGSCIRKEL OCH BOSTADSOMRÅDE	114
7	NYA FRÅGESTÄLLNINGAR	118
7.1	Föreningskultur och lokal utveckling	118
7.2	Utstötning	121
7.3	Ungdomar	123

FIGUR- OCH TABELLFÖRTECKNING

LITTERATURFÖRTECKNING

BILAGOR

bilaga 1. Erfarenheter från områdesarbete på deltid

bilaga 2. Ansökan om bidrag till boendeserviceprojekt

bilaga 3. Reflexioner kring förändringar (Håkan Larsson)

FÖRORD

Förväntningarna avseende resultatet av detta forskningsprojekt sammanfattades inledningsvis bl.a. med: "att med hjälp av en forskningscirkel med boende och verksamma i Gullviksberg stimulera möjligheterna att utveckla stadsdelen, vartill kommer dokumentation och analys av pågående förändringsprocesser och tidigare utvecklingsarbete i området."

Forskningsprojektet skall uppfattas som ett exempel där aktionsforskning, forskningscirkel och kommunal forskningskompetens avseende kommunala beslut och planeringsprocesser förutsättes ge ytterligare kunskap och förbättrade handläggningsrutiner kring förändringsarbete i bostadsområden. Projektet är i sig också ett exempel på kunskapsinventering som förstärker den kommunikativa kompetensen mellan aktörerna i aktuella bostadsområden och bidrar till överförbara handläggningsrutiner för andra inventeringar och förändringsprojekt i bostadsområden. Med bostadsområden avses både ny- och ombyggnadsprojekt avseende förändringar i boendestrukturen och i den fysiska miljön av framför allt befintliga bostadsområden av 60- och 70-talskaraktär.

Forskningsprojektet "Bostadsområde i förändring" har finansiellt blivit möjligt genom att Byggforskningsrådet, BFR, och Malmö stads fastighetskontor samfinansierat projektet med vardera hälften av erforderligt projektanslag. Genomförandet av forskningsprojektet har skett med en kombination av forskare i kommunal tjänst och kommunal planeringskompetens i beslutsprocessen samt forskningsresurser vid sociologiska institutionen vid Lunds universitet.

Den för forskningsprojektets genomförande nödvändiga formella ansvarsfördelningen med kommunen som projektansvarig gentemot BFR och samtidigt anslagsgivare tillsammans med BFR har på intet sätt styrt projektets genomförande med restriktioner eller på förhand givna förutsättningar.

Medverkande från projektets första idéfas har varit Håkan Larsson och Bo Nilsson, båda med flerårig praktisk erfarenhet av organisationsarbete och förändringsarbete i bostadsområden och ett aktivt engagemang för de boende. Håkan Larsson har dessutom deltagit aktivt i projektet och fungerat som cirkelledare.

I forskningscirkeln har följande personer medverkat och därvid lämnat positiva bidrag till kunskapsutvecklingen: Sven Brandrup, Kickan Gustafsson, Kerstin Ingner, Arne Jönsson, Stig Källström, Kicki Lind-

strand, Hans Nilsson, Gertrud Persson, Sidde Persson, Jan-Åke Sandberg, Christer Sjöstrand, Jan-Olof Ulin, och Gerth Österberg. Bland många övriga på Gullviksberg som med stor generositet och vänlighet bidragit med tid, information och synpunkter under projekttiden finns här bara utrymme att nämna ett fåtal, såsom Richard Larsen, Barbro och Nils Larsson, Joel Jacobsson och Zoran Stefanovski. Anställda vid MKB och Malmö kommun, bland annat socialförvaltningen och statistikkontoret, har också bistått med viktig information.

Kontaktkommittéerna i området, Söder IF och Folkets Hus-föreningen har kostnadsfritt upplåtit lokaler till forskningscirkeln.

Ansvarig projektledare för projektet har varit Uno Odenmar, tekn. dr., fastighetskontoret i Malmö stad, samtidigt som Hans-Edvard Roos, FD, vid sociologiska institutionen i Lund varit vetenskaplig handledare för de sociologiska undersökningarna, vilka utförts av Ingrid Sahlin, doktorand vid sociologiska institutionen. Dessutom har Anders Järnegren, FD, vid sociologiska institutionen i Lund medverkat framför allt inom kompetensområdet avseende forskningscirkelns genomförande samt med forskningsinformation avseende FOU-projekt av jämförbar karaktär.

Ansvariga för rapportens innehåll är tillsammans Ingrid Sahlin, Uno Odenmar, Hans-Edvard Roos och Anders Järnegren.

Fastighetskontoret i Malmö stad
Utredningsenheten

Uno Odenmar
tekn. dr.

SAMMANFATTNING

Denna rapport redovisar forskningsprojektet "Bostadsområde i förändring", vilket syftar till uppföljning av utvecklings- och förändringsarbete i ett bostadsområde från 1960-talet. Framför allt har projektet emellertid inneburit ett försök att använda en ny metod, forskningscirkeln, för forskning och utveckling inom boendet, och merparten av rapporten kommer därför att behandla denna metod och dess konkreta resultat. Den verksamhet som bedrivits inom ramen för projektet relateras till lokala förhållanden, kommunal planering, olika forskningsmetoder och till en aktuell diskussion kring utvecklings- och samverkansprojekt och bostadsområden.

Inledningsvis beskrivs tre olika traditioner inom svensk tillämpad samhällsforskning, vilka tillsammans utgör en bakgrund för projektets metod, nämligen aktionsforskning i bostadsområden, forskningscirklar i arbetslivet och cirklar i samhällsplanering för att öka brukarinflytandet. I anslutning härtill diskuteras potentiella konflikter mellan olika kommunala intressen och nivåer, hur begreppet "brukarna" och därmed deras representanter kan svara mot skilda grupper, (aktörer, resurssvaga eller majoriteten). Även begreppet planering diskuteras och differentieras. I avsnittet om aktionsforskning diskuteras också boendeforskningens utveckling i relation till samhällsutvecklingen.

Forskningscirkeln i bostadsområdet ses som ett sätt att vidga och fördjupa dialogen mellan forskare, kommun och de boende, och samtidigt pröva en ny forskarroll; målet är dels utveckling, dels ny kunskap för samtliga parter.

Det följande kapitlet innehåller framför allt en konkret redogörelse för bostadsområdet Gullviksborgs och några drag i dess utveckling. Efter ett inledande resonemang om det svåra i att teckna ett modernt bostadsområdes historia beskrivs bebyggelse, ägostruktur, social och kommersiell service och befolkningssammansättning.

I kapitlet beskrivs också hur Gullviksborg hanterats och betjänats av olika organisationer: kommunala förvaltningar, föreningar och bostadsföretag med särskild tonvikt på var beslutsfattandet för området sker.

Beskrivningen av den sociala strukturen bygger främst på traditionella kvantitativa mått men innehåller också citat om hur området "gick ned" i slutet av 1970-talet. Det visas i figurer olika indikationer på att de sociala problemen i området däremot under de senaste åren minskat jämfört med ett intilliggande område.

I en "projekthistoria" redovisas ett antal projekt avseende Gullviksborg under den senaste tioårsperioden. Huvudsyften och något om innehållet i dessa projekt refereras.

I diskussionsavsnittet ges en bakgrund till boendeprojektens framväxt i Sverige; därefter ställs ett antal frågor kring projekt som arbetsform och olika processer som kan förstärkas av boendeprojekten. Med hänvisning till den förändrade befolkningssammansättningen diskuteras om projekten kan ge konsekvenser som inte varit avsedda, också för de bostadsområden som inte varit direkt berörda; att avsedda effekter kan fördröjas och komma att sammanblandas med effekter av senare startade projekt; att "projekt föder nya projekt" (en fördelningsaspekt); och att projektorganisationer kan innehålla konserverande likaväl som förnyande krafter. Inga bestämda slutsatser dras om utvecklingsprojektens betydelse för Gullviksborgs utveckling.

Kapitlet om forskningscirkeln i Gullviksborg inleds med en "historik" om hur just det här redovisade forskningsprojektet kom till stånd. Därefter lämnas en mycket konkret redogörelse för forskningscirkelns former, deltagare, innehåll etc. Den "öppna forskningscirkeln"- till vilka alla intresserade inbjöds - beskrivs sedan på samma sätt men med mer utförliga citat av frågor som föreläsningarna föranlett.

I ett kort diskussionsavsnitt görs tre olika kopplingar: en till begreppet "vardagens intellekt" för vilket forskningscirkeln skulle kunna vara ett forum, och en till traditionen av studiecirkel och föreläsning/ folkbildningsarbete. Slutligen diskuteras den öppna forskningscirkeln som ett sätt att vidga dialogen mellan de olika parterna likaväl som inom de olika grupper som skulle representeras i den slutna forskningscirkeln.

I det fjärde kapitlet redovisas vecka för vecka hur en utvecklingsidé växte fram inom forskningscirkeln i Gullviksborg, från en vag problembeskrivning av området till en första konkret vision, och hur denna något modifierats av impulser utifrån/uppifrån respektive nedifrån genom enkät och intervjuer. En sammanställning av inkomna synpunkter, önskemål och upplevda hinder och möjligheter citeras i sin helhet, då den också ger information om bostadsområdet.

I den därpå följande diskussionen tas deltagarnas representativitet upp, vad organisationstillhörigheterna och även klass/kulturbakgrund kan betyda för värderingar, ställningstaganden och uttalanden i cirkeln; hur de representerade organisationerna gjordes "immuna" mot förändringsförslag och vad deltagarnas föreningstillhörighet har för betydelse när det gäller spridning respektive inhämtande av information från andra boende i området. Därefter följer ett resonemang kring tendensen att information lättare förs uppåt i organisationen än nedåt; slutligen diskuteras tendenser till tillfälliga eller varaktiga "koalitioner" eller allianser mellan ingående organisationer i olika sammanhang.

Det femte kapitlet innehåller en redogörelse för olika problem inom kommunal planering som sammanhänger med komplexa besluts- och genomförandeprocesser och otillräcklig kontakt med de boende liksom bristande kunskaper om deras behov och önskemål. Forskningscirkeln som ett forum för en vidgad och samtidigt fördjupad dialog mellan kommunens planerande tjänstemän och representanter för de boende framhävs som en möjlighet att öka brukarnas insyn i och inflytande över planeringen inom olika kommunala sektorer och samtidigt höja kvaliteten i tjänstemännens förslag och relevansen i de politiska målformuleringarna.

I det sjätte kapitlet diskuteras några aspekter på forskningscirkelns möjligheter att stimulera utvecklingen i ett bostadsområde. Det faktum att ett område varit föremål för olika utvecklingsprojekt kan medföra att vissa motsättningar mellan olika grupper och intressen kommit i dagen; dessa avspeglas delvis i relationen mellan olika organisationer eller olika organisationsnivåer. Ett konfliktperspektiv kan bidra till att synliggöra de motsättningar och samtidigt den intressegemenskap som finns i bostadsområdet. Med en seriös diskussion kring dessa förhållanden och med ambitionen att begripliggöra och öka kunskapen om skilda gruppers situationer och behov, men inte nödvändigtvis uppnå samförstånd, ses forskningscirkeln som en strategi att utveckla ny förståelse för och förutsättningar för omprövning av utvecklingen i samhället och bostadsområdet.

Slutligen nämns några nya frågeställningar, som vuxit fram ur konfrontationen mellan etablerad teori och lokala erfarenheter i forskningscirkelns diskussioner och genom fältstudier och intervjuer i området. Dessa frågor har samband med försöken att utveckla en "lokal kultur" som baseras på bostadsområdets föreningsliv, och eventuella inneboende hinder för detta. Bland annat ställs frågor kring om en "föreningskultur" kan utestänga vissa kategorier människor, såsom etniska minoriteter, ungdomar och hyresgäster med sociala problem.

I bilagedelen redovisas dels en ansökan till Boendeservicedelegationen som delvis bygger på erfarenheter som forskningscirkeln bidragit till att göra explicita, dels några erfarenheter från det projekt med områdesarbete på deltid som delvis var upprinnelsen till det här redovisade forskningsprojektet. I dessa två bilagor ges de enda mer utförliga konkreta beskrivningarna av boendeprojekt i området. I den tredje och sista bilagan lämnar en medlem i projektgruppen några synpunkter på förändringar ur folkrörelseperspektiv.

1. ARBETSSÄTT

I det här redovisade projektet har det huvudsakliga arbetssättet varit en forskningscirkel, vilken prövats som metod för tre olika syften:

- att utbyta kunskap rörande förändringsprocesser i bostadsområdet mellan boende och forskare och om möjligt utveckla nya relevanta forskningsfrågor inom boendesociologin;
- stimulera utvecklingsarbetet i bostadsområdet i fråga;
- utveckla en dialog mellan representanter för kommun och boende för att finna nya former för medverkan i kommunal planering på bostadsområdesnivå;

Dessa tre funktioner har anknytning till tre skilda arbetssätt inom samhällsforskningen ; nämligen forskningscirkel i arbetslivet, aktionsforskning i bostadsområden och cirkel i samhällsplanering

1.1 Forskningscirkel i arbetslivet

Forskningscirkel är ett begrepp som myntats inom arbetslivsforskningens område och har sitt ursprung i ett samarbete mellan Lunds universitet och regionala fackliga organisationer i Skåne.

Bakgrunden till detta samarbete var både Medbestämmandelagen och en högskoleförordning, som kom under den senare delen av 1970-talet. Medbestämmandelagen medförde att fackligt aktiva fick en rad nya och krävande arbetsuppgifter, som i många fall innebar krav på högskolekompetens inom olika områden. Den nya högskoleförordningen innebar bl.a. att arbetslivserfarenhet kunde ge behörighet till högskolan. Det utvecklades ett antal kurser som var speciellt avsedda för fackligt aktiva inom arbetsrättens och arbetsmiljöfrågornas områden. Regionala organisationer inom både LO och TCO var aktiva i detta samarbete med Lunds universitet.

Erfarenheterna från denna samverkan visade emellertid att det inom de fackliga organisationerna fanns behov av ett mer flexibelt sätt att utnyttja universitetet för att tillgodose behovet av kontakt med forsknings- och utvecklingsarbete. Framför allt gällde detta problemområden där det var nödvändigt att närma sig forskningsfronten för att få tillgång till den mest aktuella och mest relevanta informationen. Metoden att presentera denna typ av kunskaper i form av kurser framstod inte som lämplig, och som ett alternativ föddes tanken på att utnyttja den på många sätt unikt svenska traditionen- studiecirkel. Detta arbetssätt hade bl.a. fördelarana

att vara välkänt inom de flesta grupper i samhället, samtidigt som det på ett naturligt och självklart sätt kunde knyta an till den studietradition som finns inom de svenska folkrörelserna. (Nilsson, 1988)

Den första forskningscirkeln startade år 1978 och bedrevs i ett samarbete mellan fackligt aktiva inom Statsanställdas förbund och forskare från det samhällsvetenskapliga området. Sedan dess har ett 50-tal forskningscirklar genomförts i samarbete mellan Lunds Universitet och lokala och regionala fackliga organisationer. Arbetet bedrivs under ledning av en speciell kontaktgrupp för arbetslivsfrågor och i denna finns, förutom företrädare för universitetet, samtliga tre fackliga huvudorganisationer - LO, TCO och SACO/SR, representerade. (En beskrivning av denna verksamhet och dess framväxt finns i Nilsson, 1987.)

En pedagogisk tanke med forskningscirkelarna har varit att man här skapar en arena där två olika typer av kunskaper kan mötas. Å ena sidan de konkreta erfarenheter av arbetslivet som de fackligt aktiva förvärvat under sitt yrkesliv, och å andra sidan de teoretiska och empiriska kunskaper som forskarna erhållit genom studier och egen forskning. I det lyckliga fallet skall forskningscirkeln kunna förena dessa två olika kunskapstyper till en, och då förhoppningsvis ny, kunskap som inte skulle kunnat uppstå och utvecklas i någon av de båda bidragande miljöerna var för sig. (En diskussion kring forskningscirkelarnas möjligheter att integrera kunskaper finns i Gunnarsson, L., och Perby, M.-L., 1982.)

Det har visat sig att de forskningscirklar som genomförts under det decennium som verksamheten pågått kommit att fylla flera olika funktioner. En av de första uppgifterna man såg för forskningscirkelarna var att de skulle utgöra en metod att informera om aktuell forskning utanför de akademiska och dem närliggande sammanhangen. Detta var angeläget, eftersom det ofta funnits stora svårigheter att sprida information om forskningsresultat till viktiga avnämargrupper. Forskningsinformation kom också i och med 1977 års högskoleförordning att bli den s.k. "tredje uppgiften" för högskolan, och verksamheten kom att jämföras med de två traditionella huvuduppgifterna, nämligen högre utbildning och forskning. Forskningsinformation har kommit att utgöra ett viktigt inslag i de flesta forskningscirklar som hittills genomförts.

En viktig erfarenhet är att forskningscirkeln för kommunikering av forskningsresultat erbjuder en situation som förmodligen är överlägsen många traditionella metoder. I cirkeln finns en grupp människor som inte är större än att man kan diskutera på ett fritt och obehindrat sätt, eftersom gruppen inte bör vara större än att man kan upprätthålla en normal samtalssituation, där alla hela tiden har möjlighet att komma till tals. Detta innebär att det hela tiden finns möjligheter till frågor, kommentarer och förtydliganden, något som är speciellt viktigt när forskaren möter grupper som har små erfarenheter av det språkbruk och hela den

föreställningsvärld som präglar forskningen. Begriplighet, som ju är ett viktigt kriterium när det gäller alla typer av kommunikation, är speciellt angelägen i mötet mellan olika sociala världar.

I den lilla cirkeln finns också möjligheter att jämföra mer generella, forskningsbaserade kunskaper med sådana lokala erfarenheter som cirkeldeltagarna har. Detta öppnar möjligheter att bättre bedöma relevansen av forskningen. Forskaren får samtidigt tillfälle att konfrontera sina kunskaper med konkreta förhållanden. Många av de frågor som tas upp i ett forskningscirkelsammanhang är dessutom ofta värderelaterade, inte minst därför att de berör viktiga problem för praktikern. Situationen ger också förutsättningar för en friare och öppnare diskussion än andra, mer enkelriktade kommunikativa miljöer kan ge. Det finns därför utrymme för en mer fördjupad och klargörande diskussion på punkter som är mångtydiga eller kontroversiella. En annan kvalitet, som ibland påpekas, är att forskaren, utöver sin ämnesmässiga kompetens, på grund av sin vetenskapliga skolning, kan föra in ett kritiskt moment i diskussionen. Detta uppfattas ofta av andra cirkeldeltagare som en positiv kvalitet, som normalt inte är så framträdande i studiecirkelarbeta. Sammanfattningsvis har erfarenheten visat att forskningscirkeln kan vara en utmärkt metod för mer kvalificerad forskningsinformation, framför allt på grund av den gynnsamma kommunikativa miljö som den ebjuder.

En andra funktion, som forskningscirkeln kommit att fylla, är att initiera forskning. Just här kan sammanförandet av erfarenheter och kunskaper från olika områden leda till problemformuleringar och forskningsuppgifter som kanske annars inte skulle ha framkommit. Inom arbetslivsrådet har forskningscirkel genererat en rad dylika forskningsprojekt. Ett problem i detta sammanhang har emellertid varit just kunskapsintegrationen och de nya problemformuleringarna, som ibland visat sig ha dålig "passform" i förhållande till etablerade uppfattningar - både inom forskarvärlden och bland praktiker - om vad som utgör lämpliga forskningsuppgifter.

Forskningscirkel kan alltså lätt leda till ett ifrågasättande av dominerande "paradigm" inom det område som de intresserar sig för. Den rör sig ofta i ett "gränssnitt" mellan stora och inflytelserika organisationer. När det gäller arbetslivsfrågorna opererar forskningscirkelarna mellan det akademiska samhället och den folkrörelseanknutna fackföreningsvärlden. Detta kan givetvis innebära något av en balansgång inte bara mellan olika intressen och målsättningar, utan också mellan olika traditioner, kulturer och sätt att definiera verkligheten. Cirkelarnas förmåga att arbeta vidare visar att en integration av erfarenheter och kunskaper är möjlig på den lokala nivån, men att detta inte med nödvändighet måste innebära förståelse från högre nivåer inom respektive organisationer. Detta måste å andra sidan kunna ses också som en kvalitet i ett arbetssätt, som i så hög grad är utvecklingsinriktat.

Forskningscirklar har i flera fall också utvecklats till att vara FoU-projekt i sig. Detta har t.ex. gällt sådana cirklar som primärt varit inriktade mot att samla in data om t.ex. förhållandena på en arbetsplats med anknytning till arbetsmiljö eller liknande. Det handlar här alltså inte om forskningsinitiering utan om mindre, självständigare projekt. Cirkelarbete kan ofta ge tillträde till miljöer som annars inte är självklart tillgängliga för forskare. Det nära samarbetet med en grupp människor som väl känner de förhållanden undersökningen är inriktad på understryker den fördel som det i vissa fall kan innebära att arbeta på detta sätt.

Forskningscirkeln kan här ge en typ av kunskap som är svår att erhålla på annat sätt än genom ett personligt deltagande. Ur ett sociologiskt perspektiv kan man säga att forskningscirkeln kan vara en variation på den forskningsmetod/fältarbetsmetod, som brukar gå under beteckningen "deltagande observation". Den stora fördelen med detta arbetssätt är att det gör det möjligt att tränga djupare in i de studerade förhållandena och, inte minst, en möjlighet att lära känna dessa utifrån de föreställningar, erfarenheter eller verklighetsdefinitioner som är kännetecknande för den studerade gruppen. Inom sociologin talar man ibland om "den humanistiska koefficienten", dvs. det faktum att studerade förhållanden alltid har en betydelse för de berörda människorna och ibland olika innebörder för olika grupper. Förutsättningarna för att klarlägga och förstå dessa olika "humanistiska koefficienter" ligger i ett nära förhållande till de studerade grupperna och en förmåga att "leva sig in i" deras situation. Deltagande observation har av tradition ansetts som den främsta metoden för att utveckla denna typ av kunskaper. Den är kvalitativ, eftersom den inte i första hand syftar till att samla in och redovisa mätbara förhållanden av olika slag, utan i stället till att ge en mening och en förståelse för olika förhållanden utifrån de berörda människornas perspektiv.

Sammanfattningsvis erbjuder forskningscirkeln en modell för samverkan mellan praktiker och forskare. Den anvisar ett sätt att arbeta med lokala frågor som både avviker från och har anknytning till andra metoder för lokal samverkan i FoU-projekt. För att ge några andra utgångspunkter för ett perspektiv på forskningscirkeln i bostadsområdet kommer vi här att dels lyfta fram några synpunkter på aktionsforskningstraditionen, och dels redovisa några olika erfarenheter av att använda studiecirklar som en metod för brukarmedverkan i samhällsplaneringen.

1.2 Aktionsforskning

1.2.1 Samhällsutveckling

Aktionsforskningens framväxt i Sverige sammanhänger med omvälvningar i samhällsutvecklingen under 1960-talet då de negativa konsekvenserna av det industriella tillväxtsamhället uppmärksammades. Sammanfattningsvis utgör denna period inledningen till en brytningstid som kännetecknas av en ökad insikt om svårigheterna att förutse konsekvenserna av politiska och sociala åtgärder, om otillräcklig förmåga att åtgärda sociala problem, samt framväxten av ökade anspråk från opinioner och en omprövning inom samhällsvetenskaperna.

Diskussionerna om stadsomvandling, bilism, kommersialisering, regionalpolitik, flyttlasspolitik, glesbygdens avfolkning och storstadsregionernas tillväxt fördes parallellt med diskussioner om förorter, förortsliv och de nybyggda flerfamiljshusområdena från det s.k. "miljonprogrammet". Tidigare samhällskritik hade fokuserats på det gamla samhället och de kvarvarande brister som välståndsutvecklingen ännu inte rått på. Nu kritiserades istället det expansiva industrisamhällets effekter på människor och hur det gamla samhället höll på att gå förlorat. Det växte fram en insikt att ekonomisk tillväxt inte självklart kunde lösa sociala problem, utan t.o.m kunde bidra till att skapa och förvärpa dem. Man uppmärksammade svårigheterna att hantera de oönskade konsekvenserna för olika grupper i samhället som planeringsverksamhet och åtgärdsprogram i många fall ledde till. Till skillnad från vad som gäller inom varumarknaden och marknadsstyrningen finns dåligt utvecklade återföringsmekanismer för sociala program och offentliga verksamheter. Välfärdspolitikens expansion och komplexa karaktär aktualiserade svårigheterna att förutse effekterna av denna politik.

Denna utveckling blev alltmer markerad under första hälften av 1970-talet då den ekonomiska tillväxten och urbaniseringen bromsades upp. Omflyttnings-, segregations- och utslagningsproblem fanns redan under de ekonomiska tillväxtåren, men uppbromsningen av stadstillväxten medförde att problemen koncentrerades och slog rot i den urbana miljön på ett mer markant sätt. Lågkonjunkturen medförde minskade möjligheter att angripa problemen med ett traditionellt storskaligt utbud av resurser och tjänster. (Roos, 1983)

Redan på 1960-talet, men framför allt under 1970-talet, bildades en mångfald av temporära aktionsgrupper. I mitten av 1970-talet fanns uppskattningsvis 800-900 aktionsgrupper i Sverige, varav ca 80% riktade sig till kommunala beslutsfattare. Antalet aktionsgrupper var särskilt högt i storstäderna. (Gidlund, 1978) Förekomsten av direktdemokratiska strömningar och lokala opinionsgrupper var inget specifikt för Sverige utan kännetecknade utvecklingen i många länder (Roos, Swedner

1981) Den yrkesgrupp som levde nära denna utveckling var socialarbetarna, i vars verksamhet olika typer av samhällsarbete och grannskapsprojekt utvecklades under denna period. Avsikten var att arbeta förebyggande och strukturförändrande genom att öka olika resurssvaga gruppers möjligheter att medverka i arbetet med hur olika problem skall lösas i enlighet med deras egna krav och önskemål.(Roos, 1983)

Den problembild som växte fram under denna tidperiod innebar en uppfattning att sociala boendeproblem sammanhänger med välfärdspolitik och samhällsplanering, och att dessa problem förstärks och vidmakthålles genom olika former av negativ särbehandling genom inflytelserika aktörer, vilken exempelvis bidragit till segregationen inom skolan. (Arnman, Jönsson, 1983)

1.2.2.Samhällsforskning

Inom de samhällsvetenskapliga universitetsdisciplinerna skedde ungefär samtidigt en omprövning av den egna forskningspraktiken. I den s.k mjukdatadebatten framhölls möjligheten att uppnå förståelse och kunskap om samhällsproblem utan att uppfylla stickprovsmetodikens och den statistiska analysens regler. I värderingsdebatten framhölls att forskningsprocessens olika moment är impregnerade av värderingar och teorier. Vetenskaplig kunskap kan därför inte vara objektiv, värdefri eller förutsättningslös. Kunskapen kan därmed inte enbart verifieras enligt kriterierna "sant-falskt", utan måste klargöras med hjälp av normativa överväganden och kritisk analys.(Se t.ex Gullberg 1972.)

Då forskaren inte har möjlighet att stå över samhälls skeendet, utan tvärtom är en del av det, finns förpliktelsen att ta ställning, öppet deklarera sina värderingar och ta på sig ansvaret för de praktiska verkningarna av forskningen i samhället. I aktionsforskning medverkar forskaren aktivt i det sociala skeende han studerar. Den kunskap som produceras i denna process används för att kunna driva händelserna framåt och ingår som ett led i arbetet att förverkliga de mål som formulerats i samarbete med dem som forskaren lierar sig med i förändringsarbetet. Aktuella samhällsproblem, teoretiska problem och forskningspraktik integreras till forskningsproblem.

Vissa samhällsforskare tog det som sin uppgift att i samverkan med maktlösa och underprivilegierade grupper medverka i ett rationellt och målinriktat förändringsarbete i syfte att i olika avseenden förbättra livsvillkoren för dessa grupper.(Swedner, 1978, 1983) En viktig del i den västerländska kulturen anses vara att kontrollera sitt eget öde eller att påverka andras, och att vetenskap och demokrati skall integreras i en rationell läroprocess där beslut, handling och utvärdering ingår. Syftet är

att "göra någonting bättre än förut" (Lewin 1951). För att uppnå detta önskade tillstånd används ofta begrepp som "planerad förändring" i "klientsystem" som genomförs av "professionella förändringsagenter" i ett upplysningsarbete. (Lippit m.fl, 1958)

Den traditionella byråkratiskt-kapitalistiska samhällsplaneringen skulle bemötas av en "motplanering" där experter och specialister företrädde bestämda grupper och formar alternativa projekt. "Advocacy planning" innebär att forskaren likt en advokat företräder sin klient som har svårt att uttrycka sina behov och anspråk. (Roos, 1976, s.324)

Denna motplanering uppbars i hög grad av en generation vars karaktärsdrag - socialt samvete i förening med en rationell och kalkylerande hållning och planeringsförmåga - enligt Ziehe (1986, s. 237) "kanske är den sista dödsryckningen hos en traditionell borgelig socialkaraktär".

1.2.3 Aktionsforskning

Aktionsforskningsbegreppet har en vid innebörd och kan ges en mängd olika tolkningar. Det kan uppfattas i betydelsen forskning för aktioner (diagnos), forskning om aktion (utvärdering) likaväl som forskning genom aktioner (integrerad process). Andra tolkningar betraktar det som en kunskapsöverföring (forskning åt någon) eller att forskaren tar del i en aktion för något (forskning med någon). Aktionsforskning kan också betyda forskning som söker kunskaper om processer och inte bara om tillstånd. (Hedman, 1981, s.172)

En del av denna mångtydighet hos begreppet kan klargöras om det specificeras närmare. Begreppet "aktion" kan ha innebörden att effektivisera en verksamhet och genomföra ett utvecklingsarbete så att beredskap skapas för förändringar och mänskliga resurser engageras och samordnas i syfte att uppnå denna målsättning. Denna syn på aktionsforskning som metod för organisationsutveckling, utveckling av yrkesrollen och partssamarbetsprojekt, har särskilt kommit till uttryck inom arbetslivets område. (Se t.ex Sandberg, 1984, 1985)

En annan innebörd i aktionsbegreppet har sin grund i anknytningen till lokalsamhälle, socialpolitik och otillfredsställda sociala behov hos underprivilegierade minoritetsgrupper. Aktionen kan i dessa sammanhang ha anknytning till "advocacy", samhällskritik, opinionsbildning, proteströrelse, konfrontation och kanske uppror.

Forskning i samband med handlingsinriktade projekt kan enligt Kronlund (1985) delas in i tre typer: (1) Underbyggande och dokumenterande forskning där uppgiften är att skaffa fram systematisk underlag för så-

dant man redan "vet" och att med vetenskapens hjälp visa att man har "rätt" och legitimera åtgärder. (2) Kunskapssökande forskning där forskaren tar fram okända eller svårupptäckta förhållanden och konsekvenser av en viss miljö eller en viss situation som vissa grupper har anknytning till. (3) Perspektivförändrande forskning där framtagna kunskaper och erfarenheter ger en ny bild av och innebörd åt de rådande förhållandena och utgör grunden för en omprövning, vilken kan göra det möjligt för helt nya handlingsstrategier att växa fram.

Enligt Kronlund är de två första typerna av forskning ganska oproblematiske, då man genom dem får en stark grund för krav och beslut för en omedelbar problemlösning. Den tredje typen av forskning, den perspektivförändrande, är mer problematisk, eftersom den vid sidan om de etablerade perspektiven ställer upp en motbild och för upp nya problem till ytan. Detta kan leda till att forskaren lämnar fler "problem" efter sig än som fanns då han/hon kom. Förhållandet att aktionsforskning ofta just är kopplad till perspektivförändring medför att konflikter är vanliga i den typen av projekt. Sedan aktionsforskningen på allvar bröt igenom i början av 1970-talet i Sverige har vi fått mängder av exempel på hur projekt avbrutits eller kvävts i sin linda. Dessa händelser har ofta omgivits med mycken publicitet och dramatik.

1.2.4 Aktionsforskning och bostadsområde

Några titlar på litteraturen om fältanknuten forskning inom det sociala området antyder något om utvecklingen: "Planeringens gränser" (Björkman m.fl., 1976), "Fyra pionjärprojekt om samhällsarbete" (Lindholm, 1977), "Samförstånd eller konflikt?" (Lundgren m.fl., 1978), "Samhälleligt förändringsarbete" (Roos-Swedner, 1981), "Reguljärt områdesarbete: ett samlat sätt att förverkliga socialtjänstreformen" (Ringdahl, 1983), "Det ovissa mötet: om fält och forskning i socialt arbete" (Stål, Svedberg, 1987). Från debatt och kritik av välfärdsbygget, via konfliktfyllda pionjärprojekt med förändringsambitioner, till reguljärt och reformuppfyllande områdesarbete och "ovissa möten" - idag står vi på tröskeln till 1990-talets förändringsarbete i bostadsområdena.

De forskar- och universitetsanknutna boendeprojekt som främst förknippas med Malmö är Östergårdsprojektet (1969-73) (Andersson m.fl., 1975) och Kroksbäcksprojektet (1975-78) (Alexandersson m.fl., 1988), för övrigt det första respektive senaste samhällsarbete- och aktionsforskningprojekt i Sverige.

Östergård är ett äldre arbetarområde som successivt förslummades så mycket att det traditionella sättet att arbeta inom socialvården ansågs vara verkningslöst. I samband med en fysisk renovering utarbetades ett ak-

tions- och forskningsprogram för det sociala arbetet, som bl.a. innebar en medveten blandning av olika slags hyresgäster. Sedan projektets avslutats påverkades inte längre inflyttningen och en rad tunga problemhushåll placerades i området. Under projekttiden fanns, enligt projektrapporten, en balans avseende andel problemhushåll i området. Projektgruppen kunde emellertid inte eliminera de strukturella mekanismer som verkar i riktning mot en stark bostadssegregation.

Förändringsarbetet i Kroksbäck skiljer sig från Östergård så tillvida att koncentrationen av sociala problem och förslumningstendenserna denna gång gällde ett relativt nybyggt flerfamiljshusområde i stadsbygdens periferi, och att arbetet inte var sammankopplat med något kommunalt projekt som berörde området. Kroksbäckprojektets syfte var att finna generaliserbara metoder, som kunde bidra till att bryta den utveckling som gör att ett område placeras långt ner i stadens bostadssociala hierarki. För att uppnå detta syfte måste satsningen vara omfattande, och de faktorer som antas medverka till ett områdes förslumning bearbetas samtidigt eller i en följd. Exempel på sådana faktorer är invånarnas nätverk och inflytande, service, fysisk miljö och verksamheter i området.

Projektets forskningsrapportering utvidgades till ett mångfasetterat tidsdokument, där framväxten av Kroksbäck beskrivs i ett historiskt perspektiv, där förändringsarbetets idéhistoriska rötter analyseras och dess olika faser beskrivs, liksom hur detta uppfattades i andra ögon, där projektmedlemmarnas personliga upplevelser av projektet redovisas, och där, slutligen, också utvecklingen efter projekttiden diskuteras.

Östergårdsprojektets kännetecknades av att det i första hand var sakfrågorna i området som i termer av rationella mål- medelfrågor dominerade förändrings- och forskningsarbetet. Kroksbäckprojektet komplicerades av en fragmentisering inom projektgruppen och att arbetet blev föremål för offentlighet och massmediadebatt. En del "affärer" och konfrontationer med delar av etablissemangen ledde till att projektet fick läggas ner i förtid. Kroksbäckprojektets rapport handlar också mer om konflikter och misslyckanden än om framgångar. Det handlar om tvivel, grundat i konkreta erfarenheter, på värdet av att bedriva denna form av förändringsarbete. Aktionsforskningens förmåga att uppfylla väldefinierade målsättningar och uppnå förväntade resultat, visade sig vara av mindre värde än de insikter och kunskaper som arbetsprocessen i sig genererade om samhälle och samhällsförändring. I den mening att de involverade i projektet tappade illusioner och släppte förväntningar, men istället fick principer att hålla sig till, resulterade projektet i en generell och långsiktig kunskapsutveckling.

Problemen i de nybyggda bostadsområdena under 1960- och 70-talen utgjorde entydiga och lättbeskrivna bristtillstånd som kunde formuleras i klara fördelningspolitiska termer: tomma lägenheter, brister i service,

brister i den fysiska miljö, dåliga kommunikationer, bostadsmarknadens effekter på social segregation, frånvaro av gemensamhetslokaler, brister i förvaltningsorganisation, negativ stämpling etc. Många av dessa problem återstår, men de har idag i hög utsträckning också erkänts som problem av politiker, myndigheter och organisationer, och blir dessutom föremål för åtgärder och insatser. Detta var långt ifrån självklart för ett tiotal år sedan då det inte alltid talades öppet om förekomsten av "oattraktiva områden" (Alexandersson, m.fl 1988, s.438). Motståndet mot Kroksbäcksprojektet fanns främst hos fastighetsnämnden, enskilda tjänstemän på fastighetskontoret, Malmö kommunala bostadsaktiebolag efter skifte på direktörsposten och hyresgästföreningen. Man ansåg att projektgruppen inte skulle lägga sig i hur husen i området användes och att verksamheterna med gårdsgrupper ställde till "organisatorisk röra" och att det övriga föreningslivet sköts åt sidan. Projektet fick sitt främsta stöd från invånare i Kroksbäck, av skolstyrelsen och vissa delar av kommunens socialförvaltning, Hyllie församling, SSU, enskilda kommunalråd, skolan i området, stadsbiblioteket, Skådebanan m.fl.(Alexandersson m.fl 1988, s. 347ff).

Redan vid projektets början fanns en negativ syn på det bland några ledande politiker, tjänstemän och ombudsmän. Det tycks rent allmänt ha funnits en misstänksam inställning till forskning, som kanske hade sin orsak i vanan att betrakta problem ur en mer praktisk synvinkel. Det fanns också en traditionell syn på forskning, som innebar att forskarens främsta uppgift var att skaffa fram data, och föreställningen om de arbetsmetoder som utvecklats inom aktionsforsknings- och samhällsarbets-traditionen var mycket vag. Några tyckte sig utläsa att projektet ville skapa "fria" aktionsgrupper typ byalag, vilket en rad ledande socialdemokratiska lokalpolitiker definitivt inte ville stödja. Det fanns också politiker och administratörer med "bittra minnen" från Östergårdsprojektet. Vilka erfarenheter som ligger bakom dessa "bittra minnen" är inte klarlagt. (Alexandersson m.fl.1988, s. 347f)

Att projektet tilläts starta berodde på förväntningar på att det akuta problemet med tomma lägenheter skulle lösas, och att det skulle hjälpa till att bygga upp hyresgästföreningens kontaktkommittéer. Inom kommunen hade man vid denna tidpunkt ännu inte utarbetat en klar strategi för hur man skulle angripa de stora problemen som fanns i bostadsområdena från 1960-talet. Kroksbäcksprojektet kom för många att spela rollen som en "tillfällighetsåtgärd", medan man funderade ut ett eget sätt att ta itu med problemen. (Alexandersson m.fl.1988, s. 349)

Ett aktuellt problem idag är att finna metoder att samordna komplexa beslutsprocesser som berör en lång rad av aktörer både inom ett organiserat etablissemang och bland dem som står utanför det. För 1960-och 70-talets samhällsarbets- och aktionsforskningsgrupper var bostadsområdena mer "orörd mark". I "Vad hände i Kroksbäck" redovisas:

"Trots att många inser att "vanliga människor" måste få större möjlighet att påverka beslutsfattarna, anser beslutsfattare själva oftast att den enda möjliga formen för detta är den som går genom de etablerade partiinstanserna." (Alexandersson m.fl., 1988, s. 356)

Det påpekas i rapporten att detta synsätt inte delas av alla socialdemokrater, och att dessa stora och svårbemästrade frågor inte bör diskuteras kortsiktigt och snävt taktiskt. Det finns

"...människor som vill göra aktiva insatser men som inte i alla sammanhang kan underordna sig det socialdemokratiska etablissemanget - trots att de i det väsentliga är solidariska med arbetarrörelsen och vill ge sitt stöd åt en vitaliserad socialdemokrati." (Alexandersson m.fl., 1988, s. 357)

Rapportförfattarna drar slutsatsen att projektet inte skulle haft större överlevnadschanser om det varit bättre förankrat bland politiker och tjänstemän. Rent teoretisk anser man att det hade varit viktigt, men i detta fall hade det varit realistiskt med tanke på den negativa synen på projektet och att dess existens i grund och botten ogillades av dessa kategorier. Genom den statliga projektfinansieringen fick man dessutom intryck av att projektet skulle peka ut något dåligt som kommunen gjort, dvs innebära en utvärdering av kommunens bostadspolitik - en politik som staten själv i stor utsträckning bar ansvaret för (Alexandersson m.fl. 1988, s.352)

Under 80-talet har ett stort antal aktörer involverats i det lokala uppbyggnadsarbetet av 60-talets bostadsområden. Jämfört med Kroksbäck på 1970-talet berör förändringsarbetet i Gullviksborg i dag ett vidare och delvis annorlunda spektrum av organisationer och yrkesgrupper. Kommunala förvaltningar och folkrörelser har etablerat ett "lokalt perspektiv" i sin föreställningsvärld, och själva genomfört många projekt i landet, och det finns numera ofta medel anvisade för sådan verksamhet. Utgångspunkterna är således något annorlunda än för ett tiotal år sedan, och frågan är om dessa 1960- och 70-talens problemställningar och erfarenheter också är aktuella i 1980-talets bostadspolitik.

1.3 Brukarinflytande i planeringsprocessen

1.3.1 Planeringsprocessen

Den offentliga styrningen av samhällsutvecklingen sker i en process, som innefattar såväl idéer (kritik av befintliga förhållanden, formulering av behov och förändringsförslag) som idéernas uttryck i målformuleringar, målens översättning i olika slag av fysiska och ekonomiska planer eller omedelbara åtgärdsförslag, och genomförandet.

De boendes inflytande förblir begränsat om de inte får påverka inom alla dessa skeden. Eftersom huvudaktörerna växlar i olika faser (se ex. Malmsten, 1984, s. 224 ff), måste ett reellt brukarinflytande innefatta mer än att endast delta i samråd om planförslag (exemplet Hedemora). Ur den boendes synvinkel är bostadsföretaget också en viktig motpart, då detta är huvudaktör vid ex. ombyggnader och fördelning av befintliga lokaler mellan olika intressegrupper i bostadsområdet.

Ofta är emellertid enskilda intressen (bostads- eller byggföretag, arkitekt- och konsultfirmor) dessutom huvudaktörer vid en första formulering av idéer och förslag, dvs. de initierar förändring. Kommunens roll är starkast vid målformuleringsfasen och fastställande av planer liksom vid fördelning av offentliga medel till olika slag av investeringar/verksamheter.

En viktig erfarenhet bland annat av Hedemoraprojektet (se nedan 1.3.2) är alltså att insyn/påverkan mellan förslag och beslut kan vara otillräckligt för att garantera att en genomförd planering verkligen motsvarar brukarnas önskemål. Också möjligheten att väcka förslag, "sätta en fråga på dagordningen" är väsentlig för ett reellt inflytande över boendemiljön, liksom möjligheten att påverka genomförandeprocessen: tidsplan, former m.m. Detta antyder behovet av ett kontinuerligt inflytande genom en dialog med representanter för såväl kommunen* som bostadsföretag. I den svenska politiska idealmodellen har varje kommunpolitiker en livlig kontakt med sina väljare, vilket garanterar att deras vilja förs in i beslutsprocessen på idé-, plan- och genomförandestadiet. Erfarenheter från 1970-talets "gräsrotsrörelser" har emellertid visat att verkligheten är annorlunda.

Ett annat problem finns i de önskvärda respektive nödvändiga gränserna för planeringen. Det är ett klassiskt demokratiproblem om en grupp skall anses bunden av demokratiskt fattade beslut i en annan grupp; och tiden medför alltid en viss förändring av befolkningens sammansättning i ett bostadsområde. En förutsättning för reellt boinflytande är med andra ord också att planeringen görs tillräckligt flexibel för att nya grupper skall

---

* Och formella möjligheter att föra in frågor i den politiska processen även om ingen enskild tjänsteman/politiker vill göra det!

kunna ha något inflytande över ett redan /om/byggt bostadsområde. (Se ex. Källtorp, 1985.) Detta är särskilt aktuellt för korta faser i livscykeln, som tonårsperioden.

Ett reellt boendeinflytande förutsätter alltså (utnyttjade) möjligheter för de boende att påverka samtliga "makthavare" i boendemiljön: olika kommunala förvaltningar och nämnder, organisationer och fastighetsägare, och i samtliga faser: initiering, förslag, beslut/förhandling, genomförande och successiv revidering.

1.3.2 Cirklar i samhällsplanering

I samband bland annat med utredningsarbetet inför den nya plan- och bygglagen (PBL) som trädde i kraft 870701, bedrevs olika försöksverksamheter med studiecirklar som metod för utveckling av samråd med och inflytande för "brukarna", dvs de människor som är berörda av den offentliga planeringen. Två exempel ska här tas upp vilka på olika sätt anknyter till syfte och arbetssätt för forskningscirkeln i Gullviksborg.

Hedemora

Under åren 1975-78 genomfördes en försöksverksamhet i Hedemora med utvecklat planeringssamråd genom studiecirklar. Projektet följdes upp av forskare. Redan tidigare (1974) hade översiktsplanen diskuterats av främst politiker i cirkelform, och projektet innebar en utvidgning genom att man lät studieförbunden engagera kommuninvånarna i ett stort antal studiecirklar. Syftet var att utifrån en helhetssyn på orternas situation och utveckling åstadkomma ett så brett och representativt medborgardeltagande som möjligt i planeringen. Diskussionsunderlag med information om gällande förhållanden och planerade förändringar togs fram av studieförbund, kommun och forskare tillsammans.

Arbetet indelades i tre faser, varav två för samråd och en för uppföljning. I den första fasen deltog 210 personer fördelade på elva orter i kommunen. Studieförbunden rekryterade deltagarna främst via organisationslivet, vilket fick vissa konsekvenser:

"Aktiva i samrådet var främst föreningsaktiva medelålders män. Vidare var vissa yrkesgrupper, som handelsföretagare och lantbrukare överrepresenterade, medan t.ex. hemarbetande kvinnor, handelsanställda och industriarbetare var klart underrepresenterade. Grupper som saknades i stort sett helt var t.ex. yrkesarbetande ungdomar och invandrare." ("Hur står det till...", 1982, s. 117)

Rapporterna bearbetades av kommunala tjänstemän och formulerades i olika planeringsansatser med konkreta förslag och utbyggnadsplaner, vilka bildade underlag för nästa samrådsfas. För att undvika den tidigare snedrekryteringen i cirkelarna lade man nu ner ett betydligt mycket större arbete på att rekrytera deltagare:

"Detta värvningsarbete omfattade bl.a. offentliga informationsmöten, pressmeddelanden och annonser, information genom studieförbunden och skolan samt en personlig rekrytering genom uppsökande verksamhet." ... "Människor söktes upp på bl a sina arbetsplatser och samhällets omsorgs- service- och fritidsinstitutioner." ... "En broschyr skickades ut till samtliga hushåll, 500 affischer sattes upp och flygblad delades ut etc." ("Hur står det till ...", 1979 s. 117)

Härmed fick man en betydligt mer representativ sammansättning på de nu 500 cirkeldeltagarna, vilket enligt utvärderingen främst berodde på den personligt uppsökande verksamheten.

Samrådsmaterialet strukturerades av kommunen så att krav, motiv och ansvarig nämnd/förvaltning framgick för varje enskild fråga och vissa frågor ledde ganska snabbt till beslut.

Uppföljningsfasen, slutligen, innebar "öppet hus" för ortsinvånarna och en offentlig debatt med ansvariga politiker.

Bland de positiva resultaten av projektet nämns "sidoeffekter" som den sociala samvaron och uppkomsten av samarbetsgrupper som sedan verkat för ex. att få till stånd samlingslokaler, skriva ortens historia eller drivit andra samhällsfrågor. Vidare anses Hedemoraprojektet i sin andra fas ha nått förhållandevis många "vanliga" kommunmedlemmar (ex. Svensson, 1984). Studiecirkelformen bedöms vara en bra men arbetskrävande form för planeringssamråd, men nackdelar finns i att beredningstiden förlängs samtidigt som det finns en risk att deltagarna har för höga förväntningar på sitt inflytande i processen.

I en uppföljning och analys av bland annat Hedemoraprojektet, "Lokalt inflytande i boende och planering", konstaterar författarna:

"Under de år som gått efter samråd 2 har det varit svårt att skönja några konkreta resultat i kommunens verksamhet." ... "Samrådet spelar ingen formell roll när det gäller att fatta beslut" ... "Samrådet är inte heller någon förhandling, eftersom samrådsdeltagarna varken kan hota med stridsåtgärder eller erbjuda motparten några fördelar." ... "Samrådet äger alltså rum helt på kommunledningens villkor och utgör inte någon självständig politisk kraft" (Miller m.fl., 1982, s. 31 f)

Däremot finner man att andra viktiga mål ändå uppfyllts, eftersom invånarnas insyn i samhällsplaneringen och deras möjligheter att komma till tals med förtroendevalda och tjänstemän ökat, vilket i sin tur politiserat planeringen. Samrådet är emellertid bara en av flera olika kanaler genom vilken inflytande över planeringen sker, och tillgången till dessa kanaler är ojämnt fördelad. De resurssvaga, som inte har kompletterande kanaler eller ingår i organisationer som kan ge dem stöd har därför "små möjligheter att få inflytande genom ett samråd" (Miller m.fl., 1982 s. 33)

Ronny Svensson ger i "Social planering i praktiken" (1984) en mer positiv bild av resultaten från Hedemoraprojektet:

Ordentligt genomarbetade projekt, som vi har exempel på i Sverige av typ Hedemoraprojektet och Norbergsmodellen, ger många människor ett betydande inflytande över viktiga levnadsvillkor och ökar deras intresse för att påverka samhällsutvecklingen. Därmed inte sagt något om detta inflytande är tillräckligt stort eller inte." (Svensson, 1984, s. 134)

Men också han anser att risken är stor för att det främst är de "redan starka" som gynnas av experiment med brukarinflytande:

"Detta har ju bl a genomförda planeringsdemokratiprojekt visat. I dessa har villaägarföreningar, lärargrupper och andra starka grupper varit mycket aktiva medan de som vanligtvis av olika skäl är passiva i samhällsfrågor också här har varit inaktiva." (Svensson 1984, s. 117)

Vilket dock givetvis, enligt Svensson, inte bör tolkas så att försöken att utveckla inflytandet är meningslösa.

*Kosterprojektet**

Ett försök att engagera medborgarna för att i cirkelform diskutera och verka för utveckling av den egna bygden har nyligen avslutats på Koster. Arkitekten och forskaren Hans Arén, med tidigare erfarenhet från lokalt utvecklingsarbete på Käringön, har under ett par års tid varit bosatt på Nordkoster och inom ramen för projektet samtidigt fungerat som "konsult" för öborna och hjälpt dem i vissa myndighetskontakter, ex. att ansöka om glesbygdsstöd och på andra sätt stimulerat enskilda utvecklingsprojekt på öarna.

Till studiecirkeln om Kosters framtid inbjöds samtliga bofasta på de två öarna. Tjugotvå personer kom, av dessa har sjutton-arton kontinuerligt deltagit i cirkelarbetet, som periodvis skett i två mindre grupper (en för

---

* Projektet är inte utvärderat och ingen rapport finns ännu utgiven (augusti 1988), varför dessa uppgifter huvudsakligen bygger på en intervju med Hans Arén 880607.

Syd- och en för Nordkoster). Grupperna har träffats varannan vecka, totalt tjugofyra gånger, och arbetat utifrån ett skriftligt diskussionsunderlag, som forskaren sammanställt, och som bland annat omfattat ämnesråden som fiske, markanvändning, livsformer, jordbruk, social och kommersiell service. Varje tema har diskuterats så många gånger som gruppen önskat, innan man gått vidare till nästa, och diskussionerna har lett till en utveckling och revidering av det ursprungliga underlaget, vilket alltså i sin slutliga form kommer att utgöra ett dokument över deltagarnas kunskaper, synpunkter och prioriteringar. Förutom gruppdiskussioner har inom ramen för studiecirkeln vissa studiebesök gjorts utanför kommunen för att hämta inspiration från andra skärgårds- och/eller glesbygdssamhällen.

Deltagarna har haft varierande bakgrund vad gäller sysselsättning, politiska resurser och organisationstillhörigheter m.m.; samtliga är dock åretruntboende på Koster. Inga personer har deltagit som kommun- eller organisationsrepresentanter, även om ett par av deltagarna har förtroendeuppdrag i kommunen och flertalet är medlemmar i samhällsföreningen. Som samordnare och sekreterare har forskaren fungerat. Bland de påtagliga resultaten av projektet märks den service till lokala företag och enskilda som lett till ex. ekonomiskt stöd från länsstyrelsen i flera fall, och ett förslag till översiktsplan över Koster, vilket presenterats för kommun och länsstyrelse.

1.3.3 Kommunen differentierad

Bakom ett begrepp som "kommunen" döljer sig en mångfasetterad organisation med sinsemellan motstridiga intressen och målsättningar: olika förvaltningar och med skilda sektorer, centrala respektive decentraliserade funktioner, politiker och anställda, vilka inom sig är uppdelade i politiker från olika partier och tjänstemän/arbetare på olika nivåer och med olika funktioner. Dessa kan alla ses som konkurrenter om den legitimitet som "brukar"- eller "klientkontakt" ger. Några sådana skiljelinjer av välkänd betydelse i den kommunala planeringen går mellan politiker och tjänstemän, mellan "hårda" och "mjuka" förvaltningar och nämnder samt mellan administrativa centrala tjänstemän och "fältpersonal".

Politikernas roll i olika kommunala nämnder är att representera folket gentemot tjänstemännen, som traditionellt representerar sakkunskap och en anknytning till en statlig nivå genom följsamhet mot lagar och anvisningar, kännedom om rättspraxis, centrala rekommendationer, forskning etc.. Å andra sidan är det i regel främst tjänstemännen som har en direkt och personlig kontakt med klienter/brukare.

I Hedemoraprojektet visade utvärderingen försök att utvidga brukarinflytandet aktualiserar konflikten mellan politiker och tjänstemän:

Politiker ansåg att det var deras roll att kanalisera opinionen och aktivera människor och vände sig mot att tjänstemän deltog i samråden med "medborgarna". De såg också samrådsgrupperna som ett hot mot det parlamentariska systemet. (Burell och Miller, 1977).("Hur står det till ...?", 1982, s. 120)

Man skiljer ibland mellan "hårda" förvaltningar, såsom fastighets-, gatu-, tekniska kontor etc., som sysslar med ting och har en ekonomisk-teknisk inriktning, och "mjuka", som social-, fritid- och kulturförvaltningar, som sysslar med människor. Traditionellt väger de hårda nämnderna tyngst i den kommunala planeringen och har också en viss bindning till kommunens näringsliv, såväl på politiker- som tjänstemannanivå som i den löpande verksamheten. Genom nya ramlagar inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och planering och byggande under början av 1980-talet har emellertid en ambition att ge de mjuka förvaltningarna ökat inflytande över planeringen lagfästs. De mjuka förvaltningarna skall arbeta förebyggande, och ett sätt att göra det är att medverka i planeringens olika stadier: initiera frågor, tillföra underlag, och delta i beslutsprocessen och i uppföljningen.

På samma sätt finns i dessa nya lagar betonat att brukare/klienter skall ha ökat inflytande över den verksamhet som de berörs av. Det innebär att man inte ansett politiska lekmannanämnder som en tillräcklig garanti för att de direkt berörda kan göra sig hörda. Genom rekommendationer om en generell decentralisering av förvaltningarna tillsammans med utökad beslutsdelegation pläderas för ett närmande mellan klient/brukare och beslutsfattande tjänstemän, samtidigt som politikernas "gräsrotskontakt" förväntas öka genom inrättandet av kommunaldelsnämnder.

De kommunala förvaltningarna är vidare i regel hierarkiskt organiserade och kontakt mellan förvaltningar sker ofta inom samma organisationsnivå/position, och oftare på högre än på lägre nivåer. Det finns ett stort antal kommunalanställda som har direktkontakt med klienter och som skulle kunna göra anspråk på att föra deras talan i en eventuell planeringsprocess...

"Vårdbiträden/hemsamariter har stor erfarenhet av hur äldre människor fungerar när de uppnått olika åldrar, bor i olika typer av lägenheter och omger sig med vitt skilda sociala nätverk." (Svensson, 1984 s. 83)

Men de erbjuds sällan denna möjlighet. I stället förutsätts centralt placerade tjänstemän insamla synpunkter underifrån via olika organisatoriska mellanled.

1.3.4 "Brukarna" - aktörer, resurssvaga eller majoriteten?

Den splittrade bild som här givits av kommunen har sin motsvarighet i kategorin "brukare". En orsak till oenighet mellan olika kategorier av kommunrepresentanter i planeringsprocessen är att de för olika brukarkategoriernas talan. Här har de dessutom konkurrens av olika intresseorganisationer, som också ofta är pyramidalt organiserade med en rad olika nivåer i beslutsfattandet, vilket kan påverka synen på brukarintresset. Samtidigt råder det inom organisationerna en likartad konkurrens om legitimitet mellan anställda funktionärer och förtroendevalda på olika nivåer.

När brukarinflytande eftersträvas aktualiseras frågan om vem som är att betrakta som brukare, (och vilka brukarkategorier som är mest osynliga i den traditionella planeringen) - är det majoriteten av de boende i ett område, de aktörer som uttrycker sig direkt till politiker och tjänstemän, de formella intresseorganisationerna eller de "resurssvaga" inklusive kategorier som barn, gamla och handikappade?

Om vikten av att anlägga ett konfliktperspektiv på planeringen skriver Ronny Svensson:

"Om man som planerare inte ser att vårt samhälle i en rad avseenden är ojämnt och inte ser alla konflikter som botten i skillnader i resurser och inflytande leder detta i sin tur bli lätt till /.../
 • att man brukar genomsnittstal när man beskriver människornas vardagsvillkor, vilket döljer stora variationer i olika gruppers villkor /.../
 • att man inte uppmärksammar en rad problem som resurssvaga grupper upplever som mest hindrande i deras utveckling. (Svensson, 1984, s. 109)

Inom hyresgästföreningen har ytterligare en distinktion gjorts, i och med att man anser sig företräda ett mer generellt hyresgästintresse, (ex. när man godkänner ombyggnad av ett hus även om de som för tillfället bor där vill underkänna den), vilket i sin tur de politiska partierna också kan anse sig representera; dvs en ytterligare distinktion gäller om brukarna skall vara de omedelbart berörda eller de som teoretiskt kan komma att bli berörda i framtiden.

Precis som många politiker har flera olika politiska uppdrag, "sitter på flera stolar", har förtroendemän i föreningar/organisationer ofta uppdrag i flera olika organisationer. Vissa kategorier människor, ex. medelålders manliga tjänstemän har ofta en möjlighet att föra fram sin åsikt inte bara genom flera olika föreningar utan också genom politiska och fackliga organisationer, genom sin tjänst och genom bekanta; å andra sidan finns det ett stort antal människor och kategorier av människor som över huvud taget inte är delaktiga i vare sig frivilliga organisationer, politiska struktu-

rer eller arbetslivet och som därför kanske bara representeras i den mån de är klienter i en kommunal förvaltning och den tjänsteman de möter kan - och vill - föra deras synpunkter vidare.

1.4 Diskussion

I det närmast föregående avsnittet har begrepp som planering, kommun och brukare diskuterats och vi har kunnat konstatera att de alla inom sig rymmer olika delkategorier som i viss mån står i motsättning till varandra. Här skall nu först frågan tas upp huruvida ett faktiskt brukarinflytande är en realistisk målsättning för cirklar i samhällsplanering.

1.4.1 Faktiskt brukarinflytande?

Cirklar i samhällsplanering syftar ofta inte enbart till att tillföra politiker information utan också till att öka brukarnas inflytande över planeringen, vilket bl.a. Hedemoraprojektet visat kan vara ett ganska svåruppnåeligt mål. I många olika kommuner har studiecirkeln använts dels för förändringsplanering i bostadsområden, dels för kommunal översiktsplanering. Resultat av sådana försök visar emellertid på begränsat faktiskt inflytande på det slutliga utfallet av planeringen:

"Som helhet verkar försök av den karaktär vi har beskrivit ge myndigheter och bostadsföretag så stora kontrollmöjligheter, att grupper som vill driva vissa frågor måste tänka igenom om de ska göra det inom eller utanför ramen för den här typen av försök."... "De situationer där chansen att lyckas är stor har vissa utmärkande drag: Intressekonflikterna är små, det finns ett beslutsutrymme, de som driver en fråga är kunniga, och de har tillgång till påtryckningsmedel." (Miller m.fl., 1982, s. 94)

I den formella beslutsprocessen väger ett väl genomarbetat yttrande från en brett sammansatt studiecirkel inte tyngre än ex. ett enkelt meddelande från en enskild person:

"Deltagarnas synpunkter jämställs med annan, mer neutral information. De förtroendevalda har sedan fria händer att avgöra om samrådssynpunkterna alls skall få påverka den kommunala verksamheten. Samrådet äger alltså rum helt på kommunledningens villkor och utgör inte någon självständig politisk kraft." (Miller m.fl., 1982 s. 32)

En cirkel som syftar till att komma in i en förberedande planeringsprocess eller till att initiera den, dvs innan politiska eller ekonomiska uppbindningar finns, kan emellertid sannolikt ha en större maktpotential.

Om en kommunrepresentant ingår i cirkeln kan ett inflytande ges indirekt, genom att politiker/tjänstemän deltar i diskussionerna och lyssnar på argument som framförs och låter sig påverkas av dem och beaktar dem vid förslagsformulering eller beslutsfattande.

Bortsett från att brukarcirkeln här bara kommer att vara en av flera kommunala informationskällor och påtryckningsgrupper kommer dess inflytande att existera helt på den kommunala representantens villkor. Denne kan ju vägra lägga förslag enligt cirkelns önskemål och kan dessutom i sin tur påverka cirkeln och därmed dess förslag och synpunkter.

"Det är ganska klart att de berörda inflytande bara ökat marginellt, och det har rört relativt begränsade frågor. De ansvariga politikerna och tjänstemännen har i mycket liten utsträckning velat avstå från den beslutsrätt som de har enligt tradition och praxis." (Miller m.fl., 1984, s. 91)

Å andra sidan kan en cirkel syfta till ett "direkt" inflytande genom att själv, utan hjälp av deltagande kommunrepresentanter, formulera krav och förslag och föra in dem i den kommunala beslutsprocessen genom exempelvis skrivelser eller offentliga debatter. Det ovan refererade Kosterprojektet tillhör denna kategori. En från kommunen fristående cirkel har större möjligheter att agera utomparlamentariskt och vidta okonventionella åtgärder för att genomdriva sina idéer.

Efter Hedemoraprojektet framhölls som en viktig erfarenhet att "verksamhetens syften alltid måste preciseras och klargöras mycket grundligt", exempelvis vilken status deltagarnas synpunkter skulle komma att få i planerings- och beslutsprocessen, och det framhölls som en brist att deltagandet i studiecirkelna bara var rådgivande och därför kunde skapa falska illusioner om möjlighet till påverkan. ("Hur står det till...", 1982, s. 121 f)

Sammanfattningsvis påverkas det faktiska brukarinflytandet i samhällsplaneringen bland annat av följande faktorer:

- 1) var i planeringsprocessen cirkeln kommer in (inkl. tidigare uppbindningar eller beslut)
- 2) om det finns kommunrepresentanter i cirkeln, och hur dessa är förankrade i den kommunala organisationen respektive i cirkeln
- 3) sammansättningen av brukarrepresentanter i cirkeln.
- 4) förekomsten av beslutsrätt eller påtryckningsmöjligheter hos cirkeln

Vi skall senare (avsnitt 4.5) återkomma till föreningarnas roll som representanter för de boende i en forskningscirkel.

1.4.2 Kommunal planering och utveckling

Malmö kommuns aktiva engagemang i projektet "Bostadsområde och förändring" är alltså uttryck för ett intresse av att utveckla nya metoder och handläggningsrutiner i planeringen, så att denna bättre skall kunna svara mot de boendes önskemål och behov.

Utgångspunkten är en insikt i att nuvarande handläggningsrutiner inom den kommunala planeringen varit otillräckliga när det gäller att få kunskap om de boendes önskemål, samtidigt som beslutsprocessens komplexitet i genomförandefasen lett till att planerade förändringar inte lett till förväntade resultat.

Det har setts som en förutsättning att ökad kunskap om de boendes önskemål och behov fordrar dels en utvidgad dialog mellan representanter för kommunen och de boende, och dels ett tvärspektoriellt synsätt, som inbefattar inte bara teknisk-ekonomisk rationalitet, utan också tar hänsyn till sociala aspekter och de boendes värderingar.

För att planeringen skall kunna anpassas till olika lokala behov i 1960- och 70-talens bostadsområden måste nya metoder för samråd utvecklas, och för att reellt kunna påverka planeringen måste detta samråd äga rum i ett så tidigt skede som möjligt i planeringsprocessen.

Erfarenheter från aktionsforskning, forskningscirkelar i arbetslivet och kommunala planerings- och beslutsprocesser utgör tillsammans bakgrunden för detta projekts inriktning. Rapporten kombinerar en diskussion av forskningscirkeln som metod att (bl.a.) fördjupa de boendes inflytande och medverkan i den kommunala planeringen med en detaljerad beskrivning av det praktiska arbetssättet, och syftet är att erfarenheterna härigenom skall kunna överföras till planeringsverksamhet i andra bostadsområden och kommuner.

1.4.3 Forskningscirkel i bostadsområde

I detta kapitel har bakgrunden till det i projektet använda arbetssättet skisserats. Vi ser hur olika metoder utvecklats inom arbetsliv respektive samhällsplanering för att vidga dialogen mellan "brukare"/praktiker och forskare respektive kommunala planerare. Samtidigt har ur aktionsforskningstraditionen bevarats ett engagemang för forskarnas delaktighet i utvecklingsprojekt.

Forskningscirkeln som metod syftar till en fruktbar dialog mellan teori och praktik, vilket i bästa fall ger forskarna empirisk kunskap och ett rele-

vanskriterium för sin forskning och de övriga cirkeldeltagarna en forskningsinformation och redskap för kritisk analys av den egna situationen och verksamheten. För båda parter kan forskningscirkeln generera ny empiriskt grundad teori och väcka nya forskningsfrågor och leda till nya forskningsprojekt av gemensamt intresse.

figur 1: forskningscirkel

Aktionsforskningen innebär att forskaren deltar i utvecklingsprocesser och samtidigt analyserar dem. Principiellt innebär forskningscirkeln på samma sätt som aktionsforskningen en forskning *med*, inte *om* de boende.

Cirklar för ökad brukarmedverkan i samhällsplanering syftar - också via dialog - till ett förbättrat underlag för ställningstaganden hos såväl kommun som brukare och i vissa fall också till ökad påverkan "underifrån" på den offentliga planeringen. Den ovan citerade erfarenhetssammanställningen av försök med vidgat lokalt inflytande i boende och planering avslutas med följande ord:

"Demokrati och jämlikhet i politiskt hänseende kan inte skapas genom organisationsförändringar som startas uppifrån. De kan bara skapas genom att de politiskt resurssvaga grupperna blir starkare. Men ett rimligt krav kan vara att de politiska organisationerna och kommunala förvaltningarna är öppna, och att de inte som idag försvårar stora gruppers deltagande och inflytande." (Miller m.fl. 1982, s. 98)

Inom de olika redovisade formerna för forskning/utveckling har olika grupper av människor sökts för en dialog med forskare/planerare. Forskningscirklar har mestadels bestått av relativt homogena grupper av fackligt aktiva inom en viss arbetsplats eller bransch; samhällsplanerings-

cirklar har ofta eftersträvat ett tvärsnitt av befolkningen i aktuellt område men i praktiken huvudsakligen samlat medelklassen eller organisationsrepresentanter; aktionsforskningen i bostadsområdena har skett tillsammans med såväl resurssvaga, icke-organiserade grupper som med nyskapade organisationer.

I ansökan om anslag till det i denna skrift redovisade projektet anges tre olika forskarroller, vilka delvis markerar dess tredubbla ursprung:

"1) Som forskningsinformatör i rollen att presentera för lokala aktörer sådana aktuella kunskaper som kan vara av intresse för deras arbete inom bostadsområdet, 2) Som forskare i rollen att självständigt dokumentera och analysera forskningsmässigt intressanta aspekter på förändringarna inom bostadsområdet och 3) Som handledare för olika lokala grupper i arbetet på att organisera sådant material kring deras aktiviteter som kan vara av värde för en dokumentation och eventuell utvärdering av deras verksamhet." (anslagsansökan 870109 s. 1)

Informera, dokumentera, analysera och handleda, alltså, däremot inte som inom aktionsforskning direkt agera och mobilisera. I avsnitt 1.2.4 ("aktionsforskning och bostadsområde") anges några viktiga skäl till denna ändrade inriktning, bland annat att många problem i miljonprogrammets bostadsområden, som aktionsforskningen på 1970-talet visade på för en misstrogen offentlighet idag är kända och erkända bland forskare och kommunala förvaltningar och nämnder; och att det i stället finns nya processer i bostadsområdena som väckt forskningens intresse. Ett annat skäl är att Gullviksborg "valts" som område för forskning inte på grund av en alarmerande problembild, utan tvärtom för att det är ett område som gjort sig känt för att ha "vänt utvecklingen", och som inte (längre) tillhör de resursmässigt underprivilegierade 60-talsområdena i Malmö.

Jämfört med de flesta försök med studiecirklar i samhällsplaneringen har forskningscirkeln i Gullviksborg en relativt lös anknytning till den kommunala planeringen. Cirkeln kommer inte in i något aktivt planeringsskede med exempelvis ett planförslag att reagera för eller emot. Detta har å andra sidan inneburit en möjlighet att *initiera* förändringar. Den kommunala kopplingen har mer gällt frågor om fördelning av lokalresurser och organisering/fördelning av social service än fysisk planering. Ett uttalat motiv för fastighetskontorets finansiella och personella medverkan i projektet har varit att delta i utvecklingen av en metod som kan förstärka brukarinflytandet vid bland annat framtagandet av bostadsförsörjningsprogram.

2. GULLVIKSBERG

I detta avsnitt ges en beskrivning av bostadsområdet Gullviksberg och några drag i dess tjuogoåriga historia. Härvid utnyttjas tidigare forsknings- och projektrapporter, protokoll och andra skriftliga handlingar samt aktuellt intervjumaterial. Statistiska uppgifter har huvudsakligen hämtats från Malmö kommuns statistikkontor, men en del av siffermaterialet har inhämtats från bland annat södra socialbyråns informations- och rådgivningsenhet och Malmö Kommunala Bostads AB (MKB).

En beskrivning av Gullviksberg betjänats och hanterats av olika organisationer - bostadsföretag, kommunala förvaltningar och föreningar - över tiden ämnas därefter. Här är källorna intervjuer med olika representanter för organisationerna, minnesanteckningar från deltagande observation, protokoll, verksamhetsberättelser och andra dokument.

Slutligen diskuteras områdets "projekthistoria" på grundval av material som intervjuer och projektrapporter och med stöd av viss litteratur på området.

2.1 Om uppfattningen av tid och rum m.m.

När en tjuogoårig historik skall ges på några sidor, och när det skriftliga materialet i stort sett består av mer eller mindre officiella projektrapporter och de muntliga källorna är ett antal personer i olika åldrar, för vilka bostadsområdet har - och över tiden har haft - olika "mening" blir problemet med historieskrivning ovanligt påtagligt.

historiska "data"

Även uppgifter som förefaller mycket exakta kan vid närmare granskning visa sig rymma avsevärda otydligheter. Som exempel kan nämnas statistikkontorets socialbidragsuppgifter, i vilka området "Gullviksberg" omfattar också några villakvarter som annars inte tillhör statistikområdet Gullviksberg. Antalet bidragshushåll relateras till ett konstruerat tal för det totala antalet hushåll i området, om vilket man bara får exakta uppgifter vart femte år genom folk- och bostadsräkningen. Ett annat exempel är statistiken över nationaliteter, där endast uppgifter om de tio största nationaliteterna i kommunen lämnas, vilket för det enskilda bostadsområdet innebär ofta ganska stora "övrigt"-kategorier, som rymmer olika nationaliteter olika år. Vidare är åldersstatistiken strukturerad efter olika intervall i olika perioder, vilket skapar vissa jämförelsesvärigheter över en tjuogoårsperiod.

tidsuppfattningen

Historiker kritiserar ibland sociologer för att de uppfattar dagens situation som om den vore historiens "ändamål", dvs som om den förflutna tiden "syftat" till den nuvarande. När en tidigare period beskrivs med utgångspunkt från en bestämd aspekt av nutiden riskerar man att "ordna" historien så att företeelser, som förr var viktiga, inte uppmärksammas eftersom de inte överlevt eller haft någon omedelbar betydelse för nutiden, i den aspekt vi vill se den. Vi kan dessutom lockas att värdera nutiden högre när vi studerar framväxten och utvecklingen av ett nutida fenomen, eftersom detta förutsätter att det var mindre utvecklat förr. Problemet är att man därmed kanske undervärderar andra, tidigare betydelsefulla fenomen som i stället avvecklats eller tynat bort.

Framtiden/projektets mål kan på samma sätt "flytta in i nuet" som tolkningsmall och påverka vår uppfattning av nutiden. (Gerholm, 1985, s. 136, 182)

Företeelsen kan bidra till förståelsen av en ibland påfallande skillnad i de olika intervjupersonernas berättelser om områdets utveckling. De aktörer, som haft väsentliga roller i de senare årens projekt och aktiviteter i området tenderar att betona områdets starkt positiva tendenser de senare åren; de som hade mer framträdande roller i slutet av 1970-talet ser den perioden som mer präglad av engagemang och social aktivitet än senare år, och de, slutligen, som inte varit särskilt centrala aktörer i områdesövergripande projekt kanske överhuvudtaget inte upplever några väsentliga förändringar eller klara utvecklingstendenser.

I en rapport om en intervjuundersökning av boende i Gullviksborg, utförd av Högberg m.fl. 1980, skiljer författarna mellan svar från "aktiva" och "icke-aktiva" och finner bland annat att den senare kategorin är betydligt mer "nöjd" med området än den förra. (Högberg-Friberg, 1981, s. 15)

Flera av de intervjuade ungdomarna säger sig också aldrig ha upplevt området som vare sig särskilt bra eller dåligt, i alla fall inte att det förändrats utöver den fysiska ombyggnaden.

De som bott i området under tio eller tjugo års tid har dessutom ofta under denna tid hunnit förändra sin livssituation på grund av ändringar i familjesammansättning, ålder och arbetssituation. En upplevelse av förändringar i bostadsområdet kan dölja en förändring i vad som man fäster vikt vid eller kan utnyttja sig av i bostadsområdet. Den egna lägenhetens och de närmaste grannarnas betydelse i förhållande till bostadsområdet i stort kan på motsvarande sätt variera med livscykeln och aktuell social situation.

Denna subjektiva tidsuppfattning i intervjuer kan i skriftligt material som projektrapporter förstärkas av en "strategisk" tidsbeskrivning. Man kan förvänta sig att i ansökningar om anslag problemen betonas tillsammans med vissa gryende utvecklingstendenser (se ex. Sörbo, 1988, s.14 f),

medan slutrapporter från utvecklingsprojekt, om de inte kopplas till ansökan om nya projektmedel, kombinerar en problembild före projektet med beskrivningar av förbättringar som skett under projektiden.

Detta innebär att tiden och utvecklingen omtolkas i ljuset av den nutid man vill beskriva, och kanske också förklara. Eftersom det finns flera olika aktörer som vid olika tidpunkter intervenerat i området med projekt eller utveckling av permanenta verksamheter kan var och en av dessa aktörer kanske lockas att se bostadsområdets utveckling som på ett eller annat sätt relaterad till den egna projektverksamheten i förhoppningen att denna positivt påverkat bostadsområdet.

uppfattningen av rummet

Upplevelsen av Gullviksborg som ett avgränsat bostadsområde präglas av den egna organisationens eller personens medvetna aktivitet med bostadsområdet som grund. Barn kanske överhuvud taget inte har någon upplevelse av bostadsområdet som sådant, utöver den egna gården. Småbarnsföräldrar, och äldre med rörelsehinder kan på samma sätt få sitt "territorium" begränsat samtidigt som bostadsområdet antagligen får större relativ vikt för hemarbetande än för dem som förvärvsarbetar. Barn i låg- och mellanstadiet umgås gärna med sina klasskamrater, vilka kan bo i olika områden. Ungdomar markerar ofta tillhörigheten till gemensamma platser, och om sådana saknas i det egna bostadsområdet får man kanske söka sig till träffpunkter i andra områden, ex. fritidsgården i Nydala, gatuköket i Hermodsdal ("Grillputte").(Jfr Lieberg, 1988.)

"Nej, jag har bott här i tio år, men jag känner inte till stället (Gullviksborg, förf. anm.). Jag brukar inte vara här, som när man går ut och så." (F 2*, 17 år)

"Jag umgås inte med nån här nere, sen jag slutade där nere (Grillputte, förf. anm.). Sen var det en kille som jag alltid var med som flyttade till en egen lägenhet, så hängde jag där borta ett tag, det var i Nydala. Så orka jag inte sitta där heller." ... "Det är inte så viktigt var man bor, bara man inte bor ute på landet." (P 1, 17 år)

I: Vad tycker du om Gullviksborg som bostadsområde?

P5: Jag vet inte, hos oss där i dom husen är det ganska lugnt, sen vet jag inte hur det är här (i höghusen, förf. anm.) (P 5, 17 år)

* I intervjuer användes följande förkortningar: P = pojke; F = flicka (för båda gäller att de är bosatta i Gullviksborg och att de olika intervjupersonerna numrerats) och I = intervjuaren

Ungdomar tenderar att utvidga sitt revir från 15-16-årsåldern och egenskaper som avstånd och kommunikationer till centrum kan bli viktigare än ex. möjligheten till fritidsaktiviteter på området.

2.2 Den fysiska miljön

2.2.1 Byggnader och gårdar

Gullviksborg byggdes som så många andra hyreshusområden i mitten av 1960-talet för att minska bostadsbristen i Malmö. Det är därmed en del av det s.k. miljonprogrammet, då en miljon lägenheter byggdes i Sverige på tio år. Andra bostadsområden av likartad ålder och byggnadsstil i södra Malmö är de omgivande Lindängen, Nydala och Hermodsdal och det större och mer omtalade Rosengård. I förhållande till dessa framstår emellertid Gullviksborg som mer fysiskt avgränsat och lätt igenkännligt.

Gullviksborg är beläget i södra Malmö och omges av Eriksfältsgatan i väster, Inre Ringvägen i söder (på vars andra sida Fosie kyrka ligger), en idrottsplats i norr och villaområdet Gullvik i öster. Det är alltså förhållandevis avgränsat från annan flerbostadshusbebyggelse. Två gator går parallellt genom området i öst-västlig riktning, Gymnasistgatan och Censorsgatan. Mellan dessa ligger åtta sjuvåningshus, placerade i två parallella rader; norr om Censorsgatan finns fem trevåningshus och söder och öster om Gymnasistgatan arton sådana trevåningshus. Samtliga låghus utom ett är byggda så att fasaderna vätter mot en gemensam gård för tre eller fyra hus. Parallellt med Eriksfältsgatan finns en centrumbyggnad i ett plan.

Samtliga hus hade tidigare eternitplattor som fasadmateriel, vilka med tiden mörknade och ibland lossnade. Det gäller fortfarande låghusen norr om Censorsgatan och öster om Gymnasistgatan. Övriga låghus har efter ombyggnad ljusrött tegel i fasadbeklädnaden. Inslag av tegel syns också i höghusens fasader, som emellertid domineras av gul plåt. Balkongerna har olika färger på olika hus, och tillbyggnader har gjorts vid entréerna.

Periodiskt underhåll genomfördes när husen var tio år gamla, dvs 1974-75, och har därefter integrerats i ombyggnaden. Klotter eller tydliga tecken på skadegörelse förekommer bara sällan så att en besökare spontant uppmärksammar det.

En omfattande förnyelse av gårdsmiljöerna har genomförts inom större delen av Gullviksborg i en utdragen process, som försiktigtvis inleddes för tio år sedan, och som inte kommer att avslutas förrän tidigast 1989, då en ombyggnad av de återstående låghusen och deras gårdar har utlovats efter att ha skjutits upp flera gånger de senaste åren.

Höghusen har motställda fasader och mellan dessa något varierat utformade gårdar där marken kuperats och där det är gott om grönska och finns en del små byggnader för lek, cyklar eller skugga samt sittplatser. På baksidorna av några av höghusen ligger parkeringsplatser, och under dem garage. De låghusgårdar som är ombyggda har förändrats på likartat sätt. Skillnaden mellan de upprustade gårdarna och de låghusgårdar som fortfarande inte blivit föremål för förnyelse och omDispositionering är påtaglig.

Mitt i området finns en slags amfiteater med skulpturer på gräsmattorna intill, den s.k. Gubbabacken. Det finns vidare tennisbana, minigolfbana och liten fotbollsplan inom området, en stor och flera små lekplatser, en hundrastgård i utkanten etc. På gatorna finns farthindrande gupp; trottoarer och gångvägar är stensatta.

2.2.2 Affärer och institutioner

Ombyggnad av lägenheter till institutioner och kontor påbörjades i slutet av 1970-talet; 1980 öppnade ex. socialförvaltningen en öppen förskola och en institution för vuxna missbrukare i området; den senare är numera förvandlad till en öppenvårdsmottagning. 1981 utökades servicen i centrat med en stor livsmedelsaffär och en pizzeria.

I den östra delen av området finns ett daghem i en separat enplansbyggnad. Ytterligare två daghem, ett fritidshem, två f. fritidsgårdar, den öppna förskolan, en primärvårdscentral (öppnad februari 1988), öppenvårdsmottagningen för vuxna missbrukare, ett (och snart fler) gruppbode för äldre, två grupplokaler för hemsamariter och personalutrymmen för MKB-personal samt föreningslokaler (inklusive tre kontaktkommitélokaler) är inrymda i bostadshusen i vanliga lägenheter, i ombyggda våningsplan eller i källarlokal.

Centrumbyggnaden innehåller en stor livsmedelsaffär, MKB:s områdeskontor, Gullviksborgs Folkets Hus (inrymt i en f. affärlokal), en mindre affär som säljer kläder och festartiklar, en frisör, ett bankkontor och en kiosk. Förr fanns här bl.a. konditori, radio-TV- och blomsteraffär, samt ytterligare en livsmedelsaffär. Entréerna är vända inåt mot en hall, ("passagen"), och på utsidan finns fönster bara på ena kortsidan av byggnaden, där det sedan 1981 finns en pizzeria/restaurang. Ett gatukök och en kiosk finns omedelbart utanför området vid Eriksfältsgatan. Under den senare kan man gå genom en vägtunnel, och på andra sidan gatan, vid Hermodsdals torg, finns bland annat livsmedelsaffär, pizzeria och gatukök ("Grillputte") och dessutom en videobutik.

2.2.3 Ägarstruktur, fastighetsindelning och statistikområden

MKB (Malmö Kommunala Bostads AB) är den största fastighetsägaren med 832 lägenheter i såväl hög- som låghus. Totalt 168 lägenheter i husen kring två av de södra låghusgårdarna, ägs av Malmöhus nr 16 inom Riksbyggen och upplåts med bostadsrätt. Ägarstrukturen har inte förändrats sedan området var nytt, men lägenhetsantalet har minskat genom att kontor och institutioner sprängts in framför allt i MKB-husen.

Gullviksborg är indelat i sex fastigheter, benämnda Censorn (för låghusen norr om Censorsgatan), Gymnasisten 1 (för Riksbyggens låghus), Gymnasisten 2 (för låghusen öster därom), Abiturienten (för låghus, daghem och idrottsplats i öster) och Studenten 1 och 2 för de fyra höghus som ligger närmast respektive längst bort från Eriksfältsgatan. Sedan mars 1988 överensstämmer fastighetsgränserna inom MKB-delen teoretiskt också med kontaktkommittéernas ansvarsområden (där KK Gymnasisten dock också innefattar Abiturienten), liksom de sedan tidigare stämmer med MKB:s ekonomiska redovisningsenheter, men för närvarande (augusti 1988) saknas kontaktkommittéer för Censorn och Studenten 1.

Kommunens statistikområden på femsiffernivå motsvarar grovt fastighetsindelningen, dock innefattar här ett delområde alla Riksbyggens hus och några av MKB:s intilliggande låghus; resterande låghus med adress Gymnasistgatan utgör ett annat sådant område, och de två höghusfastigheterna utgör sammantaget ett statistikområde på femsiffernivå; det fjärde av dessa utgörs av fastigheten "Censorn", dvs låghusen norr om Censorsgatan.

2.3 Den sociala miljön och befolkningssammansättningen

2.3.1 Tomma lägenheter m.m.

Gullviksborg var som nybyggt område fullt uthyrt men andelen tomma lägenheter steg 1975-77 till c:a 10 %, vilket dock inte var högt i jämförelse med flera andra likartade bostadsområden i Malmö. Däremot betraktades omflyttningen i slutet av 1970-talet som mycket hög och tidvis högst inom MKB:s bestånd. (R 29:1983 s. 26). Den kraftiga befolkningsminskningen i mitten av 1970-talet (se vidare nedan) var större än i Malmö totalt (ibid. s. 25) men kan delvis relateras till en allmän trend i samband med att småhusbyggandet ökade och många barnfamiljer flyttade från flerbostadshus.

1979 beskrevs området internt inom MKB som ett utpräglat problemområde med ...

"... extremt stor omflyttning, stora sociala problem, ordningsproblem och hård segregation..." "upprepade bränder, inbrott och skadegörelse" ... "...många hyresgäster hotades av vräkning och en stor andel av dem som ville flytta in nekades detta." (ibid. s. 26)

I en kritisk reflexion kring områdets nedgång mot slutet av 1970-talet skriver författarna till den ovan citerade rapporten att såväl bostadsföretaget som kommunen var oförberedd på den negativa vändning utvecklingen tagit. Orsakerna kunde sannolikt härledas till en förändring av hyresgästerna:

"Med tanke på de problem som uppstod i området under första hälften av 70-talet kan man också anta att de som flyttade in i stor utsträckning tillhörde kategorin "problemhushåll", som började cirkulera mellan olika relativt nybyggda områden." (ibid. s. 27), dessutom kunde man "misstänka att både förvaltaren och socialförvaltningen fann det praktiskt, att i takt med att resurser satsades på att förbättra bl a Rosengård kunna anvisa problemhushåll till ett annat område." (ibid. s. 28)

Annat som bidrog till minskande attraktivitet var upprepade bränder i området, dåligt fasadmaterial, tillkomsten av Inre Ringvägen och nedsliten utemiljö

I en rapport från Kroksbäcksprojektet, där Gullviksborg användes som jämförelseområde, beskrevs området i följande termer:

"Gullviksborg upplevs av invånarna själva som ett välbeläget och trevligt utformat bostadsområde med en rätt hög lägenhetsstandard, men det är samtidigt ett problemdrabbat område med stora sociala problem och med bristfällig service och bristande möjligheter till fritidsaktiviteter." (Roos, 1977, s. 68)

De flesta av de Gullviksborgsbor som intervjuades i samband med detta projekt hade en negativ inställning till såväl MKB som Hyresgästföreningen:

"Synen på MKB och hyresgästorganisationen präglas bland huvudparten av invånarna i Gullviksborg av misstro och misstänksamhet mot deras verksamhet och av bristande tilltro till deras förmåga att tillgodose hyresgästernas berättigades krav och behov. De negativt inställda skiljer ofta inte mellan bostadsföretaget, hyresgästföreningen och de kommunala förvaltningarna, som alla upplevs som delar av ett 'etablissemang', som man inte kan påverka." (ibid.,s. 63)

Det fanns emellertid också en stark misstänksamhet mot och missnöje med de övriga boende i området, som ansågs vara ovanligt problembelastade och orsak till bristerna i miljön.

"Invånarna tillhör i växande utsträckning de underprivilegerade och svaga i samhället och har därför betydligt mindre resurser och möjligheter än andra grupper i samhället att påverka och förändra sina levnadsförhållanden." (ibid., s. 72) ... Gullviksborg är uppenbarligen inte så hårt negativt stämplat som Kroksbäck, och det är naturligtvis en bidragande orsak till att MKB har lättare för att hyra ut lägenheter där."..."Men i många avseenden liknar Gullviksborg och Kroksbäck varandra. I båda områdena bebos en stor del av lägenheterna - speciellt i vissa ogynnsamt belägna och icke-attraktiva hus - huvudsakligen av hushåll som dras med svåra sociala problem." (ibid., s. 70)

Paradoxalt nog är andelen tomma lägenheter i dag (aug. 1988) sannolikt högre än förr. Vid årsskiftet 1987/88 bedömdes c:a 70 lägenheter stå tomma, och bland annat är ett låghus i områdets nordvästra del helt utrymt. MKB redovisade vid årsskiftet 1987/88 samtidigt ett totalt antal outhyrda lägenheter om 297, varav 152 inte stod till marknadens förfogande eftersom de väntade på ombyggnad (Arb. 880531); av dessa var alltså ungefär hälften belägna på Gullviksborg.

2.3.2 Folkmängd, åldersfördelning och hushållsfördelning

Befolkningen i Gullviksborg har på 20 år minskat från 3.503 (68010) till 2.414 (780101) och uppgår nu (880101) till 1.820. Successivt har åldersfördelningen närmat sig genomsnittet för Malmö, dvs andelen barn och ungdomar har minskat och andelen pensionärer ökat

Tabell 1. Åldersfördelning absolut och procentuellt (inom parentes) i Gullviksborg 780101 och 880101 samt procentuellt i hela Malmö 880101.

	0-6 år	7-15 år	16-24 år	25-64 år	65-79 år	80- år
G 78	304 (12,6)	415 (17,2)	466 (19,3)	1.135 (47,0)	94 (3,9)	0
G 88	200 (11,0)	234 (12,9)	255 (14,0)	959 (52,7)	151 (8,3)	21(1,2)
M-ö 88	7 %	8 %	12 %	51 %	17 %	5 %

Som framgår av tabellen var 51 % av befolkningen i Gullviksborg över 24 år för tio år sedan medan 62 % är det idag, vilket skall jämföras med 73 % för hela Malmö. Andelen ungdomar har minskat kraftigt och antalet 13-18-åringar har under tioårsperioden minskat från 291 till 151.

Hushållen fördelade sig vid den senaste folk - och bostadsräkningen (1985) som följer:

Tabell 2. Hushållsstorlek i Gullviksborg absolut och procentuellt (inom parentes) och i Malmö procentuellt 1985.

	1 person	2 personer	3 personer	4 el. fler	totalt
Gullviksborg	346 (35)	305 (31)	165 (17)	168 (17)	984
Malmö	47 %	32 %	11 %	11 %	

Gullviksborg har alltså förhållandevis färre enpersonshushåll och fler barnfamiljer än Malmö totalt, vilket också avspeglas i åldersfördelningen i tabellen ovan.

jämförelse höghus/låghus

Befolkningen i Gullviksborg har under den senaste tioårsperioden minskat med 594 personer eller 25 %. Större delen av denna minskning kan hänföras till låghusen, där befolkningen minskat med 384 personer sedan 1977. Denna minskning gäller i samtliga låghuskvarter, inte bara Censorn, där befolkningen halverats, men där orsaken delvis ligger i att många lägenheter i dag står tomma i väntan på ombyggnad. Befolkningen vid de fyra låghusgårdarna närmast Eriksfältsgatan på Gymnasistgatan har minskat med 196 personer under det senaste decenniet. I dag bor 44,6 % av befolkningen i låghus mot drygt 51 % 1977. Andelen barn- och ungdomar under 16 år har mer än halverats i låghusen (Barnen har minskat från 748 till 434 eller med 42 % totalt i Gullviksborg; minskningen i låghusen är från 414 till 196 eller 52 % i dessa åldersgrupper mot 32 % totalt; i höghusen från 334 till 238 eller med 29 % för barnen mot 11 % totalt.

De flesta barnen bor alltså i höghusen, medan de flesta pensionärerna (94 av totalt 172) bor i låghusen.

En tänkbar orsak är en särskild förändring inom Riksbyggehusen, men det saknas statistik för enbart detta område. I det statistikområde, där förutom Riksbyggens hus också två av MKB:s intilliggande låghusgårdar ingår, är emellertid minskningen av barn och unga mest markant, samtidigt som antalet boende över 25 år ökat trots en total minskning med 26 % av befolkningen.

2.3.3 Invandrarandel

Andelen utländska medborgare i Gullviksborg var 16,3 % 1978 och är idag 19,8 %. Under åren 1981 -1986 har den varit högre än i dag. 1985 var andelen 24,6 %, där 21,2 % var utomnordiska medborgare; 1988 är andelen utomnordiska medborgare 17,1 %. I Malmö har andelen utländska medborgare under hela perioden legat kring 8 %.

Befolkningen i Gullviksborg har sedan 1985 minskat med totalt 3,8 % eller 71 personer; de utländska medborgarna har minskat med 22,6 % eller 105 personer, varav 89 utomnordiska medborgare. Under det senaste året har antalet utländska medborgare minskat med 56 personer eller 13,5 %, varav 52 utomnordiska medborgare, medan befolkningen totalt minskat med 7 personer eller 0,4 %.

Uppgifter finns från 1987 också om antal svenska medborgare med utländsk bakgrund. Detta antal har det senaste året ökat med 49 personer, vilket kompenserar för merparten av minskningen av antalet utländska medborgare. Andelen personer med utländsk bakgrund (dvs utländska medborgare + svenska medborgare med utländsk bakgrund) var årsskiftet 1987/88 40 % (734 personer); i hela Malmö 18 %. Den största nationaliteten är polacker (180), därefter jugoslaver (122), medan 59 har dansk bakgrund. En relativt stor kategori "övriga nationaliteter" (228) kan dölja andra stora grupper, medan (f.) chilenser, turkar, iranier och vietnameser sammanlagt utgör endast 57 personer.

Det saknas kommunal statistik om invandrarnas fördelning på s.k. femsifernivå eller kvartersnivå, genom vilken man skulle kunna se fördelningen av nationaliteter mellan höghus och låghus. En samstämmig uppfattning i området är dock att de flesta invandrarna bor i höghusen, och där i vissa hus och trappuppgångar.

För samtliga 17- och 14-åringarna har adresser och nationalitet tagits fram, och uppgifterna stöder denna uppfattning:

Av de 26 17-åringarna är 9 födda utländska medborgare, och av dessa bor 4 i höghus och 5 i låghus. För svenskarna är motsvarande siffror 4 respektive 13. Av de 26 14-åringarna i området är hälften födda utländska medborgare, och av dessa bor 8 eller knappt två tredjedelar i höghus, medan bara 4 eller knappt en tredjedel av svenskarna i samma ålderskategori bor i höghus. (Källa: Mantalsregistret)

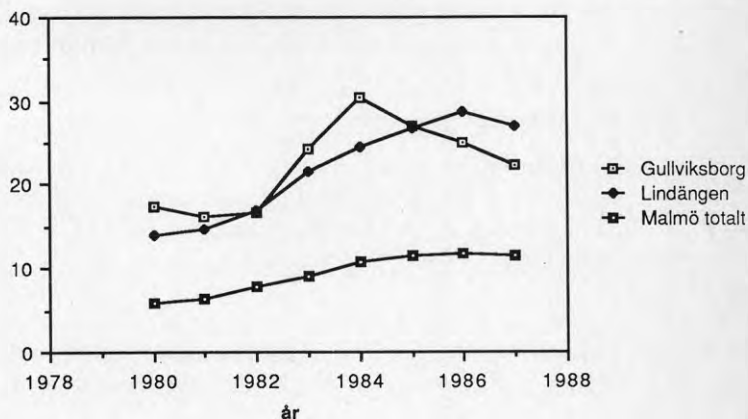
Det visar sig vidare att av dessa totalt 52 ungdomar, varav 22 är födda utländska medborgare, bor 10 i Riksbyggens hus, men bara 1 av dem är född utländsk medborgare. För segregation som inte är geografisk utan rör bostädernas upplåtelseformer har begreppet "segmentering" använts (Lindén-Lindberg, 1988). Uppgifterna om 14- och 17-åringars boende i Gullviksborg antyder alltså att invandrare är överrepresenterade i höghus

och i MKB:s hyreshus medan svenskar är överrepresenterade i bostadsrättslägenheterna.

2.3.4 Socialbidrag m.m.

Den socialbidragsstatistik som redovisas här grundar sig på en distriktsindelning, i vilken förutom själva Gullviksborg ett litet antal villor (något ökat i samband med nybyggnation vid idrottsplatsen) och en liten del av Almhög ingår. Inom detta distrikt har andelen personer i hushåll som fått socialbidrag under året stigit från 17,5 % 1980 till 22,4 % 1987, medan motsvarande siffror för Malmö totalt ökat från 5,9 % till 11,5 %. 1984 fick 30,5 % av de boende i Gullviksborg socialbidrag mot 10,9 % i Malmö totalt.

Diagram 1: Andel av befolkningen i Gullviksborg, Lindängen, respektive Malmö totalt som tillhör hushåll som fått socialbidrag någon gång under året. 1980-87.

Andelen bidragstagare i Gullviksborg i förhållande till andelen i hela kommunen har under denna sjuårsperiod varit som högst 1980 respektive 1985 med nästan tre gånger genomsnittet i Malmö och är som lägst 1987 med knappt dubbelt så många. Lindängens utveckling har varit den motsatta: Ännu 1985 hade Gullviksborg en större andel bidragstagare, medan Lindängen nu har 27,1 %, trots en svag minskning det senaste året.

Tabell 3. Andel personer i hushåll som erhållit socialbidrag under året i Gullviksborg, Lindängen respektive Malmö under åren 1980-1987 samt andelen i Gullviksborg i förhållande till Malmö 1980-87

År/distrikt G-borg/Malmö	Gullviksborg	Lindängen	Malmö totalt	
1980	17,5	13,9	5,9	2,97
1981	16,3	14,7	6,4	2,55
1982	6,8	17,0	7,8	2,15
1983	24,3	21,6	9,2	2,64
1984	30,5	24,5	10,9	2,80
1985	27,1	26,8	11,5	2,36
1986	25,0	28,7	11,8	2,19
1987	22,4	27,1	11,5	1,95

Andra kvantifierbara kriterier på förekomsten av problem inom socialtjänstens område är antalet anmälningar (huvudsakligen polisrapporter om brott) angående barn och ungdom respektive missbruk (huvudsakligen rapporter om omhändertagande av berusade personer). Sådan statistik har förts av södra socialbyrån i Malmö endast under de senaste två åren.

Av statistiken framgår att Gullviksborg i förhållande till folkmängden har ett högre antal anmälningar om barn och ungdom men ett lägre antal anmälningar gällande missbruk hos vuxna än angränsande flerbostadsområden (Nydala och Lindängen)

I förhållande till det totala antalet anmälningar om missbruk i distriktet har Gullviksborgs andel minskat från 8,2 till 5,5 % mellan mätperioderna 8512-8611 respektive 8701-06, medan Lindängens andel ökat från 19,1 % till 26 % och Nydalas andel också ökat från 18,1 % till 21 %. (Källa: intern statistik, södra socialbyråns IoR-enhet).

De här siffrorna skall dock tolkas med försiktighet, eftersom uppgifterna för 1987 avser antalet anmälningar, medan uppgifterna avseende 85/86 gäller antalet personer som ådragit sig anmälningar.

En allmän uppfattning hos intervjuade tjänstemän inom socialförvaltningens olika enheter är emellertid att många missbrukare flyttat från Gullviksborg och att en stor del av dem numera bor i Nydala eller Lindängen, och att antalet "tungta fall" inom socialtjänsten - åtminstone vad gäller missbruk - minskat påtagligt.

Sedan årsskiftet 1985/86 för MKB:s Fosiedivision statistik över inkomna anmälningar om störningar m.m.. Också här visar sig Gullviksborg ha en gynnsam situation i förhållande till Nydala och Lindängen.

Av MKB:s lägenheter i området ligger 39 % i Lindängen, 32 % i Nydala och 29 % i Gullviksborg. De registrerade klagomålen på störande grannar

under 1987 fördelar sig emellertid annorlunda: 52% avsåg Lindängen, 33 % Nydala och bara 16 % Gullviksborg. (källa: intern statistik MKB-Fosie)

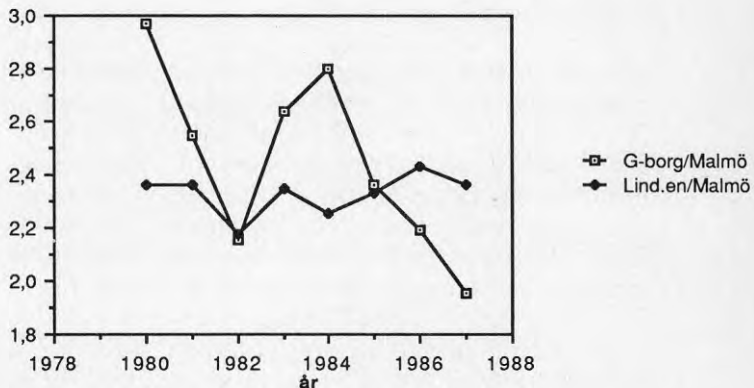
Statistiska centralbyråns arbetslöshetsstatistik är inte helt jämförbar för åren 1982-1987. Bland annat registreras inte längre arbetslöshet hos ungdomar under 18 år.

Jämfört med Malmös arbetslöshetsstal motsvarande år var arbetslösheten i Gullviksborg 1,7 såväl 1982 som 1986 och högre de mellanliggande åren; 871031 var den 1,4. Då fanns 69 registrerade arbetssökande i området, varav 17 under 24 år, vilket alltså innebär en markant minskning absolut och relativt. Totalt var 4,7 % av befolkningen i området arbetslös, jämfört med 3,3 % i hela Malmö.

2.3.5 Sammanfattning

Befolkningens åldersfördelning är jämnare än när området var nybyggt och folkmängden har sedan dess nästan halverats. Ett tydligt trendbrott har skett i en tidigare utveckling mot ökande andel socialbidragstagare, invandrare och arbetslösa. Detta gäller såväl absolut som relativt Malmö i sin helhet. Att det inte är fråga om en allmän utjämning/minskad segregation i kommunen visas av att det intilliggande bostadsområdet Lindängen i stället fått en ökande andel socialbidragstagare och ex. anmälningar om missbruk.

Diagram 2: Andel av befolkningen som fått socialbidrag i Gullviksborg respektive Lindängen i förhållande till andelen i Malmö totalt 1980-1987

Statistiken över missbruksanmälningar och störningsanmälningar avser endast 1986-87 respektive 1987. Gullviksborg har i förhållande till folkmängden färre klagomål på störande grannar och färre anmälningar till socialbyrån om missbruk och fylleri än Lindängen och Nydala, och skillnaden har ökat det senaste året. Arbetslöshetstalet i relation till Malmö totalt har likaså minskat de senaste åren.

De statistiska indicierna på ett trendbrott sammanfallande med en ökande belastning inom framför allt Lindängen stöds av intervjuer med tjänstemän inom polis, socialförvaltning och MKB vilka har båda bostadsområdena som arbetsdistrikt.

2.4 Organisationerna

2.4.1 Hyresgästföreningen och kontaktkommittéerna

Den första kontaktkommittén i Gullviksborg bildades i juni 1977 och bestod delvis av samma personer som ingick i Gullviksborgs fritidsförening (se vidare nedan). Verksamheten var inledningsvis trevande men man utvecklade sedan olika verksamheter, bland annat gav man ut en områdestidning under ett par år. 1978 genomförde man en studiecirkel, "Lek för alla", med 23 deltagare som bland annat utarbetade modeller för bättre lekplatser på området.

1980 ökades antalet kontaktkommittéer till tre, varav en för hälften av höghusen ("Gymnasisten I") en för den andra hälften och låghusen inom Censorn ("Censorn") och en för de resterande låghusen ("Gymnasisten II"). Under våren 1988 har en ny indelning i fyra KK-områden gjorts. (Se vidare nedan, avsnittet om boinflytande.) Sedan 1983 träffas kontaktkommittéerna och områdets representanter i HGF:s avdelningsstyrelse några gånger om året för informationsutbyte vid s.k. "gemensamma kontaktkommittémöten".

Hyresgästföreningen hade 1988 315 medlemmar i Gullviksborg, vilket innebär en ca 40-%-ig täckning av hushållen i området.

Bland de fritidsaktiviteter som kontaktkommittéerna brukar anordna kan nämnas lucia- och eller julfest, brännboll en kväll i veckan under sommartid, veckoslutsläger i området för barn och ungdom och enstaka utflykter under sommaren. Dessutom deltar kontaktkommittéerna i regel aktivt vid arrangemang som anordnas i Folkets Hus-lokalen.

Kontaktkommittéerna har ingen egen ekonomi, men de kan få bidrag från Hyresgästföreningen efter särskild ansökan för olika verksamheter; dessutom får de pengar så att de kan köpa kaffe och kaffebröd till sina

sammankomster. De kan vidare få bidrag från socialförvaltningen för öppna verksamheter, såsom "alternativ jul".

Hyresgästföreningen för Södra Skåne, som har förhandlingsrätten för Gullviksborg, är sedan 1985 indelad i fyra avdelningar, varav Gullviksborg tillsammans med resten av södra Malmö tillhör "grupp Malmö 2". Personalen för denna avdelning består av fyra ombudsmän, två kontorister och två assistenter, och de sitter alla centralt i Malmö tillsammans med annan personal inom HGF. Föreningens högsta beslutande organ är fullmäktige, vilken inom sig utser en styrelse med arbetsutskott. För sex delområden i Malmö finns avdelningsstyrelser, där Gullviksborg tillhör Fosieavdelningen och är representerat med en medlem från MKB-husen och en från Riksbyggens hus.

2.4.2 MKB

Från att tidigare ha haft en helt centraliserad organisation med funktionsindelning infördes 1976 en indelning i tre s.k. distriktskontor med ansvar för vardera ca 7.000 lägenheter. Detta innebar bl.a. att de sex vicevårdskontoren drogs in, och att distriktskontoren bemannades med "kuratorer". 830301 decentraliserades MKB så att arton områdeskontor inrättades under en central driftsledning. Avsikten var att dessa skulle få ett avsevärt ansvar och beslutsrätt i frågor som rörde det egna områdets drift och förvaltning. Under 1984 bedrevs en försöksverksamhet inom vissa av MKB:s bostadsområden med självständig områdesförvaltning, direkt underställd VD. Trots att en utvärdering visade att detta vore för en såväl hyresgäster som anställda och för företaget som helhet önskvärd organisationsform² genomfördes 851101 en ny omorganisation, som innebar ett inrättande av fem divisionskontor, samtidigt som det för varje funktion finns en central "stödenhet". Även om beslutsbefogenheterna i den tidigare organisationen aldrig kom att decentraliseras fullt ut enligt intentionerna, innebar den nya ordningen för vissa områdesförvaltare ett minskat beslutsutrymme.

Förutom fastighetsskötare finns en uthyrningskonsulent och en områdesförvaltare placerade på Gullviksborg. Båda är underställda var sin sektionschef på divisionskontoret, vilka i sin tur är underställda divisionschefen. Den tidigare "kuratorn" från 1970-talet motsvaras nu av en "tillsynsman" på divisionsnivå. Under 1983-84 låg de bostadssociala frågorna (i praktiken hantering av störande hyresgäster) på områdesförvaltaren.

² "I Pildammsstaden (försöksområde, förf. anm.) har väsentligt ökad effektivitet erhållits genom ett antal samordnade insatser. Personalmedverkan har utvecklats, arbetsinnehållet förändrats, instrument för styrning och kontroll tagits fram och börjat användas och en serviceorientering börjat ersätta produktionsorienteringen ute i området." (Högberg-Osterberg 1985, s. 5) "Försöksverksamheten i Pildammsstaden visar att självständig områdesförvaltning, även bedriven inom de ramar som gällt här, resulterat i en effektivisering och en ökad personalutveckling utan att budgeten därför överskridits." ... "Enbart divisionalisering är inte tillräckligt." (ibid. s. 60 resp. 62)

Områdesförvaltaren på Gullviksborg är ansvarig arbetsledare för en snickare, en reparatör, och sex fastighetsskötare, men han saknar rätt att ex. anställa sjukvikarier eller beställa arbeten utanför företaget, han kan inte göra inköp av ex. redskap och får ingen fortlöpande information om kontoställningar. Uthyrningskonsulenten utför kontroller av bostadssökande och introducerar nya hyresgäster, men beslut om tecknande eller uppsägning av kontrakt fattas på divisionsnivå.

Under andra kvartalet 1988 bedrevs en försöksverksamhet med "gemensamt fastighetsansvar", där två fastighetsskötare delade på olika förekommande arbetsuppgifter för fyra höghus med tillsammans c:a 300 lägenheter; dessa fastighetsskötare var direkt underställda divisionschefen. Försöksverksamheten har upphört i juli 1988 och skall nu utvärderas.

2.4.3 Boinflytande

Både MKB och HGF upplevde inledningsvis svårigheter att mobilisera intresse hos hyresgästerna i Gullviksborg för boinflytandet, exempelvis kom bara två personer till ett gemensamt anordnat informationsmöte om planerade miljöförbättringsåtgärder i oktober 1977.

Våren 1977, redan innan den första kontaktkommittén bildades, inleddes samråd mellan Hyresgästföreningen och MKB i s.k. boenderåd, bestående av en av HGF utsedd representant från varje bostadsområde, ansvarig ombudsman samt tjänstemän i MKB, vars distriktschef var ordförande. Kontaktkommittéerna fick skicka frågor till HGF:s expedition för vidare befordran till MKB. Vid tvist mellan parterna i boenderådet fördes frågan vidare till förhandlingsparterna.

1979 ingick SABO och Hyresgästernas Riksförbund avtal om boinflytandereformer och rekommenderade sina medlemsorganisationer att träffa avtal om boinflytande, vilket i Malmö skedde 1980. Detta avtal slår fast att minst två gånger om året bostadsmöte skall hållas, till vilket såväl medlemmar som icke-medlemmar i hyresgästföreningen, bosatta i området och företrädare för bostadsföretaget får komma. Mellan bostadsföretag och kontaktkommittéer (i vilka däremot bara medlemmar i Hyresgästföreningen får ingå) skall hållas bosamråd i "frågor som påverkar bostadsmiljön eller hyresgästernas boendeförhållanden i övrigt".

Om parterna inte enas går frågan vidare till boinflytandekommittén, ett "berednings- och kontaktorgan", där representanter för MKB och HGF ingår till samma antal. Om parterna inte heller här kan enas hänskjuts frågan till sedvanlig förhandling. Det finns inga sanktionsmöjligheter för den händelse beslut inte verkställs. Hyresgästföreningen får ersättning för kostnader för boinflytandeverksamheten med 0,4 % av varmhyran.

Enligt en ny överenskommelse på riksplanet kan avtal om fördjupat boinflytande nu träffas mellan hyresgästföreningar och bostadsföretag, vilket gör kontaktkommittéerna till grundorganisationer i hyresgästföreningen och samtidigt ger dem beslutanderätt i vissa frågor. Mellan HGF för Södra Skåne och MKB har ännu (augusti 1988) inget sådant generellt avtal undertecknats, men för att förbereda ett genomförande har nya geografiska gränser motsvarande bostadsföretagets förvaltningsområden dragits upp för kontaktkommittéerna. För Gullviksborgs del skulle detta innebära fyra kontaktkommittéer; i stället har man nu bara två, varav en nybildad med endast fyra medlemmar, eftersom det inte funnits personer som velat ställa upp i en kontaktkommitté inom två av förvaltningsområdena. Det innebär att ungefär halva området sedan årsskiftet är utan kontaktkommitté. De övriga arbetar i princip efter samma boinflytandeavtal som tidigare.

Hyresgästföreningen har vid de två senaste organisationsförändringarna anpassat sin distriktsindelning till huvudmotparten MKB. Ett tungt vägande skäl för detta är givetvis ambitionen att förverkliga boinflytande i de former (samråd och förhandling) som de centrala avtalen angivit.

2.4.4 Föreningar

MKB organiserade fram till början av 1980-talet fritidsföreningar i sina bostadsområden. I Gullviksborg fanns således från 1966 Gullviksborgs fritidsförening (GFF), vilken tidvis hade en omfattande verksamhet för både barn, unga och gamla. Exempelvis arrangerades under 1979 - då området bedömdes som starkt nedgången av alla officiella instanser - följande aktiviteter:

"Diskotek Censorsg. 12. 35 ggr under tiden 9 sept. 1978 - 1 juni 1979 med i snitt 150 delt., totalt 5250 besökare (+ 10 ledare per gång)
Sommarfest den 23-24-25 juni 1979 (midsommarhelgen) med c:a 450 deltagare per dag, totalt 1350 (+ 10 st ledare per dag)
Fisketur fredagen den 17 aug. 1979 med 30 st deltagare + 4 st ledare.
Grillfest lördagen den 8 sept. 1979 med c:a 175 deltagare + 5 st ledare.
Utfärd till Malmö Socialförvaltnings stuga (i Sturupstrakten) med 22 st ungdomar + 6 st ledare lördagen och söndagen 15-15 dec. 1979."
(ur ansökan till MKB om aktivitetsstöd 800127)

GFF:s barn och ungdomsverksamhet avvecklades i början av 1980-talet enligt överenskommelse med HGF, som menade att fritidsverksamheten i området borde bedrivas utan inblandning av bostadsföretaget och helst i Unga Örnars regi beträffande barn och ungdom. Konflikter kring detta avspeglade sig bland annat i kontaktkommitténs protokoll:

"Ordf. redogjorde för samarbetsavtalet mellan HGF och Unga Örnar, där HGF bl a hjälper till med lokaler och ledare samt etablerar samarbete med olika organisationer." Vid samma möte beslutar GKK (kontaktkommittén) att fortsätta samarbetet med GFF och att söka bidrag från HGF med 2.000:- för sommarfest i samarbete med GFF. (Ur protokoll från KK-möte 790312)

GKK informeras om att HGF anslagit 2.000:- till sommarfesten, men att Unga Örnar skall vara samarbetande organisation. Mötet bestämmer sig för att vidhålla planerat samarbete med GFF. (Ur protokoll från KK-möte 790517)

Två representanter från HGF deltar i KK-möte. Det visar sig att Unga Örnar kan bidra med visst material men ingen personal. HGF informeras om att "UÖ-ledare kommer att rekvireras från KK-ledamöter", men då KK-ledamöterna ändå inte accepterar det vill inte HGF utlova det sökta bidraget. (Ur protokoll från KK-möte 790614)

Unga Örnar har idag en lokalavdelning för Gullviksborg, där regelbundna aktiviteter under 1987/88 bestått i bakning med barn och deras föräldrar i två olika grupper som träffats varannan vecka i en av kontaktkommittéernas lokaler. Under en period 1981 bedrevs en livaktig verksamhet för tonåringar i området, och 1986/87 hade man regelbundet bordtennisspelande. Vi Unga bedriver sedan hösten 1987 en sluten fritidshemsverksamhet i f. fritidsgården, men personalen har på s.k. "barnfri tid" öppnat lokalerna för ungdomar över 12 år under två timmar varje onsdagkväll. Måndag kvällar utnyttjas lokalerna av Ungdomens Röda Kors och Scouternas "miniorgrupp"; båda för barn. Tisdagkvällar disponerar GUF, Gullviksborgs ungdomsförening, den f. fritidsgården, i regel för interna möten; medlemmarna är i de övre tonåren eller något äldre. Scouterna som tidigare var en stor förening i Gullviksborg, har också verksamhet för ungdomar i högstadieåldern och däröver och har egen lokal i området. Söder IF använder en annan f. fritidsgård som klubblokal för sina medlemmar, som spelar damfotboll.

Det finns inget politiskt ungdomsförbund med verksamhet i området. SSU har en klubblokal i det angränsande bostadsområdet men ingen medlem från Gullviksborg. Fosie S-förening är den enda politiska föreningen med både lokal och medlemmar i området.

Under tidigare år har olika former av samverkan mellan föreningarna prövats, exempelvis 1975-77 i samband med socialförvaltningens projektverksamhet (se vidare avsnitt 2.5). Sedan tre år tillbaka arrangeras sommartid på Gubbabacken (med hjälp av kommunens kulturstödsnämnd) olika slag av underhållning på onsdagkvällarna, där föreningarna turas om att arrangera kaffeservering, lotteri m.m.; dessa arrangemang lockar ibland flera hundra besökare från området. Genom Gullviksborgs Folkets Husförening, där också föreningar kan vara andelsägare, har också något av

ett forum för föreningsgemensamma frågor tillskapats. Under våren 1988 har de fyra ungdomsföreningar som använder en av de nedlagda fritidsgårdarnas lokaler haft gemensamma sammankomster.

Föreningar inklusive kontaktkommittéerna kallas några gånger om året till gemensamma möten med personal från socialförvaltningen och fritidsförvaltningen, men till dessa möten har åtminstone under 1987/88 inga andra föreningsrepresentanter än ett par representanter från kontaktkommittéerna kommit.

Nästan alla föreningar verksamma i Gullviksborg är lokalavdelningar av större föreningar, tillhörande riksorganisationer. Föreningskonsulenter, kansliresurser m.m. finns för flera av föreningarna på kommunnivå, centralt placerade i staden.

Gullviksborg utgör sällan upptagningsområde för en hel lokalavdelning, och även i de fall föreningarna har bestämda distriktsgränser är det ofta andra faktorer som påverkar medlemmarnas avdelningstillhörighet, såsom inriktning eller tidigare bostadsområde:

"F 1: När vi gick på patrull (inom scouterna, min anm.), då var vi tretton stycken. ...

I: Och det var tretton här från Gullviksborg, då, alltså?

F 1: Nja, det kom faktiskt en del utifrån också, till och med inifrån stan, för att ... en del som hade bott här innan, som flyttade ifrån, dom går alltid på samma förening, om man säger så här vad. Det är likadant om man går på en fotbollsförening och flyttar ..."

Söders IF har elva medlemmar i sitt damlag:

"I: Bor alla här på Gullviksborg då, eller?

F 1: Nej, det gör de faktiskt inte, det är en del som bor nere vid Värnhem också, som spelar här.

I: Hur många är det från Gullviksborg, tror du?

F 1: Tre, fyra. Alltså i damlaget är det då fyra."

Gullviksborgs Folkets Hus-förening ingår på samma sätt i Folkets Hus-föreningarnas centralorganisation och har dessutom som uttalad "målgrupp" boende inom såväl Gullviksborg som Hermodsdal. Föreningen bygger på andelsägande, där såväl juridiska personer som enskilda kan köpa andelar, men där röstantalet är begränsat till högst tio per andelsägare.

GUF, Gullviksborgs Ungdomsförening, skiljer sig från övriga föreningar i det att den inte tillhör någon större organisation (samtidigt som den i princip endast riktar sig till ungdomar i Gullviksborg, även om någon styrelsemedlem bor i ett annat område). Därmed är den inte heller berättigad de standardiserade aktivitetsbidrag som övriga föreningar erhåller

genom kommunen. I stället har den fått visst ekonomiskt stöd genom socialförvaltningen och personal från såväl socialförvaltningen som fritidsförvaltningen har bland annat utbildat medlemmarna i föreningskunskap.

2.4.5 Kommunala förvaltningar

Fram till 1980 var socialförvaltningens södra distrikt, i vilket Gullviksborg ingår, organiserat så att tre "kretsar" ansvarade för såväl socialbidrag som behandling inom var sitt geografiska delområde, medan lokalerna var samlade på Lindängen. De kompletterades 1975 av en "basenhet för barn och ungdom", (placerad på Lindängen och med inriktning på öppenvårdsarbete med familjer och ungdomar, kombinerat med tillfälliga dygnsplaceringar), vilken fortfarande finns kvar. 1980 organiserades socialbyrån efter funktion, med en krets för tyngre behandlingsärenden och två för övriga funktioner, där ärenden fördelades efter födelsedatum. Samtidigt tillkom "vuxenheten" på Gullviksborg, en institution för missbrukare vilken successivt förstärktes med mer personal, öppenvårdsfunktioner och sex s.k. "träninglägenheter" för boende med tillsyn i Gullviksborg. 1984 utlokaliseras en enhet till Oxie och det inrättades en mottagningsgrupp, en behandlingsgrupp och en socialbidragsgrupp för resten av distriktet. 1985, slutligen, infördes den nu gällande organisationen med en distriktsenhet för information och rådgivning, en för rutinmässig socialbidragshantering och en för övriga ekonomiska ärenden, medan övriga utredningar inom distriktet handläggs av två arbetsgrupper med var sitt geografiska delområde, där "sociala enheten 1" ansvarar för Gullviksborg, Hermodsdal, Nydala och Augustenborg men är placerad i en lägenhet på Lindängen.

Fältsektionen, slutligen, består av tre personer som har kontorslokaler på Lindängen och är delvis funktionsindelade efter olika projekt de deltar i. Samtliga enheter leds av en kretsöverordnad, som är underställd en byråöverordnad och ytterst en social distriktsnämnd.

Barn-och äldreomsorg har tidigare haft en separat organisation med de högsta cheferna centralt placerade inom förvaltningen, men från och med 880501 ligger samtliga socialförvaltningens ansvarsområden (utom familjerådgivning) under en gemensam socialchef för distriktet. Hemtjänsten har som sitt minsta administrationsområde ett distrikt som förutom Gullviksborg omfattar Hermodsdal m.m.; härinom arbetar två hemtjänstgrupper. På Gullviksborg finns tre daghem med upptagningsområden som också omfattar kringliggande villaområden m.m.

Inom fritidsförvaltningen råder ännu en annan geografisk indelning. Gullviksborg, som saknar öppen fritidsgård, tillhör administrativt Hagalundsdistriktet, men ungdomarna går oftare till Lindängens eller Nydala

fritidsgårdar, som ligger något närmre och till vilka ofta barnens skolkamrater hör.

"I: När du var yngre och var ute och lekte med kamrater, var det ute på gården?

F 2: Ja det var inte på gården, det var nere på fritidsgården, Nydala. /.../ Man började gå dit i sexan. Sen började man gå på Lindängehus, det var också en fritidsgård, där spelade man biljard och så./.../

I: Gick du dit flera gånger i veckan då, eller?

F 2: Ja, då blev det ju varenda dag. Man träffade kompisar därborta och sånt."

Gullviksborg är splittrat mellan flera rektorsområden. De flesta barnen går i lågstadiet i Gullvikskolan, som också bland annat har villaområdet Gullvik sitt upptagningsområde. När elevantalet minskas vid övergången till mellanstadiet, där man har en parallellklass mindre än i lågstadiet på Gullvikskolan, får en del av barnen flytta över till Hermodsdal. Dessa kommer sedan att fortsätta i Hermodsdalsskolan tills de börjar gymnasiet, medan Gullviksbarnen flyttar vidare till Augustenborgsskolan i högstadiet.

"Det finns lågstadium på Hermodsdal, men vi var för många på Gullvik, så att dom fråga om en del ville flytta över, och då var vi ungefär arton stycken i vår klass. Men så ... när dom flesta hade flyttat över så var vi bara fyra stycken kvar från den klassen som börja ettan.... Och vi fyra som var kvar, vi gick över till dom andra klasserna." (F 1, 17 år)

2.4.6 Kommentar

Av genomgången av olika organisationers administrativa distriktsindelning framgår att spridningen är stor och att Gullviksborg sällan utgör en bestämd administrativ enhet; i de fall det gör det - som inom MKB och Hyresgästföreningen - minskas betydelsen av detta av det faktum att beslutsrätten inom organisationen ligger på högre nivåer. För området viktiga ekonomiska beslut fattas således alltid utanför Gullviksborg. Om en generell trend kan urskiljas under det senaste decenniet har den snarare gått mot "divisionalisering" än egentlig decentralisering beträffande såväl kommunala förvaltningar som bostadsföretag och föreningar. Detta har sannolikt motverkat syftet i de många projekt som haft som mål att stärka den lokala gemenskapen.

I valet mellan vad man anser gynnar långsiktiga utvecklingsmål och hänsyn till lokala nätverk och den kontakt och gemenskap som trots allt finns inom olika grupper i området, har organisationerna ofta prioriterat det första. Införandet av de visserligen administrativt mer ändamålsenliga kontaktkommittégränserna innebar att hyresgäster som tidigare arbetat tillsam-

mans för gemensamma frågor splittrades upp och att flera kvarter blev utan kontaktkommittéer just när de kanske skulle ha behövts som bäst.

Fastighetsnämnden i Malmö beslutade i december 1988 att inte prioritera ombyggnaden av de återstående låghusen i Gullviksborg för staliga lån under 1988, vilket upprörde många av hyresgästerna i de aktuella husen. Just dessa hus skulle ha en ny kontaktkommitté enligt den nya indelningen, men det saknades medlemmar i hyresgästföreningen som ville låta sig inväljas i en kontaktkommitté. (ur minnesanteckningar från bostadsmöte i Gullviksborg 880201)

Hyresgästföreningens strävan att ersätta den lokala Gullviksborgs fritidsförening med ett Unga Örnar, som saknade medlemmar i området i slutet av 1970-talet, är ett annat exempel.

På samma sätt orsakar omorganisationer inom socialförvaltningen ofta problem för klienter, detta gäller särskilt inom äldreomsorgen där ny distriktsindelning för vårdtagarna kan innebära extra och impopulära byten av vårdbiträden.

Samtidigt som föreningar och andra organisationer är inordnade i relativt hierarkiska system och styrs från mer centrala nivåer finns strävanden i Gullviksborg att skapa "föreningsnätverk", exempelvis genom att uppmana föreningar att köpa andelar och aktivt medverka i Gullviksborgs Folkets Hus-förening och engagera sig i de olika lokala aktiviteter (ex. "sommarmkvällar") och projektverksamheter som funnits i området, (bland annat forskningscirkeln), samt samverka för gemensamma lokala mål.

2.5 Gullviksborgs projekthistoria

1977 beskrevs Gullviksborg - till skillnad från Kroksbäck - som ett område "där några försök till medvetandegöring och mobilisering av de latent resurserna hos de boende ännu inte kommit igång." (Roos 1977, s. 75).

Men redan 1975 bedrev Socialförvaltningens femte distrikt ett blygsamt projekt för att stimulera föreningsverksamheten i bland annat Gullviksborg, vilket utvidgades med stöd av medel från Allmänna Arvsfonden under 1977. Målsättningen med det s.k. "föreningsprojektet", där man markerade en distans till tidigare grannskapsarbete genom att bygga på de boendes egna organisationer, var:

"att via ideella organisationer tillvarata invånarnas egna resurser att underlätta framväxandet av en social struktur i dessa bostadsområden

att sammanföra olika åldersgrupper med varandra." (ur utvärderingsrapport 1978, s. 4)

Sedan tio år tillbaka har det kontinuerligt pågått projekt för att mobilisera de boende i Gullviksborg för ett eller annat syfte.

Hösten 1977 kontaktade MKB den då nybildade kontaktkommittén i Gullviksborg med information om ett "miljöprogram" till en beräknad kostnad av 8 miljoner, till vilken staten skulle bidra med hälften och kommunen med 2,7 miljoner. För Gullviksborgs del resulterade detta bland annat i en hundrastgård och senare bidrag genom PBB (se nedan) Det handlade om de omfattande miljöförbättringsåtgärder till vilka staten anslog totalt 1 miljard kronor till nästan hälften av "miljonprogrammets" bostadsområden under åren 1975-86. (Schlyter-Kristensson,1988)

Gullviksborg ingick bara i det tidigare nämnda Kroksbäckprojektet som ett jämförelseområde för forskarnas analys av problemkomplexen i Kroksbäck. Däremot blev Gullviksborg senare explicit centrum för ett stort upplagt projekt i MKB:s regi, det s.k. *Gullviksborgsprojektet 1* (1980-1983), vilket dokumenterats i den tidigare refererade rapporten R 29:1983. Detta finansierades av Byggeforskningsrådet och syftade syftade till ...

"... att vända utvecklingen i ett fysiskt och socialt nedgången bostadsområde och anpassa områdets utformning till de boendes förutsättningar, krav och önskemål."

eller, som den formulerades i ett presentationsmaterial:

"erbjuda hyresgästerna ett boende och en miljö som de känner ansvar för, sig trygga i, kan identifiera sig med, kan överblicka samt själva kontrollera och utveckla"

MKB avsåg i att pröva ett fördjupat boinflytande vid planering av ombyggnad av området under åren 1980-81. Ett separat forskningsuppdrag lämnades till KTH:s arbetsenhet för bostadsförvaltningen för att ...

"...genom intervjuer med boende ta fram och beskriva de boendes syn på Gullviksborg på ett sådant sätt att denna 'boendesyn' kan relateras till MKB:s syn, stadsbyggnadskontorets syn, socialförvaltningens syn m.fl. myndigheters syn på Gullviksborg." (Högberg-Friberg, 1981: Förvaltning ur brukarperspektiv)

Projektet förlängdes sedan med en andra etapp, *Gullviksborgsprojektet 2* (1982-86), dokumenterat i R 82:1986 med samma finansiering och drivande personer men med K-Konsult som formell huvudman och med nya anslag från BFR; det explicita syftet var här att ...

"...utveckla metoder för hyresgästinflytande i planerings- och byggprocessen" (ibid.)

Malmö kommun bedrev parallellt i olika delar av staden projektverksamheten inom ramen för *Projekt Bättre Boendemiljö* ("PBB") under åren 1976-85. Denna genomfördes med bidrag från stat och kommun och i samverkan mellan MKB, Hyresgästföreningen och kommunen och innebar främst en finansiering av en central projektledare och tre projektskreatörer för olika bostadsområden, samt verksamhetsmedel inom olika delprojekt.

Syftet med PBB var bland annat att minska antalet outhyrda lägenheter genom att hitta vägen för strukturering av ansvar mellan socialförvaltningen, Hyresgästföreningen för en bättre boendemiljö, delvis genom delprojekt för sysselsättning och fritid.

Delvis med hänvisning till det pågående MKB-projektet i Gullviksborg placerades en av dessa projektsekreterartjänster i området 1982.

Socialförvaltningen valde 1981 Gullviksborg som försöksområde för en ny form av *områdesbeskrivning* enligt den s.k. SAISP-modellen (SAISP = "sociala aspekter i samhällsplaneringen"), vilken innebar att tvärgupper av olika yrkesverksamma i området samarbetade vid framtagandet av en beskrivning av ett bostadsområde. Huvudman var det femte distriktet inom Malmö socialförvaltning, och det uttalade syftet var ...

"att vinna erfarenheter av att samla social information och/för/ att konstatera om undersökningen kan användas som instrument för en mera medveten styrning och prioritering av de sociala insatserna." (Auinger-Hultgren 1981)

Ungefär samtidigt bidrog Stadsbyggnadskontoret med en områdesbeskrivning avseende den fysiska miljön.

Under de mycket "projektintensiva" första åren på 1980-talet fanns en gemensam strävan hos de olika berörda organisationerna, dvs MKB, kommunen och Hyresgästföreningen att öka de boendes inflytande och ansvar över bostadsområdet som ett medel att komma tillrätta med olika slag av problem. Många aktiviteter fokuserade och möjliggjordes av den planerade och ombyggnaden.

I samband med gårdsplaneringarna hölls för varje gård mellan sex och tio möten med en landskapsarkitekt. Alla berörda hyresgäster bjöds in och fick minnesanteckningar från mötena. Inför planering av "Gubbabacken" och parkytorna inbjöds samtliga hushåll. Efter inledande fria diskussioner gjordes idéskisser, som sedan successivt reviderades vid nya möten med de boende i området. En "planeringsdag" arrangerades, då många av de

boende hjälpte MKB-personal att plantera buskar och träd i området, varefter man åt tillsammans.

Höghusombyggnaden innebar ingen satsning på ökat inflytande från de boende över lägenheter och trappuppgångar. Nästa MKB-projekt hade däremot som sitt huvudsyfte att pröva ett fördjupat boinflytande vid planeringen av låghusombyggnaden. Här bjöd MKB och kontaktkommittéerna in hyresgästerna gårdsvis till möten, och uppslutningen var ofta över 50 %. På dessa möten kom man överens om allt från färgsättning av fasader, och var tvättstugan skulle ligga, till vilket material som badrumsgolven skulle ha etc.. Om man inte kunde enas tillgreps omröstning. De boende fick på detta sätt igenom önskemål om exempelvis tvättstuga i varje trappuppgång, färre hissar och färre lägenhetssammanslagningar än MKB hade föreslagit.

Planeringen av utemiljön ledde till den utomhusscen som kallas "Gubbabacken" och en minigolfbana i området. De s.k. "sommarmarkvällarna", vilka lockar hundratals besökare, och som innebär underhållning och uppträdanden varje onsdag på utomhusscenen, och i samband därmed kaffeservering, lottförsäljning m.m. har också sitt ursprung i MKB:s andra projekt och PBB.

Socialförvaltningen har med kommunala anslag genomfört försök med nya organisationsformer inom det distrikt i vilket Gullviksborg ingår inom ramen för "*Projekt Södra Socialbyrå*" (1985-87), vilket dokumenterats av forskningsavdelningen vid Socialhögskolan i Lund i en lägesrapport 1987. Syftet var:

att genom organisations- och verksamhetsförändring bl.a. ge ökad service till de boende i området och satsa på förebyggande arbete

Ett annat projekt, finansierat av Malmö kommun och med kommunstyrelsen som huvudman vilket var lokaliserat till Gullviksborg var det s.k. "*ÅSK-projektet*" ("åtgärder mot skadegörelse", 1985), vilket innebar att ett trettiotal tjänstemän inom offentlig förvaltning och MKB samt åtta boende i området deltog i en gemensam utbildning med gruppdiskussioner, studiebesök och seminarier med inbjudna forskare. Syftet var ...

"att starta en dialog på bred bas mellan bostadsföretaget, socialförvaltningen, fritidsförvaltningen, kvarterspolis och hyresgäster i Hyresgästföreningen för att finna arbetssätt att vårda Gullviksborg."

Ett av de större projekten i Gullviksborg har varit det treåriga s.k. "*SUR-projektet*" ("Boende tar ansvar" 1985-87), ett av tretton projekt i Sverige som finansierats av statsbidrag via "beredningsgruppen för världsungdomsåret 1985", och syftat till att öka ungdomars delaktighet i samhället. I Gullviksborg var Hyresgästföreningen huvudman och syftet var...

"...att förbättra barns och ungdomars uppväxtvillkor ... genom insatser som ökar människors engagemang, ger barn och ungdomar uppgifter och ansvar, ökar samarbetet mellan unga och vuxna, skapar spännande och fantasieggande miljöer där de ungas eget skapande är det viktigaste."

SUR-projektet omfattade på förberedelsestadiet flera delprojekt, men anslag beviljades framför allt till en s.k. "omsorgsgrupp", som innebar en försöksverksamhet med avlönat deltidsarbete med omsorg om grannar, vilket sedan omdefinierades till "områdesarbete". En sammanställning av deltagarnas erfarenheter redovisas i denna rapport som bilaga 1.

Slutligen skall här nämnas också det projekt som denna rapport är avsedd att beskriva, och som alltså inordnar sig i en tradition av projekt i Gullviksborg, framför allt den som är inriktad mot gruppsamverkan mellan olika organisationsrepresentanter, och som visar ett mer eller mindre uttalat intresse för ungdomar, inflytande- och mobiliseringsfrågor och allmänt förbättrad boendemiljö. Detta har kallats "*Bostadsområde i förändring. Uppföljning och dokumentation av försöks- och utvecklingsarbete i Gullviksborg*" och har bland annat innefattat en uppföljning av SUR-projektet. Syftet är inte explicit uttryckt i anslagsansökan, vilken beviljats av Malmö kommun och BFR till lika delar, men består delvis i ...

... att med hjälp av en forskningscirkel med boende och verksamma i Gullviksborg stimulera möjligheterna att utveckla stadsdelen, vartill kommer dokumentation och analys av pågående förändringsprocesser och tidigare utvecklingsarbete i området.

Detta projekt har i sin tur genererat en ny projekttid kring forskningscirkel och utökad boendeservice m.m. En ansökan om anslag på 4 miljoner kronor har sänts till Boendeservicedelegationen för att uppnå bland annat följande:

"Vår målsättning är att medverka till att Gullviksborg blir ett mönsterområde där allmännyttiga och bostadskooperativa målsättningar blir levande-gjorda. Grunderna är gemenskap, solidaritet och delaktighet" (ansökan 8806, bilaga 2, s. 2); "Att skapa bra uppväxtvillkor för barn och ungdomar är en ledstjärna och kan sägas vara en av de övergripande målsättningarna för hela projektet." (ibid. bil. D)

Många av de olika projekt som riktat sig till Gullviksborg under den senaste tioårsperioden har haft som ett av sina syften av stärka hemkänslan och självtilliten i bostadsområdet. Så har planeringen av gårdsmiljöerna bland annat syftat till att skapa "halvprivata sfärer"; det finns t.ex. grindar som avgränsar gårdarna. Man har sett de dubbla målen att stärka "de boendes egna organisationer" och öka de boendes gemenskap, inflytande och ansvar i förhållande till boendemiljön som i alla avseenden förenliga och samstämmiga, och det har också rått en förhållandevis god enighet

mellan de mest involverade organisationerna - MKB, HGF och kommunen - om delmål och medel för verksamheterna. Men kontrollen över projekten har genomgående legat utanför bostadsområdet hos en eller annan lednings- eller styrgrupp.

2.6 Diskussion

2.6.1 Boendeprojektens framväxt i Sverige

1970-talets början innebar i många avseenden en brytningstid. 1965-69 byggdes i genomsnitt 100.300 bostäder om året i Sverige, 1970-74 100.800 medan årsgenomsnittet under perioden 1975-79 hade sjunkit till 58.900 bostäder. Den minskade nyproduktionen av bostäder skedde parallellt med att andelen småhus ökade. Under de två första femårsperioderna var andelen småhus i nyproduktionen 29 respektive 39 %; 1975-79 var den 71 %. (Roos,1983) Stadstillväxten i form av nyproduktion av flerfamiljshus i tätorterna minskade alltså kraftigt, och därmed minskade också kommunernas och bostadsbolagens planerings-, projekterings och byggnadsverksamhet i betydelse.

I stället framträdde uppgiften att förvalta det existerande bostadsbeståndet som allt mer angelägen. Detta kom att kräva en omställning av de arbetsorganisationer som hade fungerat under den tidigare expansionsfasen. Problemen var särskilt akuta i de nyare flerfamiljshusområdena i tätorternas utkanter, där förvaltningens sociala aspekter blev alltmer betydelsefulla vid sidan av de ekonomiska och tekniska förvaltningsuppgifterna.

Sedan den första generationen av aktionsgrupper, samhällsarbete och aktionsforskning spelat ut sin roll, växte en mängd projektorganiserade försöksverksamheter fram. Andra generationen av sociala projekt har i likhet med den första karaktär av strukturinriktat och förebyggande arbete. Skillnaden består främst i att senare års boendeprojekt ofta initieras och drivs av och i direkt samverkan med ordinarie kommunala förvaltningar och föreningsliv. Denna typ av samordning och planeringsmedverkan, som mer eller mindre inordnats i kommunens ordinarie verksamhet, har betecknats som "reguljärt områdesarbete" (Ringdahl, 1983), och som en metod att förverkliga reformer och sociala program.

Idag spelar närmiljön och lokalsamhället en stor roll i samhällsplanerande och förvaltande arbete. Decentraliseringsidealet tillgodoser skilda typer av ideologier. Tankar om entreprenörskap och privatisering av omsorgsverksamheter likaväl som idéer om sociala nätverk och brukarinflytande ryms inom decentraliseringstanken. (Roos,1988)

Den organisationsstruktur som förknippas med välfärdssamhällets uppbyggnad har till vissa delar kompletterats eller ersatts med vad den

amerikanske framtidsskribenten Toffler (1973, s. 97 ff) kallar "ad-hoc-crati". Temporära organisationer av projekt- och uppdragsgrupper samlar arbetslag för att lösa angivna korttidsproblem. Toffler menar att den traditionella hierarkiska organisationens vertikala kommandoordning undermineras av att nya problem trycker på som endast kan lösas genom att man sträcker sig bortom snäva och sektoriserade kunskapsområden.

Den amerikanske framtidsskribenten Naisbitt (1983, s. 213 ff) pekar på ett alltmer påträngande behov av kommunikation som skapar kopplingar och samverkan mellan människor och grupper av människor. Projektrelaterade arbetsnätverk av detta slag skiljer sig från de traditionella nätverken i stabila samhällen, familj, kyrka och granngemenskap. Där de gamla nätverken avgränsade sig från förändringar och avvikelser, utgör de nya nätverken ett sätt att fånga upp och bearbeta dessa förändringar och omställningar genom att utveckla en kommunikativ kompetens snarare än att förvalta den gamla sociala ordningens värderingar (se ex. Naisbitt op.cit.).

Framväxten av projekt som arbetsorganisation har också en annan sida. Så länge projekten är verksamma kan traditionella regelsystem sättas ur spel. En typ av konflikt som kan uppstå är att lokala aktörer engagerade i ett bostadsområdesprojekt i vissa avseenden rubbar en sedvanlig balans mellan myndigheters, frivilliga organisationers och de enskilda hushållens ansvarsområden. Ett tänkbart dilemma här är att traditionella rättssäkerhets- och integritetsnormer kommer i konflikt med lokala förändringsaktörers strävanden att utveckla ett lokalsamhälle mot olika typer av social integration och intressegemenskap. Förändringssträvanden kan leda till att värdekonflikter, integrationsproblem och intressemotsättningar alltmer kommer att aktualiseras, både på en formell och en informell nivå i lokalsamhället.

2.6.2 Oavsedda projektresultat

Det är en inte ovanlig erfarenhet från projektverksamhet att förändringar sker men kanske inte av förväntat slag eller så att de utan vidare kan härledas till den verksamhet projektet omedelbart inneburit. Ibland har detta tolkats - ofta med hänvisning till de s.k. Hawthorne-experimenten³ -

---

³Hawthorne var en fabrik i USA, där arbetarna på 1920- och 1930-talet utsattes för experiment med förändringar av ljusstyrkan på arbetsplatsen. Det visade sig att produktiviteten steg antingen man minskade eller ökade belysningen. Av detta drog man slutsatsen att det inte var belysningen utan förändringen i sig, och den uppmärksamhet som arbetarna erhöll under försöksverksamheten som åstadkom ökad produktivitet. Denna insikt har inspirerat otaliga sociologer, psykologer och ekonomer, och än i dag refereras flitigt till Hawthorneundersökningen i sociologisk litteratur (ex. Nilsson-Sunesson 1988.)

Emellertid har senare granskningar av Hawthorneundersökningen (ex. av McIlvaine Parsons, refererad bl.a. i Psychology Today febr. 1982 s. 73 f) visat att det inte bara var belysningen som förändrades under försöksperioden, utan också bland annat vilka som arbetade inom den aktuella avdelningen i fabriken. Två av fem arbetare byttes nämligen ut, eftersom de inte uppträdde som projektledarna förväntat sig.

som att förändring och uppmärksamhet i sig innebär en stimulans av de berörda människorna.

Men förändringar och uppmärksamhet kanske inte enbart - eller ens främst - stimulerar dem som är föremål för projektverksamheten, t.ex. de boende i ett bostadsområde. Eftersom bostadsområdet också under förändringsprocessen befinner sig på en marknad, kan dess attraktionsvärde pga uppmärksamheten öka för dem som söker bostad och därmed konkurrensen, varigenom fastighetsägaren får en ökad möjlighet att sovra mellan de sökande.

Dessutom kan fastighetsägaren stimuleras av försöks- och projektverksamhet vilket kan ta sig uttryck i mindre spektakulära men väl så ingripande förändringar i rutiner och organisation. Det kan å ena sidan finnas ett intresse av att uppnå goda resultat med ett förändringsarbete eller ett speciellt projekt, i vilket man investerar pengar och prestige; å andra sidan kan förändrings- och projektverksamhet skapa ett gott klimat för att genomföra också andra förändringar - exempelvis förstärkta kontrollrutiner inom bostadsföretaget - än dem projektet direkt avsett. Vidare kan andra aktörer, som inte direkt berörs av projektet, lockas att fokusera och prioritera just det område som är föremål för projektverksamhet, kanske genom att initiera parallella projekt.

Projekten kan också ha fördröjda effekter, vilket har samband med de ofta korta tidsramarna. I Gullviksborg har bostadsföretaget förändrat rutiner och organisation för hantering av störande hyresgäster och kontroll av bostadssökande 1985, delvis i enlighet med förslag skisserade 1983 efter utvärdering av MKB-projektet 1980-82. (R 29:1983 s. 92 f)

Den ännu inte avslutade ombyggnaden av området har dessutom givit bostadsföretaget exceptionellt goda möjligheter att undvika att hyresgäster, som man inte känner till, anvisas genom bostadsförmedlingen. Lediga lägenheter i området har inte kunnat erbjudas alla av dem som måste eller föredrar att flytta pga förestående ombyggnad. Av dem som i stället får lägenhet i andra områden uppmuntras vissa, men inte alla, att flytta tillbaka till området. Ett relativt stort antal lägenheter hålls å andra sidan tomma i väntan på ombyggnad. Att hyra ut dessa, som är i dåligt skick och i behov av underhåll, skulle kunna innebära att man inte på samma sätt kan sovra mellan flera tänkbara hyresgäster.

Den slående snabba minskningen av andelen invandrare, hushåll som fått socialbidrag och arbetslösa i Gullviksborg i relation till Malmö i allmänhet och Lindängen i synnerhet kan inte förklaras med att så många hushåll just i det förra området plötsligt blivit svenska medborgare, fått arbete och stabil ekonomi. Med största sannolikhet tyder siffrorna på en icke slumpmässig omflyttning av hyresgäster.

2.6.3 Projektens interna maktstrukturer

Projekt bärs upp av tidsbestämda uppdragsorienterade organisationer, ofta konstruerade som tvärgrupper, och innebär en legitim möjlighet (oavsett hur ofta den faktiskt utnyttjas) att sammanföra representanter från skilda nivåer inom olika förvaltningar/organisationer. I praktiken garanterar ofta moderorganisationerna sitt inflytande genom att konstruera lednings- eller styrgrupper på högre nivåer som i sista hand kontrollerar projektets inriktning, medelsförbrukning och rapportskrivande.

Det första stora Gullviksborgsprojektet, för vilket MKB var huvudman, hade en ledningsgrupp i vilken VD, utredare och konsulent ingick. Under denna sorterade en arbets- och en utredningsgrupp. Till den senare var en referensgrupp knuten som bestod av "representanter för berörda kommunala förvaltningar (lokalt placerade med goda kontakter uppåt i hierarkin), Hyresgästföreningen och kontaktkommittéerna." (R 29:1983, s. 33)

En av de slutsatser utvärderingen av detta projekt ledde till var att en intern delegering av ansvar och befogenheter till de lokalt placerade befattningshavarna inom företaget var nödvändig för att öka förvaltningens kvalitet. (ibid., s. 96) Detta hindrade emellertid inte att också nästa projekt, i vilket MKB var en av huvudparterna, styrdes från samma centrala nivå som det förra.

Det är en inte ovanlig slutsats i utvärderingar av boendeprojekt att medlen borde ha kommit lokala enheter eller de boende tillgodo mer direkt. I det i avsnitt 2.5 nämnda föreningsprojektet gick merparten av de 90.000 kr som anslagits direkt till de lokala föreningarna, som ändå var missnöjda:

"Man var kritisk till att en del av projektpengarna (ungefär en tredjedel) skulle gå till att anställa en speciell utvärldare. Man tyckte att de pengarna skulle gå till föreningarna direkt i stället." (utvärderingsrapport ...1978, s. 33)

I de senare stora projekten i Gullviksborg har anslagen aldrig gått direkt till de lokala föreningarna.

Inom många större kommunala förvaltningar, bostadsföretag och frivilliga organisationer finns mer eller mindre permanenta projektorganisationer som bara formellt upphör för att snart återuppstå under annat namn, med nya friska bidrag och endast lätt uppfräschade målsättningar, relaterade till nya anslagsgivares program. På samma sätt ingår det för många tjänstemän i förvaltningar, företag och organisationer i de ordinarie arbetsuppgifterna att engagera sig i och representera arbetsgivaren i olika projekt, vilket kan försvåra för andra anställda att få möjlighet att delta i dem.

Den i avsnitt 1.3 flitigt citerade rapporten om 1970-talets försök med vidgat lokalt inflytande i boende och planering avslutas med följande ord:

"Demokrati och jämlikhet i politiskt hänseende kan inte skapas genom organisationsförändringar som startas uppifrån. De kan bara skapas genom att de politiskt resurssvaga grupperna blir starkare. Men ett rimligt krav kan vara att de politiska organisationerna och kommunala förvaltningarna är öppna, och att de inte som idag försvårar stora gruppers deltagande och inflytande." (Miller m.fl. 1982, s. 98)

I Gullviksborg har delvis samma personer representerat de boende genom en rad olika utvecklingsprojekt. Genom "projekthistorien" har den dominerande rollen framför allt spelats av Hyresgästföreningen och MKB (förutom kommunen). Det vid årsskiftet 1987/88 formellt avslutade SUR-projektet var ett uttryckligt försök att "på folkrörelsernas grund" utveckla "delaktigheten" i området, framför allt hos ungdomarna. I förhållande till själva bostadsområdet måste emellertid också det projektet ses som ett "uppifråninitiativ" (vilket i och för sig också är en karaktäristik som drabbar forskningscirkeln), där kontrollen behölls utanför området. Huvudprojektet var "områdesarbete på deltid"; dvs att låta en grupp (unga) boende vara anställda av projektet för att utföra arbetsuppgifter för att stärka gemenskapen i Gullviksborg m.m..

"Gruppen informerades inte om vilka medel som stod till deras förfogande, vilket berodde på att ingen särskild budget avsatts för verksamheten av styrgruppen pga dennas osäkerhet om andra projektkostnader. Men gruppen informerades överhuvud taget inte om projektekonomi vilket bidrog till en stark frustration om begärda medel uteblev."... "Förutom vid ett tillfälle ... förekom ingen information vare sig före eller efter möten från styrgruppens sida." ("Erfarenheter..." 871221, bilaga 1, s. 3)

I en uppsats analyserar Bengt Sörbo ett annat av världsungdomsårets projekt med syfte att öka de boendes delaktighet och inflytande i ett bostadsområde i en storstad. Han finner därvid:

"Inflytandet över projektet återspeglar i stort inflytandet i samhället i stort. De professionella har mer inflytande än amatörer, vuxna mer inflytande än ungdomar och män mer inflytande än kvinnor. Projektet har alltså mer varit en återspeglning av det sociala mönstret än något som ändrat detta mönster." (Sörbo, 1988, s. 30)

2.6.4 Projektens inflytande på externa maktstrukturer

Projektorganisationens styrka ligger i att den åtminstone i teorin kan vara ny och tillfällig, oortodox till sin karaktär, ge möjlighet att kringgå olika bestämmelser rörande befordringsgång och anställningstrygghet, tillgång till extraresurser och extrabefogenheter - utan att detta ger förpliktelser beträffande förändringar av moderorganisationen. Här kan som exempel nämnas MKB:s försök med självständig områdesförvaltning 1983 och en omorganisation i divisioner strax efteråt, tvärtemot vad utvärderingen rekommenderade. (Se också ex. NSA nr. 1 och 4/87, Penton-Askerberg respektive Lindberg om projektverksamheternas ringa inflytande på Stockholms socialförvaltning.)

Genom projekt får också de traditionella organisationerna tillgång till extraordinära statliga eller kommunala medel, dvs en fördelningspolitisk vinst. Projektverksamheten ger vidare en ovanligt god möjlighet till uppmärksamhet utanför den egna organisationen, vilken ofta medvetet utnyttjats som ett sätt att förbättra ett områdes rykte:

"En av de viktigaste uppgifterna blir att höja områdets attraktivitet så att området blir ett alternativ till mer välrenommerade bostadsområden." (R 29:1983 s. 67)
 ... "medverka till att Gullviksborg blir ett mönsterområde..." (ansökan 8806, bilaga 2, s. 2)

Detta underlättar på sikt nya resurstillskott. Det är dessutom, för dem som är intresserade av och kan finansiera utvecklingsarbete och projektverksamhet men är hänvisade till begränsade tidsramar, betydligt mycket smidigare att utnyttja befintliga "projekt nätverk" i organisationer/bostadsområden med en "projekttradition" än att investera energi och resurser i i dessa avseenden mer jungfrulig mark. Här bör man också påminna sig vikten av tidigare kontakter mellan projektledare och anslagsgivande myndigheter.

Urvalet av statsfinansierade projekt inom "Kultur i boendemiljö" motiverades bl.a. så här:

"Hänsyn togs också till en bedömning av intresset för projektet hos de boende i området och hur väl förankrat projektet var hos beslutsfattare och inom institutioner, organisationer och föreningar som troligen skulle bli inblandade i projektet. Av betydelse vid urvalet var vidare möjligheterna att få ekonomiska bidrag från andra källor än kulturrådet." (Kultur i boendemiljö, 1985, s. 21 f)

En projektorganisation - liksom varje annan organisation - kan emellertid samtidigt utveckla ett slags eget organisationsintresse, dvs den vill överleva, även om den inrättats bara för en bestämd tid. Samarbetsgrupper och kontaktnät kan ha visat sig fungera väl, samtidigt som det kanske finns

projektanställda med behov av ny anställning. När ett projekt avslutas kan det därför ligga närmre tillhands att omedelbart arbeta för ett nytt projekt som gör att strukturen kan vidmakthållas; med andra ord kan projektorganisationen riskera att konserveras och förlora sina specifika egenskaper - knutna till förändring och förnyelseambitioner - i förhållande till de etablerade organisationsstrukturen.

På samma sätt kan projektverksamheten förstärka eller befästa rådande ojämlikheter och skillnader inom ett bostadsområde, vilket den officiella utvärderingen av Kultur i boendemiljö beskriver:

"... där boendet var mer socialt segregerat blev också deltagarrekruteringen något sned till förmån för vissa grupper (t ex tjänstemän...)"
 "Gästarbetare och invandrare från andra språkområden (än spanska, min anm.) deltog nästan inte alls."
 "Inget delprojekt satsade nämnvärt på att nå socialt missgynnade grupper av befolkningen"
 "Rekruteringen av deltagare skedde i viss omfattning via det lokala föreningslivet och genom andra grupper, av typ byalag. Därmed blev personer som redan förut var aktiva ... nyckelpersoner även i det lokalt förankrade kulturarbetet."
 "Det sociala ansvarstagandet och gemensamma strävandena mot kollektiva mål fungerade bäst då de kunde förenas med egennytta och individuell behovstillfredsställelse." (Kultur ..., 1985, s. 180 f)

Underrepresentation av grupper som invandrare, ungdomar och social/politiskt "resurssvaga" och överrepresentation av tidigare aktiva föreningsmänniskor har varit påfallande också i de ovan (avsnitt 1.3) diskuterade försöken med cirklar för brukarmedverkan i samhällsplaneringen och gäller också projekten i Gullviksborg - inklusive forskningscirkeln.

2.6.5 Projektkultur

I en mycket intressant alternativ analys av projekten "Kultur i boendemiljö" ("Kulturprojekt och projektkultur", 1985) ifrågasätter Lena Gerholm bland annat om de häri ingående projekten inneburit en stimulans till förändring eller en förstärkning av vissa fenomen som redan tidigare funnits på projektorterna och ställer sina skeptiska slutsatser mot de positiva beskrivningar som projektledningen velat ge. Hon visar hur den centrala projektgruppen använde sig av olika tekniker för att skapa och skydda sin bild av projekten, nämligen att ständigt tala om den, legitimering, justering av ursprungliga mål och idealiseringar av ledare och organisationsformer. (Gerholm, 1985, s. 29 f)

"Varför hängav sig de lokala projektledarna och den centrala arbetsgruppen åt detta språkliga transformationsarbete och varför tillgrip den centrala arbetsgruppen gång på gång dessa skyddande förklaringar?" (s. 136) - För att de hade intresse av att bemästra omedelbara problem, ex. få uppmärksamhet, bli förstådda, legitimeras, respektive "främja sin livsplan, ex. få fortsatt (kanske bättre) anställning", menar Gerholm. "Den sammanlagda effekten blev att projektet tedde sig som om det hade handlat om 'lokalt förankrat samhällsorienterat kulturarbete' - trots att det ur ett annat perspektiv bara hade varit fråga om vanliga hembygdsdagar, byträffar och hobbyverksamhet." (Gerholm, 1985, s. 139)

"Projektkulturen" innehåller enligt Gerholm vissa gemensamma värden, som att det är rätt att hjälpa problemdrabbade människor, att det är bra med aktivitet, påverkan, kultur, och ett målrationellt tänkesätt, så att kultur ses som ett medel att nå vissa mål. Vidare är "förändring" i sig ett ideal; "Förändringen som företeelse fetischerades." (s. 38). (ibid., s. 38 ff)

Författaren Göran Hägg beskriver i "Kupésamhället" (1984) i sarkastiska termer det gemensamma språk som används inom myndigheters, organisationers och företags ("korporationer")toppskikt för att underlätta samarbete:

"Ytspråket är en 'högre stilart'. Det används när myndigheter talar med varandra eller med andra korporationer. Det fungerar som ett sammanbindande 'kitt' snarare än som verklig kommunikation. Det finns ett starkt behov för de olika sektorerna i administrationsområdet att 'skriva ihop sig' för att kunna samexistera trots starka intressekonflikter på djupet, t o m mellan delar av samma förvaltning."..."Orden blir associationsrika snarare än betydelseskarpa. Det är ett 'poetiskt' språk." (Hägg 1984, s. 43 f)

I en klassisk fallstudie av ett försök att decentralisera en statlig myndighet i USA på 1930-talet, "TVA and the Grass Roots" (1966) fäster författaren stor vikt vid språket i mål- och metodformuleringarna. Han finner att den s.k. "gräsrotsdoktrinen" innehöll en rad "oanalyserade abstraktioner", dvs positivt laddade men odefinierade ord som "folket", "närhet", "deltagande" (jämför de nu så vanliga "boende", "delaktighet", "lokal"), vilka fick sin konkreta innebörd först i ledarnas olika beslut och handlingar, men tolkningen av honnörsorden kom då att präglas av den aktuella personen och begränsas av olika faktorer i omgivningen. (Selznick, 1966 s. 59 ff)

Det kan finnas anledning att reflektera över huruvida begrepp som "projektkultur" och dess särdrag som ett eventuellt "ytspråk" kan bidra till

förståelsen av de processer som är verksamma inom den nivå som beslutar om och kontrollerar de lokala utvecklingsprojekten⁴.

2.6.6 Projekt som möjlighet

Hittills har huvudsakligen några aspekter på projektverksamhet i bostadsområden, vilka tenderar att konservera fördelningen av projektmedel, projektorganisationer och dess deltagare samt på sikt också rådande maktstrukturer tagits upp. Dessa kan ses som tecken på att projektformen i sig inte rymmer någon mystisk förändringskraft, utan är en arbetsform som likaväl kan användas i konserverande som i förnyande syfte. Samtidigt innebär emellertid projektformen eller försöksverksamheten kanske den enda möjligheten att inom befintliga organisationer utprova nya arbetsmetoder och verksamheter liksom nya samverkansformer *innan* dessa vare sig är förankrade eller utvärderade, och formen ger därmed en möjlighet till tillfällig befrielse från traditioner och i bästa fall en förnyelse av cementerade strukturer.

I många fall kan projekten ha större betydelse som inspiratörer av externa organisationer och grupper och högre interna organisationsnivåer än för det av projektet direkt berörda området. I de fall staten finansierar projektverksamhet är detta ofta också huvudsyftet. I andra fall kan viktig lagstiftning påverkas av utfallet av projekt- och försöksverksamheter, vilket ger dem en visserligen indirekt men ändå massiv effekt.

2.6.7 Sammanfattning

Gullviksborg tillhör de bostadsområden som tilkom under "miljonprogrammet" och som under andra hälften av sin tjugoåriga historia varit föremål för en rad olika utvecklingsprojekt. Det innebär att området fått del av de olika statsbidrag som avlöst varandra under det senaste decenniet och som fördelats till olika förnyelseprojekt.

Parallellt med dessa satsningar har bostadsföretaget MKB, liksom de flesta allmännyttiga bostadsföretag i landet, omorganiserats i riktning mot en mer decentraliserad förvaltning med ökat serviceinnehåll. Inom hyresgästföreningen har kontaktkommittéer utvecklats; socialförvaltningen har genomgått flera omorganisationer i syfte att öka kontakten med och kunskapen om bostadsområdet och inrättat flera institutioner inom

---

⁴ När beredningsgruppen för FN:s världsungdomsår skulle fördela 90 miljoner kronor till olika projekt betonade man begreppet "delaktighet". I en sammanställning av preliminära slutsatser (stencil, 880616) konstaterar man: "Det är svårt att ge en entydig innebörd av begreppet delaktighet. Det har också därför varit svårt att få någon uppfattning hur projekten bidragit till ökad delaktighet."(s.2) Så kan det gå.

området för att kunna erbjuda ökad service. Innevarande år har också en primärvårdscentral tagits i bruk i Gullviksborg. De boende har fått tillgång till en samlingslokal, för vilken en lokal Folkets Hus-förening svarar. 1980-talets förmånliga statliga ombyggnadslån har möjliggjort en omfattande upprustning av hus och gårdar, vilket stimulerat utvecklingen av boinflytande i takt med att bostadsföretagens och hyresgästernas riksorganisationerna arbetat fram modeller för detta.

Det är givetvis omöjligt att urskilja vilka förändringar i området som kan hänföras till olika projekt. Inom området har utvecklats en informell projektgrupp, vilken sört för att nya resurser i form av projektanslag och ny uppmärksamhet successivt tillförts området och också inneburit en "mottagarorganisation" för externa utvecklingsintresserade instanser, såsom stat, kommun och universitet. Det är samtidigt otvetydigt att flera projekt inte nått de grupper som de avsett att nå; exempelvis har ungdomar inte engagerats i projektverksamheterna, som huvudsakligen burits upp av aktiva, vuxna människor anknutna till Hyresgästföreningen. I detta avseende är erfarenheterna slående lika dem från motsvarande utvecklingsprojekt under 1980-talet i andra delar av landet.

Även om flera av projekten mobiliserat många boende under den tid de pågått (se ovan avsnitt 2.5) tycks de inte ha inneburit en ökad lokal förankring i uppföljande projekt. För den som inte direkt är engagerad i verksamheten urskiljs inte det ena projektet från det andra, och för de mest aktiva är situationen likartad. Många boende tycks dessutom uppleva den informella projektorganisationen på området som en speciell "lokal elit", som är starkt integrerad i det socialdemokratiska organisationslivet, och som står för kontakter med stat, kommun, press och universitet i områdets namn.

Det finns inte något som tyder på att de olika socialt inriktade projekt som funnits på området verkligen påverkat de lokala maktförhållandena och resursfördelningen i en utjämnande riktning. Under den sista tvåårsperioden tycks hyresgästernas sammansättning ha förändrats på grannområdets bekostnad enligt en mer eller mindre medveten policy från bostadsföretagets sida. En tidning, till vilken projektpengar anslagits, för att de boende ("på sikt") själva skulle kunna skriva och redigera den, har Hyresgästföreningen centralt behållit kontrollen över, tillsammans med MKB, och Folkets Hus-föreningen, och den tidigare tidningsgruppen av boende existerar inte längre. Det ungdomsinriktade SUR-projektet kom inte på något sätt ungdomarna tillgodo. I "områdesgruppen" hade de anställda ingen ekonomiskt beslutanderätt i sin verksamhet eller insyn i arbetsgivarens beslut. Under projekttiden drev projektgruppen visserligen hårt kravet på en primärvårdscentral i området men engagerade sig inte alls när fritidsgården i Gullviksborg samtidigt lades ned, och så vidare.

Men ingenting av detta är unikt, och det bör framhållas att projektverksamheten i Gullviksborg på inget sätt kan anses som "misslyckad" i jämfö-

relse med andra liknande projekt, exempelvis i samband med världsungdomsåret. De verksamheter som skett i projektets namn eller med dess medel har ofta inte utan vidare kunnat relateras till den målsättning som uppgivits från staten respektive i anslagsansökan. Men det gör mindre, menar beredningsgruppen för världsungdomsåret:

"Även om vissa vida ramar sattes upp för Världsungdomsårets projektverksamhet, lokal förankring och ungdomars delaktighet i projekten etc, har organisationernas egna utvecklingsidéer lyfts fram. Detta har visat sig fylla en viktig funktion och denna bidragsmöjlighet bör om möjligt permanentas." (beredningsgruppen, stencil 880616, s. 8)

3. FORSKNINGSCIRKELN I GULLVIKSBORG

3.1 Historik

I Gullviksborgsprojektet sammanförs flera olika projekteringsarbeten som gjorts med anknytning till forskargruppen för boende och bebyggelse vid sociologiska institutionen i Lund.

Ett av dessa var en forskningscirkel som genomfördes under hösten 1985 och våren 1986 i samarbete mellan fackligt aktiva från Fastighetsanställdas förbund i Skåne och forskare från sociologiska institutionen. Syftet med cirkeln var att uppmärksamma de anställdas situation i samband med olika typer av förnyelseprojekt i bostadsområden. Ett skäl till att denna fråga aktualiserades var att forskarna i allmänhet upplevde sig ha nära kontakter både med de bostadsförvaltande företagen och de organisationer som företräder dessa, och med brukarna och deras organisationer, medan dialogen med de anställdas organisationer dithills inte varit lika utvecklad. Forskningscirkeln kunde relativt snabbt konstitueras tack vare kontaktgruppen för arbetslivsfrågor vid Lunds universitet, som också finansierade forskarnas medverkan i forskningscirkeln.

Forskningscirkeln kom att inriktas mot frågor kring arbetsorganisation och arbetsmiljö mot bakgrund av tre aktuella utvecklingstendenser i våra bostadsområden, nämligen nya former för arbetsorganisation, (framför allt den ökande betydelsen av grupparbete) och förvaltning (främst den växande betydelsen av olika former för boendeinflytande) samt nya yrkesroller för fastighetsanställda (främst i samband med nya former för boendeservice). Det var framför allt det senare problemområdet som introducerades av de fackligt aktiva i cirkeln. Här hade man bl.a. arbetat fram en speciell rapport till förbundets kongress 1985 och i cirkeln uppstod en livlig diskussion kring de s.k. kooperativa stadsdelarna eller områdeskooperativen och vilken betydelse som dessa kunde förväntas få för de fastighetsanställdas framtida yrkesroller.

Det som hände i detta sammanhang, och som så ofta tenderar att hända i forskningscirkel, var att konkreta erfarenheter från pågående förändringsprocesser i arbetslivet ledde in forskarna på frågor som de normalt inte skulle intresserat sig för. Tillsammans försökte forskare och fackligt aktiva att starta ett FoU-projekt kring de frågeställningar som vuxit fram i cirkeln, men detta lyckades inte, främst beroende på att det var svårt att få förståelse för betydelsen av de fackligt aktivas medverkan i detta och därmed också finansiering. (Forskningscirkelarbetet finns kortfattat

dokumenterat i Järnegren, 1986: Bostadsområden som psyko-sociala arbetsmiljöer.)

Den problematik som växte fram ur forskningscirkeln kom emellertid att aktualiseras på nytt. År 1985 togs kontakter mellan Malmö stad och Lunds universitet mot bakgrund av det ramavtal avseende forsknings- och utvecklingsarbete som träffats mellan kommunen och Statens råd för byggnadsforskning 1984. Dekanus för samhällsvetenskapliga fakulteten tog i detta sammanhang initiativ till ett antal diskussioner mellan forskare från olika discipliner och fakulteter som hade intresse för forskning om boende, bebyggelse, m.m.. Som ett resultat av detta presenterade universitetet ett antal projektförslag för Malmö stad. Ett av dessa var forskningscirkelns kring aktuella utvecklingstendenser i Malmös bostadsområden, såsom frågan om kooperativa utvecklingsförsök.

Berörda kommunala förvaltningar i Malmö informerades om de olika projektförslagen, varav det ovan nämnda uppfattades som angeläget på Fastighetskontoret, eftersom det ansågs ge möjligheter att i samarbete med särskild forskarkompetens pröva nya former för boendemedverkan i förändringsprocessen för bostadsområden, och förhoppningsvis därmed också kunna bidra till ökad kunskap om hur planeringsarbetet bättre skulle kunna anpassas till och tillgodose de boendes krav. Förväntningarna gällde främst en utvidgad dialog mellan boende och tjänstemän inom bostadsförvaltning och och kommunal planering, en dialog som helst skulle starta innan det konkreta planeringsarbetet påbörjades, så att så stort utrymme som möjligt kunde ges till de boendes synpunkter och medverkan i planeringsarbetet.

Parallellt med ovanstående (våren 1986) kontaktades boendeforskare vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet, av en projektsekreterare i Gullviksborg angående uppföljning/utvärdering av det då pågående "SUR-projektet" (se ovan, avsnitt 2.5). Att en utvärdering påbörjats var här ett villkor för att samtliga projektmedel skulle utbetalas. En av de kontaktade forskarna hade 1977 publicerat en forskningsrapport om bostadsområdet inom ramen för det s.k. Kroksbäckprojektet. Mötet ledde till ett förslag från boendeforskarna om en utvärdering som skulle delas upp på tre områden: demografiska förändringar, omsorgs- och ungdomsarbete och boendeinflytande.

Det fanns dock en uttalad önskan hos projektarbetarna i Gullviksborg att forskningsanknytningen i stället skulle vara inriktad på kunskapsförmedling och medverkan i ett målinriktat förändringsarbete i Gullviksborg. Detta önskemål hade delvis sin bakgrund i goda erfarenheter av diskussioner och utbildning i olika tvärgrupper i bostadsområdet under de senaste åren. En av många, såväl tjänstemän som föreningsmänniskor, omvittnat stimulerande verksamhet i tvärgrupp bildades genom det av kommunen betalda och initierade "ÅSK-projektet" (se ovan avsnitt 2.5). I detta ingick

heldagsundervisning med gästföreläsare och grupparbeten kring olika förslag till åtgärder mot skadegörelse i bostadsområdet. Utbildningsinslagen hade upplevts som relevanta och givande, och deltagarna hade dessutom uppskattat kontakten med personer ur andra grupper och organisationer än de själva tillhörde och att de därigenom fått inblick i dessas arbetsvillkor, problem och resurser.

En kartläggning av Gullviksborgs institutionella resurser och pågående projektverksamhet hade gjorts av en grupp tjänstemän från olika myndigheter och representanter för hyresgästföreningen under hösten 1986. Detta resulterade i en 44-sidig beskrivning av området och dess institutioner ("Vi på Gullviksborg"), som vintern 1988 distribuerats till projektdeltagare och olika andra grupper och organisationer med verksamhet inom området. Bildandet av en likartad arbetsgrupp med representanter för olika föreningar i området hade diskuterats men inte kommit till stånd.

I detta sammanhang aktualiserades idén om forskningscirkel från samhällsvetenskapliga fakultetens diskussioner om tänkbara forskningsprojekt i anslutning till ramavtalet mellan Byggforskningsrådet och Malmö stad.

Efter hand som diskussionen kring projektets genomförande fördjupades fordrade de kommunala beslutsfattarna kompletterande uppgifter. Bland annat från tjänstemän inom kommunen uttrycktes en viss oro för projektets konsekvenser för nuvarande planeringsrutiner. Fastighetskontorets slutliga ställningstagande för projektets genomförande knöts till att en inledningsvis kontaktad tjänsteman åtog sig att fungera som projektledare och ansvarig för projektets genomförande gentemot fastighetskontoret och Byggforskningsrådet, medan en av boendesociologerna utsågs som vetenskapligt ansvarig.

Ovanstående ledde sammantaget till att samtal inleddes 1987 mellan två representanter för Hyresgästföreningen i Södra Skåne och dess pågående projekt i bostadsområdet Gullviksborg, en tjänsteman från fastighetskontoret och två forskare från sociologiska institutionen i Lund. Tillsammans utarbetade denna grupp en plan för det här redovisade projektet med titeln "Bostadsområde i förändring. Uppföljning och dokumentation av försöks- och utvecklingsarbete". Beslut om projektets finansiering - till hälften av Malmö stads fastighetskontor och till hälften av Statens Byggforskningsråd - fattades under våren 1987 och en forskningsassistent (doktorand) anställdes i september samma år.

Det fanns alltså ett kommunalt och akademiskt intresse av metodutveckling och empirisk kunskap om ett "bostadsområde i förändring" och ett intresse hos Hyresgästföreningen av uppföljning av tidigare projekt å ena sidan och konkret utvecklingsarbete å andra sidan. Dessa utgjorde de skilda men förenliga motiv, som tillsammans med ett hos de tre "parterna" gemensamt

behov av att utveckla närmare kontakter och samverkansformer, skapade bakgrunden för det här redovisade projektet, i vilket forskningscirkeln varit stommen, och vilket alltså inordnar sig i en "projektradition" i Gullviksborg.

3.2 Forskningscirkelns praktiska utformning

3.2.1 Deltagare

Projektet har kontinuerligt följts av en projektgrupp, i vilken sociologiska institutionen, fastighetskontoret och hyresgästföreningen varit representerade. En av representanterna för den senare har sedan 1982 arbetat i Gullviksborg som projektsekreterare för först PBB- (Projekt Bättre Boendemiljö) och sedan SUR-projektet (se ovan avsnitt 2.5, "projekthistoria") och deltog också i de ovan nämnda lokalt förankrade tvärgrupperna. Denne föreslog ett antal personer, vilka representerade några föreningar med verksamhet i området, till forskningscirkeln. Till dessa lades en representant för ungdomarna, två för de områdesanställda inom bostadsföretaget, och en för dagbarnvårdarna. Några av deltagarna tillfrågades direkt medan andra utsågs av sin respektive organisation efter förfrågan.

Beträffande representanter från MKB söktes en eller två anställda med sin arbetsplats förlagd till Gullviksborg. Dåvarande områdesförvaltaren och en lokalvårdare, båda fackligt aktiva, har deltagit. Under vårterminen har dessutom divisionschefen på eget initiativ deltagit i cirkeln.

Deltagare i forskningscirkeln var - förutom projektgruppen - en fältassistent (Hans Nilsson), en ledamot i hyresgästföreningens avdelningsstyrelse, tillika anställd inom HGF (Kickan Gustafsson), ordföranden (Jan-Olov Ulin) - och under våren ytterligare en styrelseledamot (Jan-Åke Sandberg) - i Unga Örnar för Gullviksborg, en styrelsemedlem Gullviksborgs Ungdomsförening (Sidde Persson), ordföranden i damfotbollsföreningen Söder IF (Arne Jönsson), en dagbarnvårdare (Kicki Lindstrand), en områdesförvaltare (Christer Sjöstrand), en fastighetsskötare (Gertrud Persson), en representant för Fosie S-förening (Stig Källström), ordföranden i Riksbyggeföreningen inom Gullviksborg (tillika medlem i Hyresgästföreningens avdelningsstyrelse och i Folkets Hus-föreningens arbetstuskott, Gerth Österberg); under vårterminen har dessutom föreståndaren för Gullviksborgs Folkets Hus, som också är styrelsemedlem i FH-föreningen (Kerstin Ingner,) och divisionschefen för MKB Fosie (Sven Brandrup) deltagit.

Ingen av projektgruppens medlemmar eller, med undantag av dagbarnvårdaren, dem som representerar olika kategorier anställda i området, är bosatt där. På grund av att de tillfrågade föreningarna har ett större upp-

tagningsområde än Gullviksborg var inte heller alla deras representanter bosatta där. Av arton ordinarie deltagare var fem kvinnor och sammanlagt sex bosatta i området. Utom ungdomsföreningsrepresentanten, som var 17 år och gick i gymnasiet, var alla deltagarna förvärvsarbetande.

3.2.2 Former

Ersättning har inte genom projektet - och för de flesta inte heller på annat sätt - utbetalats till deltagarna. De har å andra sidan inte heller belastats med kostnader för skriftligt material eller dylikt.

Lokaler har lånats av kontaktkommittéerna i området utan kostnad. De öppna forskningscirkelarna har hållits i Folkets Hus, och Folkets Hus-föreningen har stått för lokal, kaffe och ibland information.

Forskningscirkeldeltagarna, vilka alltså först kontaktats personligen, kallades till ett första möte i början på oktober 1987. Tanken var ursprungligen att träffarna skulle pågå endast till februari, men vid årsskiftet beslutade gruppen att förlänga verksamheten. Gruppen har alltså träffats i "sluten cirkel" tolv gånger, vartill kommer fem "öppna cirkel".

Gruppen har träffats c:a tre timmar på kvällstid varannan vecka - varannan gång torsdag och varannan gång tisdag - med längre uppehåll vid jul och påsk och kortare mellanrum när det varit öppna forskningscirkel. Deltagarantalet i den slutna cirkeln varierade mellan sju och fjorton, sjönk mot slutet av perioden, och var i genomsnitt drygt tio. Vanliga återbudsskäl var andra uppdrag och inbokade möten med föreningar. Ingen har uttryckligen lämnat forskningscirkeln innan den avslutades.

En av hyresgästföreningens representanter (f. projektsekreteraren) har mestadels fungerat som ordförande. I slutet av varje sammankomst, som ofta, trots att "talarlista" praktiserats, haft karaktären av "brainstorming", har vanligen diskussionen sammanfattats och strukturerats av någon av de deltagande sociologerna. Minnesanteckningar har skrivits av forskningsassistenten.

3.2.3 Information utåt

Boende i området som inte ingick i forskningscirkeln informerades om dess existens och syfte skriftligt genom områdestidningen och muntligt genom närradion, på olika slags möten och vid alla slag av kontakter med enskilda eller grupper i området. Den ansvarige för SUR-projektet vid Statens Ungdomsråd har kontinuerligt fått muntlig och skriftlig informa-

tion. Minnesanteckningar har sänts till kontaktkommittéer och några tjänstemän vid MKB.

Ett informationsblad om forskningscirkeln har också sänts ut eller lämnats till olika personer som visat intresse för arbetet eller som ansetts vara berörda av det; ytterligare ett sådant användes vid "förankringsarbetet" för utvidgad boendeservice m.m. (se vidare avsnitt 4).

Forskningscirkeln avslutades 880517 med ett öppet informations- och diskussionsmöte i Gullviksborgs Folkets Hus, till vilket alla intresserade var välkomna. Därvid lämnades muntlig och skriftlig information om vad forskningscirkeln arbetat med, och de utvecklingstankar som särskilt behandlats blev föremål för diskussion.

3.2.4 Minnesanteckningar

Varje träff har refererats i minnesanteckningar, som mestadels distribuerats till deltagarna inom en vecka efter träffen. Med några undantag är dessa referat "anonymiserade", dvs vem eller vilka som uttryckt en uppfattning framgår inte av minnesanteckningarna. De har i regel strukturerats kring vissa huvudfrågor som diskuterats under kvällen (dvs ej kronologiska referat).

Från början var det inte klart uttalat hur minnesanteckningarna skulle hanteras, dvs om de kunde och borde spridas vidare eller behållas som interna arbetsanteckningar. Vid en rundringning i slutet av höstterminen ansåg en övervägande majoritet att minnesanteckningarna skulle behandlas som offentliga, och så beslöts vid en träff i januari. Sedan årsskiftet har minnesanteckningar kontinuerligt sänts för kännedom (efter tre dagars "karens" för eventuella korrigeringar av deltagarna) till kontaktkommittéerna i området och MKB:s divisionschef för Fosie samt en anställd vid företagets utvecklingsenhet. Varje deltagare har emellertid fritt kunnat lämna ut minnesanteckningar till "utomstående" och ibland också uppmuntrats att använda dem vid information inom de organisationer de tillhör.

Trots "anonymiseringen" och informationsblad, där det markerats att deltagarna bara "representerar sig själva" - dvs att varje deltagare endast talat för sig själv och inte på något sätt haft eller väntats ha mandat att göra utfästelser eller ställningstaganden för sin organisations räkning - har problem uppstått i vissa fall. Exempelvis har MKB:s ledning via kontakter med en egen och kommunens representant uttryckt missnöje över innehållet i vissa diskussioner. Detta har varit ett problem för forskningscirkeln endast i den mån det påverkat deltagarna till minskad spontanitet och öp-

penhet, alternativt mer taktiskt agerande vid cirkelträffarna. Huruvida detta faktiskt skett är oklart.

3.2.5 Innehåll

Vid den första sammankomsten i oktober 1987 presenterades forskningscirkeln som idé och några fackliga erfarenheter av arbetsformen. Deltagarna redovisade därefter intresseområden de önskade ta upp i cirkeln, vilka kunde sammanfattas som en analys av förändringar under de senaste tio åren i området och utvecklingsbehov i framtiden.

Till följande sammankomst var en boendesociolog (Marianne Liedholm) inbjuden. Hon redovisade resultat av en jämförande undersökning av en bostadsrättsförening och kontaktkommittéer vad avser reell beslutsrätt, "träningdemokrati" och participation i boinflytandet; därefter diskuterades motsvarande erfarenheter inom Gullviksborg.

Vid det tredje mötet diskuterades konkreta problem och mer vaga "visioner" rörande Gullviksborg, och vid det fjärde samlades de senare ihop till en konkret utvecklingsidé om en gemensam träffpunkt som samtidigt skulle kunna vara centrum för olika slag av fritidsaktiviteter och för förmedling av särskild boendeservice. Denna utvecklingsidé kom senare att ta alltmer av forskningscirkelns tid i anspråk.

Till höstterminens sista träff var två representanter för en SSU-klubb ("Skrabban") inbjudna för att presentera resultat från en omfattande intervjuundersökning av Malmöungdomar våren 1987. Under juluppehållet sammanställdes en promemoria om aktuell ungdomskulturforskning, den offentliga ungdomspolitiken (särskilt dess tilltro till föreningslivet) samt om vad som hittills framkommit i fältkontakter utanför forskningscirkeln om ungdomars situation specifikt i Gullviksborg. Innehållet i denna promemoria jämfördes i forskningscirkeln med deltagarnas personliga erfarenheter och med deras upplevelser av ungdomars förhållanden i Gullviksborg. Ytterligare en träff kom att ägnas ungdomars förhållanden, då mer konkret i relation till utvecklingsidén.

Förutom de ovan nämnda tillfällena ägnades fem kvällar åt den konkreta utvecklingsidén om ett utvecklat centrum för gemenskap och service. Dels konkretiserades idén ytterligare, dels diskuterades vissa principiella argument. Deltagarnas kontaktnät i området inventerades och ett gemensamt underlag för intervjuer togs fram. Tanken var att varje deltagare skulle intervjua minst tre grupper/enskilda ur sitt befintliga kontaktnät på Gullviksborg för att få fram synpunkter på områdets brister och resurser, konkreta önskemål och egna möjligheter att bidra till respektive utnyttja boendeservice och/eller en gemensamma träffpunkten. Slutligen samman-

ställdes inkomna synpunkter till ett första underlag för ett eventuellt framtida projekt. (Se vidare avsnitt 4)

Vid flera tillfällen har forskningscirkelns syfte, status och interna planering diskuterats. Andra återkommande delteman, som ofta diskuterats som en aspekt av ett huvudtema, är organisation, förutsättningar för kontakter respektive eventuella intressemöten mellan olika boendegrupper m.m..

3.2.6 Synpunkter och kommentarer

Ingen systematisk utvärdering har gjorts av deltagarnas upplevelser av forskningscirkeln. Efter de första fem träffarna kontaktades var och en för att ges möjlighet att lämna enskilda synpunkter. Därvid framkom bland annat följande: forskningscirkeln upplevdes som intressantare än vanliga studiecirklar; det var positivt med externa gäster; de flesta hade inte diskuterat frågor som tagits upp på cirkeln i andra sammanhang, ex. i de föreningar de tillhörde eller med arbetskamrater eller grannar i området; projektgruppen kunde gärna styra och strukturera mer än dittills; det förekom inget missnöje med det språk som användes; några var missnöjda med den alltför "socialdemokratiska" sammansättningen av gruppen; ingen tyckte det var svårt att komma fram med synpunkter i gruppen men några tyckte att en eller ett par deltagare dominerade för mycket; de flesta ville ha ett öppet förhållande till omgivningen, ex. att minnesanteckningarna kunde lämnas vidare av deltagarna till vem som helst som var intresserad; några var mest intresserade av att konkret utveckla idén om träffpunkt och boendeservice men andra främst ville utveckla kunskap, diskutera ungdomssituationen och invandrarnas situation inklusive relationen mellan svenskar och invandrare. - Alla var intresserade av att förlänga verksamheten utöver de fyra träffar som då återstod enligt den ursprungliga planeringen.

Från dem som inte ingått i den "slutna" forskningscirkeln har förekommit såväl nyfikna och uppskattande som kritiska och misstänksamma kommentarer. Exempel på de senare är följande: det är alltid samma personer som får vara med när det händer något intressant; det är bara "föreningsmänningar och socialdemokrater"; det är för få i forskningscirkeln som bor i Gullviksborg; det är för lite "vanliga människor", bara en ungdom, inga invandrare; varför får inte andra, som bett om det, vara med, (och varför fick divisionschefen komma med fast han inte heller tillhörde den ursprungliga gruppen); och idéerna om gemensam träffpunkt med café i centrat har funnits långt före forskningscirkeln

3.3 Den "öppna forskningscirkeln"

Det var inledningsvis sagt att eventuella inbjudna forskare, om det bedömdes som intressant för en vidare krets av boende i området, också skulle kunna delta i öppna sammankomster. Den först inbjudna boendeforskaren deltog därför vid ett sådant öppet möte och gav samma föreläsning som i den slutna cirkeln, varpå diskussion följde. Härefter bestämdes att när externa föreläsare engagerades skulle detta ske vid ett tillfälle, där den "slutna" forskningscirkeln skulle "öppnas" så att vem som helst i området som var intresserad skulle kunna delta. Så skedde också vid tre tillfällen under våren 1988.

Som en form av öppen forskningscirkel kan också det tidigare nämnda avslutande öppna informationsmötet om forskningscirkeln betraktas.

Deltagarantalet varierade mellan 20 och 30. Vid det första tillfället kom endast femton personer, men då ingick inte de ordinarie cirkeldeltagarna. Många personer deltog i alla eller de flesta av de öppna forskningscirkelarna, varför det finns anledning att tala om också en "yttre" forskningscirkel. Vid de öppna forskningscirkelarna har bosatta i Gullviksborg dominerat deltagandet.

3.3.1 Information, dokumentation m.m.

Inför de öppna forskningscirkelarna har informationsblad distribuerats till samma personer som brukat få minnesanteckningar. Flygblad har satts upp i trappuppgångar och muntlig information har lämnats i samband med olika möten. Till den öppna forskningscirkeln om skolan inbjöds via Hem- och-skola-föreningarna i området samtliga klassombud i Gullviks- och Hermodsdalsskolan utan att någon av dessa kom.

De externa föreläsarna har informerats om det pågående forskningsprojektet och om Gullviksborg och fått exempel på frågor av aktualitet i området. Forskningsassistenten har läst litteratur föreläsningarna baserats på och uppläggnen har diskuterats gemensamt.

Förberedelser i form av iordningsställande av lokalen, inköp av kaffebröd, uppsättning av flygblad i trappuppgångar, kaffekokning och städning av lokalen etc. har i regel icke-ordinarie forskningscirkeldeltagare stått för.

Såväl föreläsningar som diskussioner vid de öppna forskningscirkelarna har dokumenterats, och minnesanteckningar har efter granskning av respektive föreläsare distribuerats till dem som så önskat av deltagarna i de öppna cirkelarna samt till övriga som rutinmässigt fått minnesanteckningar från forskningscirkelarna.

Ingen utvärdering har gjorts av de öppna forskningscirkelarna men ett allmänt intryck är att de uppskattats av såväl de ordinarie cirkeldeltagarna som övriga som besökt sammankomsterna och av föreläsarna själva. Kritiska synpunkter har framför allt gällt att diskussionerna dragit ut på tiden trots ambitionen att avsluta dem senast kl. 21.30.

3.3.2 Innehåll

Nedan redovisas kortfattat teman för de olika öppna forskningscirkelarna samt ges några exempel på hur deltagarna i diskussionerna med föreläsarna kopplade sin egen vardagserfarenhet till de teorier som de presenterade i de öppna forskningscirkelarna.

Den första "öppna forskningscirkeln" innebar en redogörelse (av sociologen Marianne Liedholm) för en jämförande studie mellan inflytandeformerna i en bostadsrättsförening och kontaktkommittéer med avseende på "träningnivå" och participation och reella beslutsbefogenheter; slutsatsen var att bostadsrättsföreningen visserligen hade en högre grad av inflytande över boendet inom styrelsen men att participationen och "träningnivån" var högre inom kontaktkommittéerna

Den efterföljande diskussionen kom här att handla mer om eventuella konsekvenser beträffande reellt inflytande och participation för Gullviksborgs kontaktkommittéer om en då diskuterad ändring av deras status till grundorganisationer inom hyresgästföreningen skulle komma till stånd:

- "Invandrarna kommer sällan till möten för de har problem med språket."
... "Språket är viktigt, föreningsmänniskor använder så mycket konstiga ord, det är samma sak på fackmöten"

- "Ett problem med större *verkligt* boinflytande är om det blir för komplicerade uppgifter som kontaktkommittéerna tar på sig så att inte vem som helst vågar gå med, och så är förhandlingar och möten på dagtid, när de flesta inte kan ta ledigt,"

- "Några av oss var med på 1970-talet när den första kontaktkommittén bildades. Vi hade våra möten med MKB redan då, och trots alla avtal har vi inte fått mer inflytande idag. Med Hyresgästföreningens distriktsindelning har det blivit sämre, det är fler mellaninstanser som saker skall vandra igenom, jag är rädd för att decentraliseringen bara gör MKB starkare."

- "Vår hyresgästförening har växt till något som inte går att stoppa, den har blivit en koloss på lerfötter och ombudsmännen handlar i eget intresse i

stället för i medlemmarnas"

(ur minnesanteckningar från öppen forskningscirkel 871119)

Vid en öppen forskningscirkel om jämlikheten i skolan redogjorde en historiker (Bengt Sandin) för sin forskning om folkskolans framväxt, vilken bland annat härleddes till överhetens ambition att fostra och disciplinera underklassens barn, och visade samtidigt hur överklassen ständigt funnit sätt att skilja de egna barnen från dessa fattiga. En sociolog (Göran Arman) beskrev sedan sin empiriska forskning om segregationen i den moderna grund- och gymnasieskolan. Härefter följde diskussion med jämförelser med situationen i Gullviksborg, varvid bland annat följande frågor ställdes:

- "På Gullviksborg har järnvägen fungerat som en slags skiljelinje. Det fanns barn som bodde på andra sidan järnvägen, i villaområdet, som aldrig hade varit i en lägenhet." ... "Har inte det segregerade boendet stor skuld till den ojämlikhet i skolan som beskrivits?"

- "En gång blev det ett 'ramaskri' från villaföräldrarna när deras barn, som haft en egen förskolegrupp, skulle blandas med barn från Gullviksborg i första klass." ... "Det har också visat sig att vissa lärare föredrar att ha klasser med villabarn."

- "Vad som sagts här gäller ju inte bara skolan utan hela samhället. Oavsett om man ser på regeringsmakten eller föreningslivet är det de redan etablerade som dominerar. Vad kan man göra åt ojämlikheten i skolan utan att förändra hela samhällsstrukturen?"

- "... skolan är en 'sluten värld' för föräldrarna. Man får aldrig vara med och påverka skolan, ex. om man tycker att ens barn får dåliga vikarier."

- "... planerna på en 'elitskola' måste väl ändå vara fel, borde man inte i stället satsa på dem som har de största behoven? Och är det inte så att skolan idag satsar mer på kvantitet än kvalitet, mer på utantillkunskaper inför prov än på verklig kunskap på lång sikt?"

- "Det var intressant att höra ett 'skolhistoriskt perspektiv'. Skolan har tydligen medel- och överklassen bestämt över, och den jämlika skolan är en illusion. Men vad arbetarbarnen upplever är att det är för att de är dumma som de inte kommer in på ex. de teoretiska linjerna. Varför intresserar sig då inte arbetarrörelsen för skolan? Hur resonerar man? ... Varför kan inte fackföreningarna göra en skola för sina egna barn?"

- "Att inte LO-kollektivet har egna skolor kanske beror på att det också här finns mycket statustänkande i toppen; man utbildar ombudsmän som bildar

en elit och som kanske tänker likadant som samhällseliten i övrigt?"
(ur minnesanteckningar från öppen forskningscirkel 880321)

I april redogjorde två sociologer (Tomas Pettersson och Mikael Stiegenderal) vid en öppen forskningscirkel för innehållet i sin nyutgivna bok om Skånepartiet, där de härlett detta högerpopulistiska partis valframgångar 1985 till en kombination av Malmös specifika politisk-ekonomiska historia, ett nytt medium (närradion) och partiledarens personlighet. Detta möte var det bäst besökta med c:a 30 deltagare varav ett stort antal deltog i den efterföljande diskussionen.

- "Herslow spelade så bra musik i sin närradio, länge lyssnade man på den när man dammsög och diskade och trivdes med det utan att tänka särskilt på vilka samtal man hörde, och det var inte heller så mycket politik i början. Det var först så småningom man förstod vad det handlade om, och då var man ju glad att man inte hade gått med."

- "Här i Gullviksborg var vi många som i slutet av 1970-talet upplevde att det blev för många invandrare i området. Det hotades med att hämta Trelleborgsraggare som skulle rensa upp bland invandrarna och så vidare. Det blir lätt problem mellan invandrare och svenskar om det blir för stark segregation och alltså för många invandrare i ett bostadsområde, och det var ju mycket bostadsföretagen som var skyldiga till det."

- "I Sjöbo verkar det som om de som bor i grannskapet ger mycket stöd åt beslutet om folkomröstning i flyktingfrågan. Kanske det också handlar om att man värnar om att få bestämma själv, att inte staten skall bestämma hur många flyktingar man skall ta emot?"

- "Carl P. Herslow är ju farlig för demokratin, varför dröjde socialdemokraterna så länge med att gå till motangrepp?"

- "...Röstade Skånepartiets väljare *för* Herslow eller *mot* 'systemet'?"
(ur minnesanteckningar från öppen forskningscirkel 880411)

I april var också ordföranden i en dansk andelsboligförening (Peter Foldager) på besök och berättade vid en öppen forskningscirkel om aktuell utveckling beträffande decentraliserad boendedemokrati, förvaltning och sociala aktiviteter i bostadsområdet Galgebakken; här följde en mycket konkret diskussion, i vilken jämförelser gjordes med Gullviksborg och med svensk bostadspolitik.

- "Vem städar trappor och vem sköter sopor, vem plockar skräp och rensar

rabatter?"

- "Hur många anställda finns det i Galgebakken? Vilka arbetstider har de? Vem betalar 'miljöarbetarens' lön?"

- "Om någon skall hjälpa till att klippa gräsmattan, hur får han tag på en maskin?"

- "Hur fungerar bokningen i tvättstugan?"

- "I Sverige är boinflytandet i allmännyttan arrangerat så att det ändå bara blir medlemmarna i Hyresgästföreningen som har något inflytande."

- "Också i Sverige arbetar man mycket med glas, ex. inglasning av balkonger. Men det kan ses som ett sätt att avskilja sig från grannarna här."

- "Har ni djur på området? Djur och barn brukar ju vara en fin kombination." ... "Finns det då färre allergiker i Danmörk än i Sverige?"
(ur minnesanteckningar från öppen forskningscirkel 880509)

Den sista öppna forskningscirkeln innebar egentligen bara att några ur projektgruppen redovisade årets interna cirkelarbeta, dess bakgrund och de utvecklingsidéer som diskuterats för dem som var intresserade. Här innebar diskussionen bland annat ett gemensamt tillbakablickande på områdets utveckling och särskilda positiva händelser:

- "... när vi hade en gemensam planeringsdag ett år i november med allt möjligt stöd av MKB och en underbar atmosfär"

- "Vi hade ju trappträffar, som betydde mycket för grannkontakten"

- "Jag har bott i olika slags hus, inget går upp emot att bo i höghus. Jag förstår inte hur man skulle kunna känna sig ensam i ett höghus. Jag trivs i de här 'lådorna'"

(ur minnesanteckningar från öppen forskningscirkel 880517)

Men forskningscirkeln som arbetsmetod diskuterades också med bland annat följande inlägg från personer som inte deltagit i den "lilla" cirkeln:

- "Hur kan de boende 'representeras'? Är det alla eller bara de aktiva?"

- "Vad var målet med forskningscirkeln?"

- "Jag vill ha besked på hur man arbetat i forskningscirkeln. De flesta

deltagarna är med i föreningslivet, men hur når man dem som inte är med i föreningar? Många av dem vågar inte komma ner till gemensamma aktiviteter, andra känner sig utanför."

- "Varför var det nästan inga ungdomar med?"

- "Det handlar också om information, vi får så mycket flygblad här att vi slutat läsa dem. Jag missade de första gångerna det var öppen forskningscirkel för att jag inte sett flygbladen."

- "Det låter så ambitiöst med forskningscirklar. Skapar ni verkligen kunskap? Vad har ni då kommit fram till konkret?"

- "Också de öppna cirkelarna har varit viktiga, och säkert är det bra för kommunens tjänstemän att komma ut och möta andra människor i cirkelform. Kanske mycket hade sett annorlunda ut idag om de gjort så förr."

- "Vi hör så mycket om 'bra idéer' som forskningscirkeln kommit fram till, men vilka är de egentligen?"

- "En allvarlig kritik och ett skäl till att många inte kommer på möten är att de som idag drar ut på tok för långt på tiden. Vi som skall upp tidigt och arbeta orkar inte vara med, och går man innan det är slut känner man sig oförskämd."

(ur minnesanteckningar från den avslutande öppna forskningscirkeln 880517)

3.4. Diskussion

Eva Lindblad har i "Vardag och politik" (1988) analyserat arbetarrörelsens utveckling under 1900-talet med utgångspunkt i en Verdandiavdelning i Landskrona. Hennes tema är att denna vid sekelskiftet, under den period (1896 -1918), som hon kallar "Visionen", utgjorde en arbetarofentlighet som fungerade som ett forum för "vardagens intellekt", vilket hon definierar som "en tankeprocess förankrad i ett konkret erfarenhets-sammanhang" (s. 51). Hon finner exempel på hur vardagens "själklarheter" bearbetas intellektuellt och leder till ideologiska slutsatser beträffande bland annat nykterheten, religionen, idrotten och skolan. Det var mot denna bakgrund den tidiga arbetarrörelsen startade egna skolor, sagostunder, "socialistisk julotta" och liknande alternativ till det borgerliga samhällets institutioner. Dessa initiativ förlorade emellertid partiets stöd under den s.k. "organisationsepoken", 1919-1945, då rörelsen

sektoriseras samtidigt som socialdemokratin fick politisk makt på central och lokal nivå, och organisationen utvecklade ett egenintresse:

"Politiken blev nu i allt högre grad frågan om valsegrar." ... "Politiken hade krympts och var i stället på väg att identifieras med en speciell verksamhet som utvecklade sina säregna rutiner, sina intressen, sin synkrets." ... "Det väsentliga brottet mellan vardag och politik sker med andra ord när denna uppdelning slår rot i medvetandet på medlemmarna." (Lindblad, 1988, s. 100)

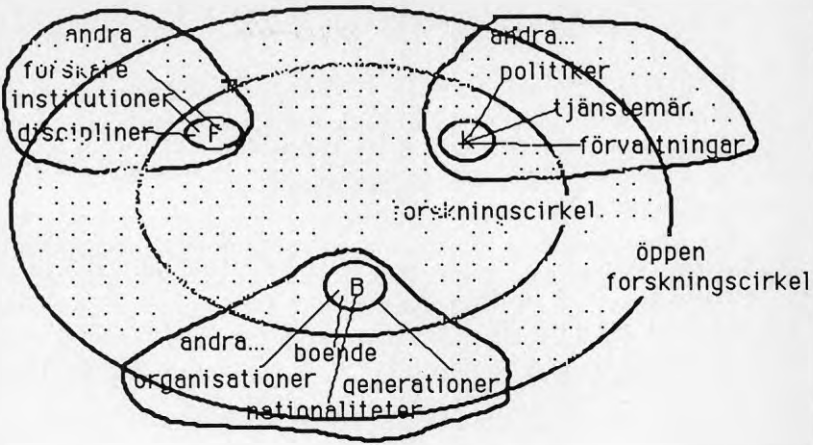
En forskningscirkel inriktad på boendet i en vid bemärkelse skulle kunna innebära ett samtal kring vardagen och dess samband med samhällsutvecklingen. Det finns i såväl den "lilla" som de "öppna" forskningscirkelarna exempel på hur dessa fungerat just som forum för ett "vardagens intellekt". Forskningscirkeln i bostadsområdet kan ha bättre förutsättningar att utgöra ett sådant forum än andra diskussionsformer genom sin förutsättningslösa och ostrukturerade och icke-målinriktade uppläggnings- och genom inslaget av externa, teoretiskt inriktade deltagare.

Ett annat begrepp som man kanske mer omedelbart associerar till vid beskrivningen av de öppna forskningscirkelarna är folkbildningen och gamla tiders föreläsningssaftnar. De former som projektet kommit att anta kan ur informationssynpunkt ses som ett mellanting mellan studiecirkeln och föreläsningen. Förberedelser krävdes inte av deltagarna och någon studieplan följdes inte, å andra sidan ägnades i praktiken merparten av tiden åt diskussion kring föreläsningens innehåll.

En anknytning skall här också göras till det inledande avsnittets tonvikt på *dialog* mellan olika parter genom forskningscirkeln. Oavsett om syftet är att utbyta information, att utveckla förslag och idéer eller, som i samråds-cirkel för brukarinflytande, att reellt påverka planeringen, ökar värdet av en dialog *mellan* olika parter om det *inom* de grupper parterna utgörs av finns ett livligt åsikts- och erfarenhetsutbyte. Risken är annars betydligt mycket större att informationen/partens bidrag är otillräckligt grundade eller att väsentliga aspekter av ett problem inte kommer till uttryck inom cirkeln. Detta är alltså inte bara en fråga om demokrati utan också om informationens kvalitet och dess spridning.

Figur 2: Öppen forskningscirkel

I Gullviksborg föreföll utgångsläget positivt för en sådan välgrundad dialog inom forskningscirkeln. Under projektiden framstod det emellertid som allt klarare att den förekommande kontakten och diskussionen mellan de boende i allmänhet och de personer som representerade dem i cirkeln inte var tillräcklig. Detta var ett av skälen till att de öppna forskningscirkelarna startades. Här fanns en åtminstone teoretisk möjlighet för en vidgad dialog mellan forskare - utöver dem som deltog i den reguljära cirkeln - och boende, samtidigt som de ordinarie cirkledeltagarnas kontakt och tillfälle till diskussion med övriga boende kring vissa för området väsentliga frågor ökade.

Med tiden visade det sig (som nämnts ovan) att det i stor utsträckning var samma personer som kom till de olika öppna forskningscirkelarna, fast ämnesområdena varierade. Detta visade bland annat att det fanns en större grupp personer engagerade i bostadsområdets utveckling vilka inte varit inkorporerade vare sig inom rådande "projektstrukturer" eller, i många fall, boinflytandets organisationer. Många av dessa går också regelmässigt på bostadsmöten utan att alla är medlemmar i hyresgästföreningen. Dessa ibland icke-organiserade men engagerade personer kan betraktas som en väl så betydelsefull resurs för ett områdes utveckling som de etablerade organisationernas förtroendevalda och funktionärer. Förmågan att ingå i och ge näring åt lösa och icke-formaliserade nätverk kan ha stor betydelse för ett områdes sociala liv.

Emellertid kunde vi konstatera att stora grupper i området förblev orepresenterade också på de öppna forskningscirkelarna, främst ungdomar och utomnordiska invandrare.

4 FORSKNINGSCIRKELNS VISION

I detta avsnitt redogörs relativt utförligt för den process inom forskningscirkeln, som ledde fram till ett dokument angående behov, önskemål och uppfattningar om problem och resurser inom området, vilket skulle kunna vara underlag för ett nytt utvecklingsprojekt.

Därefter diskuteras deltagarsammansättningen med speciell tonvikt på deltagarnas organisationstillhörigheter och de rollkonflikter dessa kan leda till, samt vilka implikationer de har för informationsspridningen i och utanför området. Slutligen diskuteras sambandet mellan sådana strukturella faktorer och svårigheter med att genomföra decentralisering.

4.1 Den inledande diskussionen: problem och visioner

Det är i efterhand möjligt att genom minnesanteckningarna rekonstruera framväxten av vad som sedan kom att bli en "konkretiserad vision" för Gullviksborgs utveckling. Redan vid det första sammanträffandet i början på oktober 1987, då deltagarna gav uttryck för sina upplevelser av brister och resurser i bostadsområdet framkom synpunkter som senare kunnat integreras i en idé om ett boendeserviceprojekt. Då sades bland annat följande om Gullviksborgs brister:

"Ändå finns vissa 'skönhetsfläckar': det finns fortfarande många ensamma och udda människor som inte känner att de ingår i någon gemenskap i området och det är ont om aktiviteter och samlingspunkter för ungdomar, och det är inte givet att det finns en beredskap att ta emot eller behålla boende som har olika slag av sociala problem inom Gullviksborg." (FC* 871008)

Och - beträffande önskemål och frågor inför framtiden - att man borde kunna klara fler behov inom området, i "livsmiljön", ex. inför den pågående utflyttningen från institutionerna:

"Går det att både minska isolering och öka gemenskap och service genom att de boende övertar och kompletterar en del av hemtjänstens funktioner? Vad kan föreningarna göra? Hur skapar man 'nätverk' och förstärker dem som redan finns? Vad kan ett kooperativ betyda för dessa mål och för de boendes inflyttande över Gullviksborg?" Hur få fler engagerade? (FC 871008)

---

* FC betecknar minnesanteckningar från forskningscirkelträff angivet datum

Vid nästa tillfälle, då boinflytandefrågor diskuterades, framhöll flera deltagare att man önskade komma in mer konkret på just Gullviksborg och dess framtid. Därför ägnade forskningscirkeln den tredje sammankomsten helt åt en "genomgång" av deltagarnas erfarenheter av och visioner för Gullviksborg. Flera betonade då behovet av att uppleva "hemkänsla" och engagemang i området, av "opretentiösa samlingspunkter", att vuxna får jobba med sådant de tycker är roligt och att ungdomar får *vara* någonstans utan att nödvändigtvis *göra* något. Ord som "väntjänst", "systuga", "fritidsgård", "kooperativt hus", "anhörigvård", "klubbhus", "områdesstyrelse" och "projekt" förekom i diskussionen, liksom tanken att fastighetspersonal och grannar skulle kunna utföra en del /hem/tjänster åt de boende.

Den muntliga diskussionen kompletterades sedan med en skriftligt formulerad "vision", som var en frukt av SUR-projektet och författad före forskningscirkeln, och som huvudsakligen berörde en framtida kooperativ organisering av omsorg, fritid och bostadsförvaltning, samt med kortfattade beskrivningar av några nordiska exempel på utvecklingsarbete för ökad gemenskap/inflytande.

Bland deltagarna fanns alltså i olika grad redan i inledningsskedet en ambition att samlas kring en konkret utvecklingsidé som skulle kunna realisera de drömmar och förhoppningar man hyste för området med egna erfarenheter från Gullviksborg som grund. Men lika tidigt fanns utblickarna och impulserna utifrån och en medvetenhet om vilken typ av projekt som låg "i tiden".

4.2 Konkretiserings- och förankringsfasen

Deltagarna uppmanades själva nedteckna sina "visioner" så konkret som möjligt. En av dem gjorde detta och lade då tonvikten på en samlingspunkt:

"Folkets hus är områdets centrala punkt, och restaurangen ingår i det (väggen är riven). Där ska man slinka in på en kopp kaffe, kanske dricka en öl och prata med folk. En del av Folkets Hus ska vara som ett bokcafé och drivas i samarbete med biblioteket. En del av restaurangen ska vara mer ungdomsbetonad, där kan man lyssna på musik (från jukebox), köpa läsk och chips och dylikt.

Här finns också en resursperson som alla föreningar i området bidrar till, kanske genom delar av sina vanliga bidrag. Det ska då finnas möjlighet att få hjälp med svåra och tunga bitar i föreningsverksamheten. När man ska genomföra stora grejer bör flera föreningar gå samman och stå som ar-

rangör för det.

All information ska lämnas in hit så att man alltid kan få veta vad som händer. I fönstret finns en rullande reklamtavla där det hela dagen körs dagens program och hela veckans. Från restaurangen bör också vårdbiträden kunna hämta mat till sina vårdtagare, någon dag i veckan kanske ta ner vårdtagaren och äta på platsen tillsammans med andra.

Ett par arbetslösa ungdomar kan få beredskapsarbete under 6 mån. för att hjälpa till och också utföra enklare saker som folk behöver hjälp med. Fotbollsföreningen ska ha sin klubbstuga vid idrottsplatsen men ingå i den gemensamma satsningen kring Folkets Hus. Våra ungdoms-, pensionärs- och övriga föreningar bereds hyresfria lokaler i området.

Genom att ha en gemensam samlingspunkt dit alla kan vända sig, där all information finns, hoppas jag att vi lär känna fler människor och på så sätt engagerar fler personer. Det blir då tid att göra roliga saker och inte bara mer betungande. Matlagningsscirklar för ungdomar och pensionärer, kortspel, syckirklar, bokcirklar, ja det finns massor att göra. Alla äldre ensamma och de som bor i gruppboendet ska finna det naturligt och roligt att kunna träffa andra kategorier av människor. Det är också viktigt och nyttigt för oss andra." (FC 871117)

Cirkeln inspirerades av denna bild som kompletterades med förslag om "pryl- och bytesmarknad"; att bostadsföretagspersonalen kunde äta regelbundet i restaurangen, verkstad; verktygsutlåning; att service till hyresgästerna kunde förmedlas via samlingspunkten; att det skulle behövas en anställd för att driva ett projekt med det innehåll som diskuterats. Kostnader började diskuteras; och förankring:

"Förankring? Flera menade att Kickan konkretiserat idéer som länge diskuterats i Gullviksborg i olika sammanhang. Någon tog upp behovet av att få idéer också från andra på området, kanske genom något öppet möte." (FC 871117)

De två följande sammankomsterna ägnades helt åt ungdomar: dels presenterades resultat av SSU:s ungdomsenkäter i Malmö, där det bland annat framgick att ungdomarna saknade diskotek och ställen att vara på; dels diskuterades aktuell ungdomskulturforskning och ungdomssituationen i Gullviksborg och myndigheternas syn på den. Man kom in på behovet av en öppen verksamhet för ungdomar i området - och att det kan vara mycket svårt att begränsa en sådan verksamhet till bara Gullviksborgs ungdomar - och diskuterade tänkbar lokal; dessutom:

"Men det är till slut angeläget att det är ungdomarna själva som talar om vad de vill ha och hur, inte att vi vuxna planerar för dem över deras huvuden." (FC 880119)

Diskussionerna vid nästa möte har i minnesanteckningarna strukturerats efter följande rubriker: "forskningscirkelns roll"; "tidigare hinder för förverkligande av projektidén"; "boendeservicens innehåll"; "förankring"; och "omfattning".

Om forskningscirkelns roll sades att den inte är att fatta beslut om organisation och ekonomi utan att söka kunskap om behov i området och om förutsättningar och hinder för ett förverkligande. Bland tidigare hinder nämndes brist på tid tillsammans med viss skepsis hos såväl bostadsföretaget som hyresgästföreningen, avsaknad av kommunal uppbackning och av en organisation för att ta emot idéer, vilka dessutom inte varit tillräckligt konkret formulerade.

Därefter fortsatte diskussionen om det konkreta innehållet i ett "boendeserviceprojekt", som den konkretiserade visionen om en gemensam samlingspunkt nu allmänt kallas inom forskningscirkeln. Vad gäller projektets rumsliga omfattning diskuterades om ett näraliggande bostadsområde skulle kunna ingå.

Beträffande förankring förekom olika åsikter:

"Några menade att det var viktigare att ha ett genomtänkt förslag att utgå ifrån, andra att man på ett tidigt stadium skulle försöka få så mycket synpunkter som möjligt på vilka behov som ett boendeservicecentrum skulle kunna tillgodose." (FC 880204)

Man tog dock upp konkreta vägar för förankring:

"Man skulle kunna kontakta socialförvaltningens hemtjänst om de äldre behov. Andra kanaler för att få information om behov och diskutera förslagen är dörrknackning, ordna trappräffar, ordna möten på kontaktkommittéområdesnivå, ha öppna möten i Folkets Hus, ta kontakt med kyrkan och dess diakoniverksamhet, Gullviksborgsnytt och olika föreningar. Dessutom ingår ju var och en av cirkeldeltagarna i ett nätverk genom föreningstillhörighet eller arbetsplats; en enkel början vore att diskutera idéerna där." (FC 880204)

I det här stadiet finns redan en beslutsamhet hos cirkeldeltagarna att gå vidare med den konkreta utvecklingsidén, och man tänker sig allmänt att det skall ske i projektform, med anslag utifrån, och i samverkan mellan de olika organisationer deltagarna representerar, även om målgruppen också är

de icke-organiserade. Förslag om förankring utanför cirkeln, bland övriga boende/verksamma i området väcker diskussion och ses inte som självklar. De mest uttalat "handlingsinriktade" deltagarna har föreslagit att delar av cirkeln skall bilda en interimstyrelse för ett boendeserviceprojekt som verkar parallellt med cirkeln, men detta sker inte.

Vid den följande sammankomsten delade gruppen upp sig i två mindre som vardera ägnade halva tiden åt diskussion av det konkreta innehållet. Man framhävde därvid att följande typer av aktiviteter/service borde rymmas inom projektet:

"I centrat: möjlighet till varierande aktiviteter för alla åldrar, ex. bordtennis, musik, spel, biljard, motion; där skulle också finnas ett café och en reception; genom vilken felanmälan och andra kontakter med bostadsföretagen, lokalbokning och administration av centrat, anmälan om behov av och organisation av hjälp/service till enskilda skulle ske." En av grupperna menade att också social hemtjänst och rådgivning skulle kunna administreras via receptionen; den andra att viss kontorsservice till föreningar och en områdeskonsulent skulle kunna finnas där. (FC 880216)

Grupperna hade olikartad sammansättning, vilket delvis avspeglades i oenighet kring föreningarnas roll och ansvar; nämligen i vilken utsträckning föreningarna skulle samverka kring verksamheter, ta ansvar/arbete för även föreningslösa och om deras roll skulle ligga mer på organisation/inflytandesidan eller också bestå i praktiskt ideellt arbete i centrat. Den grupp i vilka de flesta tjänstemännen ingick var mindre konkret i sin föreställning, hade lägre förväntningar på ideellt arbete inom centrat och lade större vikt vid administrativ och social service genom receptionen än den andra, där Gullviksborgsborna dominerade.

Halva tiden av sammankomsten ägnades åt inventering av befintligt kontaktnät; varvid det framgick att deltagarna redan hade "fortlöpande kontakt" och kunde "diskutera projektidéerna med..."

"... dagmammor; hem- och skola-föreningen; socialförvaltningens fältgrupp och områdeskontor; MKB:s områdespersonal och divisionskontor; Gullviksborgs Ungdomsförening; kontaktkommittéerna; Unga Örnar; Folkets Hus-föreningen; Söders IF; hyresgäster som kontaktar MKB:s områdeskontor; kyrkan; Hyresgästföreningen; S-föreningen; S-kvinnoklubb; Riksbyggen; kvinnor från Bolivia; SSU." (FC 880216)

Vidare kunde utan svårighet särskild kontakt tas med:

"vuxenheten för missbrukare; gruppboendet för äldre; verksamma inom social hemtjänst; scouterna; Röda Korset; Vi Unga; MKB:s fritidsförening

(bridge och målning); affärerna i centrat; primärvårdscentralen; daghemmen; den öppna förskolan." (FC 880216)

Vid följande tillfälle diskuterades huruvida service till enskilda skulle kunna förbättras i relation till vad bostadsföretagen/hemtjänsten idag erbjuder, och vilken serviceutveckling genom ex. decentralisering som där planeras, samt riskerna för att servicen till den enskilda i vissa fall t.o.m. skulle kunna försämrats eller fördyras genom ett boendeserviceprojekt.

Några av de frågor som ställdes var: Finns det nya servicebehov - eller grupper av personer - som faller "mellan stolarna" idag? Vad skulle ett avgiftssystem kunna innebära för dem som redan idag får "boendeservice" gratis? Kan det bli svårt att åter fördela servicen på hyran när man bedrivit en försöksverksamhet med avgift? En "servicecentral" skulle kunna innebära å ena sidan att man lotsas rätt till den som bäst kan lösa ens problem (vill man bara ha kontakt behöver man inte besvara MKB-personal, t.ex.), å andra sidan en mellanhand som omintetgör den direktkontakt som mycket av decentraliseringssträvandena syftat till inom kommun och bostadsföretag.

Ovanstående illustrerar att framväxten av en konkret utvecklingsidé inte enkelt kan ordnas kronologiskt i olika faser, där först information om behov inhämtas och målsättning och huvudlinjer fastslås, därefter konkretisering sker för att följas av en förankring av idén. Tvärtom kom en av de mest principiella diskussionerna om mål och konsekvenser efter den väsentligaste "konkretiseringsdiskussionen", och förankring diskuterades tidigt och återkommande; med andra ord varierade ständigt abstraktionsnivån.

Vid det nästkommande tillfället, då ytterligare en 17-åring deltog, diskuterades ungdomars situation och önskemål, delvis relaterat till idén om boendeservice; det talades om missbruk och om bråk och rädsla mellan olika ungdomsgrupper; att ungdomar på området känner till varandra men inte känner varandra tillräckligt för att vara trygga; och om ungdomar och invandrare:

"Konflikter mellan svenska ungdomar och invandrare kommer främst till uttryck i samband med fester och disco ... Risken för bråk ansågs så stor att de ungdomar som deltog i forskningscirkeln menade att man överhuvud taget inte borde försöka anordna diskotek i centrat." (FC 880315)

De deltagande ungdomarna lämnade förslag till aktiviteter i visionens boendeservicecentrum:

"De föreslog att graffiti skulle tillåtas på somliga ställen i Gullviksborg, ex. 'elhusen', garaget under centrat, om man satte upp en vägg där, eller på andra ytor som hus och tunnlar. Dels är såväl klotter som graffiti något som både svenskar och invandrare sysslar med, dels ger det ett symbolvärde om man kan se sådant man själv skapat i sitt bostadsområde. I garaget skulle man också kunna spela olika musikinstrument, spela teater, dansa jazzbalett etc. Att det knappt kommit någon till Arbetarteaterns musikcirkel förklarade man dels med att ABF var 'politiskt', dels att det kostade för mycket (350:-) ... Ett rockcafé - eller ett musikcafé med olika slags musik olika veckodagar och ibland uppträdanden trodde ungdomarna på."(FC 880315)

Deltagarna hade redan tidigare sagt att de inte ville gå ut och diskutera boendeserviceprojektet utan att ha någon form av skriftligt underlag och gemensamma frågeställningar. Ett förslag hade skisserats och skickats ut, och vid den följande träffen fastställdes innehållet mer i detalj:

"BOENDESERVICEPROJEKT I GULLVIKSBERG?"

Under flera års tid har olika idéer om hur Gullviksborg skulle kunna utvecklas vidare mot ökat självbestämmande och flera stimulerande gemensamma aktiviteter diskuterats. Om området skall kunna fungera som en plats där man kan växa upp, utvecklas, bilda familj, åldras och uppleva trygghet, gemenskap och glädje i alla livsfaser, så är det viktigt att det finns möjligheter att träffas, få kontakter - också med andra grupper än de man annars umgås med - utbyta tjänster, få och ge råd, stöd och information.

Inom den forskningscirkel som pågått i Gullviksborg sedan i oktober 1987 har dessa tankar diskuterats vidare. Vi vill nu gemensamt gå ut med några förslag och frågeställningar som vi hoppas skall kunna fungera som ett diskussionsunderlag inför en fortsatt planering.

Ramar

Vi tror att det finns behov av en gemensam träffpunkt i centrat och att kärnan i denna träffpunkt skall vara en ""reception" eller "informationsdisk", där det alltid skall finnas någon till hands för att svara på olika slags frågor, förmedla kontakter, hjälpa till med lokalbokning, och olika slag av service till enskilda. Denna person - eller dessa personer - skulle också kunna fungera som en sorts "värdar" eller "värdinnor" i centrat, där olika aktiviteter skall kunna utövas. För den som bara vill träffa bekanta eller ta en paus skall det finnas ett café. Vi tror att det måste finnas anställd personal för att sköta "informationsdisken", men att det kanske finns möjlighet att kombinera en sådan funktion med andra, ex. inom MKB eller föreningsverksamhet. Tanken är att det hela skall skötas i samverkan mellan MKB, Riksbyggen (Malmöhus 16), socialförvaltningen, hyresgästföre-

ningen och andra föreningar som är verksamma i området.

Sedan en tid tillbaka finns det möjlighet att ansöka om statsbidrag från "boendeservicedelegationen" för projekt som syftar till ökad boendeservice i samverkan, och såväl i Malmö som i andra kommuner i landet utprovas för närvarande olika alternativa modeller för detta."

Det uppstod diskussion kring syftet med förankringsarbetet och innehållet i frågorna, och gruppen bestämde att frågor kring organisation och ansvar för ett eventuellt projekt inte skulle tas upp, och att man inte skulle sträva efter att engagera folk som aktörer i ett eventuellt framtida projekt.

Frågan om organisation och inflytandeformer hör liksom frågan om utstötning och relationen svenskar-invandrare till dem som inte fick det utrymme i forskningscirkeln som ursprungligen indikerats när deltagarna tog upp teman de ville se behandlade inom cirkeln. En tänkbar orsak är en anad eller uttalad oenighet inom dessa frågekomplex och gruppens vilja att hålla samman i en strävan mot gemensamma projekt.

De ovan listade grupperna i deltagarnas befintliga kontaktnät fördelades på deltagarna enligt tidigare uppgifter om vilka man hade fortlöpande kontakt med; dessutom skulle kontakter utanför institutioner/organisationer tas:

"Förutom listan på föreningar/grupper kommer de flesta förhoppningsvis också att intervjua någon eller några andra boende/verksamma i området. Det går alltså bra att intervjua någon granne, ett tonårsbarn, eller någon annan man träffar i Gullviksborg, som inte i annat sammanhang redan lämnat synpunkter på idéerna." (FC 880407)

"Intervjusvaren" skulle sammanfattas skriftligt efter frågeguidens huvudområden och skickas till cirkelns "sekreterare" inom en månad. Då inget sådant svar insänts i tid gjordes en rundfrågning; varefter svar inkom från MKB:s personal, Riksbyggeavdelningens styrelse, PRO, Hyresgästföreningens avdelningsstyrelse, kontaktkommittéerna, socialförvaltningens fältgrupp, fritidsförvaltningen, Folkets Husföreningen, Vi Ungas fritidshemspersonal, vuxenhetens föreståndare och biträdande föreståndare samt ett pensionerat par i området. Forskningsassistenten intervjuade dessutom en grupp hemsamariter i området, nio sjuttonåringar och en daghemsföreståndare.

Huvudsakligen hade intervjuerna skett i samband med förenings- eller personalmöten. Vissa personer hade genom sin närvaro vid möten för olika föreningar haft möjlighet att lämna synpunkter vid flera tillfällen; i andra fall hade en förening representerats av bara en eller två personer. Det insamlade materialet lämpar sig därför på inget sätt för en

"kvantifiering" utan kan ses just som insamlade synpunkter, enligt följande intervjuguide:

FRÅGEOMRÅDEN - EN GUIDE FÖR INTERVJUAREN

Tag tid på dig och ge "intervjupersonen" god tid att tänka över svaren; ställ följdfrågor och förvissa Dig om att du förstått meningen med svaret; hjälp till att konkretisera och exemplifiera både frågor och svar; men undvik att styra intervjupersonen;

anteckna svaren efter huvudrubrikerna 2 - 4.

1. Presentation av bakgrund, huvudidéer och förutsättningar

(se också separat blad, "Boendeserviceprojekt i Gullviksborg?")

2. Träffpunkt - café

a) inställning till nuläget: vad är positivt? vad brister?

b) önskemål - specificera! (vad? när? vem? var? hur?) motivera! (varför?)

c) ditt/gruppens eget intresse för och möjligheter till utnyttjande?

d) hinder och möjligheter för genomförande? Egna insatser?

3. Fritidsaktiviteter och föreningsverksamheter (med delfrågor a-d)

4. Service till enskilda (med delfrågor a-d)"

Forskningscirkeln kom de sista gångerna alltmer att övergå till att bli en "arbetsgrupp", som planerade sin egen verksamhet för förankring, presentation, fortsättning etc. Deltagarantalet minskade samtidigt. Å andra sidan låg de öppna forskningscirkelarna huvudsakligen under perioden mars-maj, vilket innebar att forskningsinformationen fått ett kompletterande forum.

4.3 Den förankrade visionen

De inkomna svaren från intervjuer med enskilda och grupper sammanställdes efter frågeguidens rubriker i en mångsidig promemoria, som distribuerades till deltagarna, och som skulle kunna användas som informationskälla för och i ett framtida eventuellt boendeserviceprojekt. Innehållet kan komprimeras som följer:

4.3.1 Vilka är problemen idag?

Det saknas en gemensam samlingspunkt där människor i olika åldrar och med olika intressen kan träffas. Särskilt för ungdomar är Gullviksborg tråkigt, eftersom det bland annat inte finns någon fritidsgård och eftersom de öppna verksamheter som anordnas i Folkets Hus eller på Gubbabacken

till sitt innehåll vänder sig mer till vuxna eller barn. Över huvud taget är fritidsutbudet dåligt, och föreningarnas aktiviteter dåligt samordnade, inte minst beträffande barn- och ungdomsaktiviteter, och de når dessutom bara en del människor, bl.a. för att de anses vara politiskt färgade. Restaurangen anses vara bråkig och orsaka fylleri kring centrat.

Ungdomar ses som problematiska eftersom de anses vandalisera och vara ganska stökiga, å andra sidan utsätts de för intolerans och oförståelse från vuxna. Man kan tala om en klyfta mellan generationerna. Det finns också inom området motsättningar mellan olika ungdomsgrupper, och kanske särskilt bland ungdomar konflikter mellan invandrare och svenskar.

Det finns många ensamma i området, och det förekommer en utstötning i området av ensamma, kanske missbrukande eller på annat sätt avvikande människor och ibland tenderar området att sluta sig gentemot kringliggande bostadsområden.

4.3.2 Vad är bra idag?

Gullviksborg är ganska snyggt efter upprustningen, och kontakterna har trots allt ökat mellan olika boendegrupper och fastighetsägare. S-föreningens lördagskaffe i Gullviksborgs Folkets Hus är trevligt, och det finns i andra delar av Malmö bra caféer och träffpunkter att gå till, och för de äldre finns kommunala satsningar på ökad gemenskap i olika former och ökade möjligheter att delta i samhällslivet genom bl.a. ledsagarservice. För barn och deras föräldrar finns inom området den öppna förskolan, som också ordnar gemensamma utflykter, och barnomsorgspersonal brukar ordna julfest och "Gullviksborgsdagen".

Det finns faktiskt lokaler i området, t. ex. välutrustade fritidsgårdar som nu disponeras av Vi Unga respektive Söder IF, och en viss samverkan mellan några ungdomsföreningar, och så Folkets Hus. Särskilt Gubbabacken är det lätt att gå till och samtidigt träffa bekanta i samband med de öppna arrangemangen på onsdagkvällarna på sommaren, då det också ordnas "sommarläger" för barn och ungdomar.

MKB:s försök med "husvärdar" för delområden inom Gullviksborg ger bättre förutsättningar för trivsel. Idag finns möjligheter till hjälp med olika praktiska saker av fastighetspersonal, hemtjänst och av grannar och bekanta.

4.3.3 Vad vill man ha?

En träffpunkt eller samlingspunkt där människor av olika kategorier, av olika nationaliteter, i olika åldrar och med olika intressen kan mötas och få kontakt med varandra. Där skall framför allt finnas en cafeteria där man kan låna dags- och veckotidningar, kanske platsjournalen, spela kort, schack eller andra spel och ta del av information om Gullviksborg m.m. från en anslagstavla. Det kan gärna vara någon bra bakgrundsmusik från en bandspelare. Kanske borde det också finnas en enkel matservering till självkostnadspris. Där bör vidare finnas leksaker av sådant slag som de flesta föräldrar inte har råd att köpa till sina barn men som lämpar sig för gemensam lek, och som är placerade så att föräldrarna kan sitta i cafeterian och ändå ha barnen under uppsikt. I anslutning till cafeterian skulle man kunna hämta och lämna nycklar till lokaler, minigolfklubbor etc..

Meningarna om behovet av en informationsdisk är delade och möjligen är behovet av att *få ut* information större än behovet av att *söka* information genom en sådan reception. Exempel på information som föreslås kunna ges via disken är social rådgivning, sjukvårdsinformation, upplysning om pensionärsfrågor, kanske bankärenden. Bara ett fåtal inom föreningarna uppger att de behöver service för egen del i form av skrivhjälp, kopieringsapparat etc., medan däremot andra ser det som en hjälp att förbättra samordningen mellan dem.

Några ser fördelar med ett särskilt ungdomscafé, där ungdomar kan träffas utan att vuxna klagar på att de är högljudda eller spelar sin musik. I så fall bör det dock, menar ungdomarna, finnas vuxna ansvariga som hjälper till att hålla ordning. Ett särskilt ungdomscafé löper å andra sidan risken att bli dominerat av särskilda ungdomsgrupper, som skrämmer bort andra.

Kulturella inslag skulle kunna finnas i form av trubadurer, rockband, bokutlåning eller bokcafé, filmvisning. Man kunde ordna cirklar i fotografi, litteratur o.d.. I anslutning till cafeterian skulle man kunna ha bridge, bingo vissa dagar, flipper- och dataspel ; (andra menar att man definitivt inte bör ha sådana spel). Det kunde arrangeras träffar för gamla och handikappade i kombination med matservering.

Det är många som vill ha biljard...

"Om det funnits biljard, då hade jag gått dit, det lovar jag, även om det mest var äldre som var där annars." (P 3, 16 år)

(men en som inte vill det); ganska många vill ha bordtennis och PRO vill ha bowling. Ett särskilt musikrum för att lyssna på musik och sitta och prata föreslår flera, något färre talar om ett mediarum med möjlighet att sända närradio, när-TV, göra videospelningar etc.. Andra förslag är möjlighet till gymning, bastu och solarium, ett TV-rum, eventuellt med

storvideo, festlokal till uthyrning eller för särskilda öppna arrangemang, teater och jazzbalett, möjlighet att låna musikinstrument och spela själv eller sjunga i sånggrupp. Arrangerande av utställningar och systuga föreslås, liksom graffitivägg. Ett par föreslår dans för äldre; diskotek föreslås av några, medan flera är skeptiska pga risken för bråk eller att det kommer fel slags människor:

"Om det är disco, om det blir riktigt populärt, då kan det komma folk från dömmånga områden, så kan dom sabotera och sånt."..."Det blir bråk, och det är inte speciellt lyckat där inne, allting är av glas och så." (P 5, 17 år)

"Hade det varit disco här, och så i stan, då hade jag åkt till stan. Det hade nog bara kommit folk från skolorna häromkring, och småungar. Det är samma om det varit en bra restaurang här, man åker hellre ut nån annanstans än stannar på området, för man vill ju att det skall vara mycket folk och att man skall ha chans att träffa andra människor." (P 3, 16 år)

Öppethållandet framhåller många som väsentligt. Det bör vara öppet på dagtid för att äldre och arbetslösa och skolbarn skall kunna gå dit...

"Man bör vara medveten om att många äldre drar sig för att gå ut på kvällstid och att aktiviteter för äldre gärna bör ligga på dagtid, dessutom får de inte vara för långvariga." (ur intervju med en grupp vårdbiträden inom hemtjänsten 880406)

... och på lördag förmiddag när många är i centrat och handlar, på fredag kväll som alternativ till att åka in till stan för ungdomar, på vardagkvällar, så att man kan gå dit och träffa kompisar och kanske spela biljard eller dricka kaffe ...

"Den skulle vara öppen på dagarna och på kvällarna så man slipper vara ute och hänga i passagen då." (F 3, 16 år)

... och av samma skäl också på lördag och söndag eftermiddagar ...

"... särskilt söndagar som är döträkiga dagar." (P 5, 17 år)

Personalfrågan tar många upp spontant. De flesta menar att det behövs anställd personal, "proffs", och man ställer olika krav: personalen får inte uppträda moraliserande eller vara politiskt inriktad, inte bara svensk, kan gärna vara en "områdeskonulent" kanske fritidsledare, vara någon som bor i området och/eller som har lång erfarenhet från att arbeta där.

Utbyte av tjänster mellan dem som bor i området ser många positivt på, liksom på värdet av att kunna köpa tjänster genom en reception i träffpunkten.

"Det blir som Hollywood snart ju. Ringa och beställa allting." (P 1, 17 år)

Bara en uppger sig emellertid själv ha behov av tjänster genom en sådan organisation.

Representanter för en kommunal förvaltning ser en möjlighet i att med utgångspunkt från träffpunkten rekrytera deltagare i olika slag av grupper, ex. anhörigrupp eller "mansgrupp".

4.3.4 Vilka hinder och risker bör beaktas?

Träffpunkten kan komma att domineras av någon särskild grupp, vilket gör att de som inte tillhör denna grupp inte vågar eller vill gå dit. Denna risk framhålls av såväl föreningsmännskor som av ungdomar:

"Om man öppnar en cafeteria, så tror jag att det kanske blir dom typerna som går på Grillputte som går dit." (F 2, 17 år)

"Det finns människor som inte vågar eller vill gå in någonstans där de känner igen typiska föreningsmännskor, för de känner sig utanför." (grupp 2 ur Folkets Husföreningen)

Verksamheten kan uppfattas som politiskt inriktad eller alltför nära anknuten till någon förening eller ett bostadsföretag, vilket på samma sätt kan minska dess öppna karaktär. Vuxnas ofta negativa attityder till ungdomar kan försvåra generationsblandningen i praktiken, och fientlighet mellan invandrare och svenskar kan hindra en kulturell gemenskap:

"Vuxna kanske skulle klaga på musiken och så" (P 1, 17 år)

"Om det kommer hårdrockare, så kanske det blir bråk, för dö många hårdrockare är rasister." (P 5, 17 år)

Det kan vidare uppstå byråkratiskt-administrativa hinder och samarbetsproblem mellan fastighetsägarna och mellan föreningarna.

Behovet av utökad boendeservice till enskilda kan ifrågasättas med hänvisning till vad som redan idag erbjuds. Det kan hända att många människor är rädda att be om hjälp när de inte vet vem som i så fall skall hjälpa dem; å andra sidan kanske människor på motsvarande sätt inte vill erbjuda hjälp eller utbyte av tjänster till vem som helst pga rädsla att bli utnyttjade. En annan risk är att just de inslag i servicen som idag upplevs som mest positiva av ex. hemtjänstpersonal skulle bli de som överfördes till denna typ av

boendeservice. För de boende måste servicen vara billigare än på marknaden för att de skall vara villiga att använda sig av den.

Centrat är för dem som inte har så lätt att röra sig på egen hand (barn och gamla) trots allt inte så nära för alla Gullviksbor. Kanske skulle satsningar på kvarters- eller huslokaler gynna dessa grupper bättre, menar somliga. Å andra sidan kan det tvärtom finnas anledning att utvidga "upptagningsområdet" så att inte Gullviksborg isoleras från intilliggande bostadsområden, och kanske i stället låta ungdomar få ha egna lokaler som ju redan idag finns.

4.3.5 Egna insatser?

När det gäller arbetet i träffpunkten och med boendeservicen är det farligt att lita till ideella krafter, för det kan innebära att mer arbete läggs på föreningsmänniskor än de klarar. Det kan vara lättare att få människor att arbeta för sin egen "kategori"; ex. arbetar ungdomar hellre i ett ungdomscafé än springer ärenden åt äldre.

"Man kan ställa upp så, om man kan skifta ... Man kan ju vara där och koka kaffe och så sätta sig en stund och snacka med kompisarna och så, och så städa efteråt." (P 5, 17 år)

Bland de intervjuade erbjuder sig bara ett fåtal att arbeta ideellt i träffpunkten eller med boendeservice åt enskilda. Fältgruppen kan ställa upp med administrativ rådgivning och MKB kan åta sig boendeservice och del av receptionsverksamheten. PRO erbjuder rådgivning till pensionärer viss tid i veckan genom servicedisken; Vuxenbasen kan ge individuell rådgivning vid relationsproblem och lägenhetsbråk liksom vid missbruksproblem och eventuellt starta litteraturcirkel, anhörigcirkel och mansgrupp. Där tror man också att det finns människor bosatta i området som är villiga att arbeta i träffpunkten med olika slags uppgifter.

4.3.6 Sammanfattning

Det tycks finnas en upplevelse av bristande gemenskap i Gullviksborg, men samtidigt en känsla av att det finns förutsättningar för en utökad kontakt mellan olika boendegrupper, såsom svenskar och invandrare, vuxna och ungdomar, föreningsmänniskor och föreningslösa, ensamstående och familjer, hyresgäster och bostadsrättshavare. Föreningslivet anses otillräckligt för att fånga upp och integrera ungdomar, invandrare, ensam-

stående män och gamla. Särskilt ungdomar anses ha ett dåligt fritidsutbud för närvarande.

Många tror starkt på en cafeteria och träffpunkt i centrat. Bilden av denna träffpunkt varierar något. Vuxna vill framför allt ha en enkel cafeteria, eventuellt med möjlighet att låna böcker och tidningar och kanske ta del av information om området och ibland med något underhållningsinslag; dessutom är de angelägna om att det ordnas någon öppen verksamhet för ungdomar i högstadieåldern, eftersom dessa tenderar att störa och vandalisera i området.

16-17-åringarna förefaller helst vilja ha något mellanting mellan kommersiellt café och fritidsgård, där ungdomar kan vara med och driva verksamheten, men där det bör finnas vuxna med som kan ha ansvar och hålla ordning och också se till att inte vissa grupper dominerar för mycket. För ungdomar kan det vara negativt om de upplever att samlingspunkten domineras för mycket av dem som är yngre än de själva eller av ungdomsgrupper de inte själva tillhör. Musik och biljard framhävs som väsentliga inslag av nästan samtliga, liksom tillgång till bordtennisbord, vanliga spel, kortlekar etc., medan däremot data- och flipperspel uppskattas av några pojkar men inte av flickorna.

Diskotek är det endast någon som vill ha, här föredrar man att välja ställen i stan som passar den stil man tillhör och där man samtidigt kan träffa ungdomar från andra delar av stan, och man är rädd för bråk alternativt för låg ålder på besökarna om det ordnas diskotek i Folkets Hus. Sannolikt är intresset av diskotek i området större i de yngre åldersgrupperna. (I detta material är bara 16-17-åringar representerade.)

Ungdomar i 16-17-årsåldern verkar alltså när det gäller dans och underhållning kunna tänka sig ett större "revir" än bara Gullviksborg och har redan börjat ta detta i anspråk, kanske delvis beroende på att de saknat ett gemensamt "rum" i Gullviksborg sedan fritidsgårdarna lagts ned. Detta kommer f.ö. också till uttryck när en av ungdomarna i en eventuell informationsdisk med anslagstavla främst vill ha reda på vad som "händer i stan". Däremot är de positiva till en mer anspråkslös träffpunkt (musikrum, biljard, café) för vardagkvällar och eftermiddagar.

För de små barnen och deras föräldrar och för de äldre med rörelsesvårigheter kan å andra sidan Gullviksborg upplevas som för stort, och centrat som för avlägset för kontakt med grannar. Här tror vissa att en lokal i varje höghus eller för varje låghusgård skulle ge bättre förutsättningar för en utökad grannkontakt och generationsblandning. För att äldre skall kunna utnyttja centrat som träffpunkt krävs i många fall att de får hjälp att ta sig dit. Hemtjänsten tror att äldre kan uppskatta egna gruppträffar, bingo etc. på dagtid.

De flesta framhåller vikten av att det finns anställd personal, som dock helst skall vara bosatt på området och uppfattas som fristående från såväl bostadsföretag som föreningar och politiska organisationer.

Beträffande boendeservice tycks få uppleva ett eget behov av den. Vissa tunga arbetsuppgifter får de gamla idag betala för via städfirmor, sådant som hjälp med inköp och ledsagning till aktiviteter förmedlas genom hemtjänsten. Det finns naturligtvis också en delvis fungerande grann- och anhörighjälp idag vilken några tror skulle kunna påverkas negativt om man administrerade boendeservice från centrat.

Kommentarerna beträffande service till föreningar är likartade: ingen förening säger sig i dag för egen del behöva sådan service eller diskuterar möjligheten att decentralisera kansliresurser i organisationen för att bidra till en tjänst som "områdeskonsulent". Särskilt från myndigheterna, framhålls dock behovet av en lokal samordning av föreningslivets aktiviteter och resurser, vilket en sådan områdeskonsulent alltså skulle kunna hjälpa till med.

4.4 Framtida projekt?

I slutet av juni 1988 har en ansökan om bidrag till utvecklingsprojekt sänts till Boendeservicedelegationen av Gullviksborgs Folkets Hus-förening. Den har formulerats av den tidigare projektsekreteraren i området, som också ingått i forskningscirkelns projektgrupp, tillsammans med en av de centralt projektansvariga för SUR-projektet inom beredningsgruppen för världsungdomsåret. I ansökan framhävs tre olika verksamhetsfält, nämligen mötesplatser, demokrati/inflytande och forskningscirkel/folkbildning. Beträffande det första fältet är syftet ...

att förändra affärsgatan i centrat till "en mera informell mötesplats som skall stimulera till gemenskap genom sin utformning. Genom att göra affärsgatan mötesvänlig och vacker samt efter hand fylla den med verksamhet av social karaktär kommer en servicedisk att bli en naturlig del av denna stimulerande miljö." (Bidragsansökan, juni 1988)

Service disken skall enligt ansökan bemannas av bostadsföretag och hemtjänst, och genom den skall fritidslokaler och områdestorp kunna bokas; vidare skall "aktiv information" lämnas om den föreningsverksamhet som finns i området, medan en dataterminal skall ge tillgång till "kommunens uppgifter". I anslutning till disken skall finnas ett café för gemensam frukost, eventuellt lunch, och i garaget under centrat skall motions- och verkstadslokaler inredas. (Ansökan i sin helhet bifogas denna rapport som bilaga 2.)

4.5 Diskussion

En stor del av forskningscirkelns tid har alltså kommit att ägnas åt framtagandet av ett konkret förslag till förbättring av Gullviksborgsbornas förutsättningar för gemenskap och tillgång till praktisk service; mot slutet ofta benämnt "boendeservice". Vad som skiljer det framtagna förslaget från liknande i många andra svenska bostadsområden är inte så mycket det konkreta innehållet utan de former under vilka det vuxit fram.

Förslaget har formulerats successivt och i växelspel mellan interna diskussioner inom gruppen och information om andra liknande verksamheter, finansieringsmöjligheter och synpunkter från icke-cirkeldeltagare. För den formulerade ansökan om anslag till ett större "boendeserviceprojekt" svarar dock endast en av forskningscirkelns (tillika projektgruppens) deltagare, även om flera av de övriga tillfrågats och också sagt sig villiga att delta i dess genomförande.

Vad som ovan kallats konkretiserings- respektive förankringsfasen är i själva verket en ständigt återkommande diskussion inom och utanför cirkeln. De svårigheter som förelegat att stimulera till en intensifierad diskussion om områdets utveckling mellan cirkeldeltagarna och de medlemmar/arbetskamrater dessa "representerat" har varit påtagliga (några tänkbara bidragande orsaker till detta faktum berörs nedan), samtidigt som i vissa fall deltagarna haft svårigheter att värna sin integritet gentemot högre nivåer. Med andra ord har "representantskapet" å ena sidan och frånvaron av mandat å andra sidan lett till klivna förväntningar på deltagarna. De har deltagit som "privatpersoner" men ändå i de flesta fall utvalts på grund av sitt arbete, boende och/eller föreningstillhörighet.

Urvalskriterierna är delvis baserade på en förväntan att deltagarna å ena sidan skall spegla aktuella upplevelser och erfarenheter inom den kategori de tillhör, och å andra sidan kontinuerligt till denna återföra, vidarebefordra och diskutera vad de erfarit i forskningscirkeln. Men samtidigt förväntas de kunna uttala åsikter och verbalisera erfarenheter spontant och personligt utan att på något sätt behöva stå till svars för dessa inför de grupper de tillhör, vare sig uppåt eller nedåt. Den här inbyggda motsättningen har särskilt aktualiserats i sammanhang där beslutsförslag lagts eller där den relativa bredden av organisationer inom cirkeln åberopats för att ge den legitimitet utåt. Man har då bortsett från det faktum att forskningscirkeln inte är en demokratiskt vald grupp och att det därför vore mycket kontroversiellt om den gavs "makt" i bostadsområdet.

Genom att komplettera forskningscirkelns diskussioner med intervjuer med vissa andra grupper och personer har bredden i dokumenterade syn-

punkter kunnat ökas något. Att avsluta cirkeln med en muntlig och skriftlig sammanfattning av vilka behov, önskemål och möjligheter som framkommit och att göra detta material tillgängligt för alla intresserade att eventuellt arbeta vidare med kan ses som en strävan att undvika risken att en grupp tillkommen för diskussion och kunskapsutveckling omvandlas till en maktgrupp i bostadsområdet.

4.5.1 Deltagarnas organisationstillhörighet

Om en tjänsteman deltar i en forskningscirkel på uppdrag från sin arbetsgivare, som styrs av vissa grundprinciper och målsättningar, kan det innebära att han/hon upplever begränsningar i sin möjlighet och vilja till att urskillningslöst tjäna och uppmuntra deltagarnas idéer. Problem kan uppstå om dessa begränsningar inte från början görs explicita samtidigt som gruppen/cirkeln har en inriktning på konkreta resultat. Hur skulle ex. en kommunal tjänsteman agera i en grupp om de övriga deltagarna ville verka för ökad utstötning av invandrare, för en anslutning till ett bestämt politiskt parti, för lyxrenovering av lägenheter, för en markerad positiv särställning i förhållande till angränsande bostadsområden vad avser resursfördelning eller andra kontroversiella mål? På motsvarande sätt kan andra organisationstillhörigheter leda till reservationer eller intressekonflikter i förhållande till en heterogent sammansatt cirkels idéer. En ombudsman från hyresgästföreningen kan antas vara starkt påverkad av vad han tror är gott för hyresgäströrelsen och en tjänsteman från bostadsföretaget bär antagligen med sig företagets värderingar och utvecklingsinriktning in i cirkeln. (Det senare uttrycktes klart av MKB:s divisionschef i forskningscirkeln.) Rollkonflikter kan också aktualiseras för deltagande tjänstemän när en grupp t. ex. vill agera utomparlamentariskt, dvs beträffande de *medel* gruppen vill använda för att nå sina mål.

De sammanhang i vilka forskningscirkelns teman och förslag diskuteras mellan mötena, och från vilka relevant information inhämtas, påverkar deltagarnas fortsatta ställningstaganden och intresseinriktning. Om sådana diskussioner huvudsakligen sker på en arbetsplats och i en boendemiljö som är skild från det konkreta bostadsområdet kan detta i sig innebära en relativt minskad grad av "representativitet" i förhållande till bostadsområdet. Beträffande Gullviksborgs forskningscirkel kan det konstateras att bara sex av de arton deltagarna var bosatta på Gullviksborg, medan tre av de övriga hade sin arbetsplats i området. Bara två av de representerade föreningarna (Riksbyggeavdelningen Malmöhus 16 och Gullviksborgs ungdomsförening) hade enbart Gullviksborg som upptagningsområde.

En klassaspekt och en kulturell aspekt kan också urskiljas, nära förknippad med de här nämnda. I den mån deltagarna inte bor i området och inte tillhör samma klass som de boende i området kan de förväntas ha andra

grundläggande värderingar och intressen än de boende själva. Såväl forskare som tjänstemän inom kommun, bostadsföretag, och organisationer representerar i detta fall medelklassen, medan Gullviksborg är ett relativt renodlat arbetarklassområde. Oavsett tydliga uppbindningar genom organisationstillhörigheter präglas varje deltagare av en klass- och kulturberoende "världsbild", dvs sin uppfattning om vad som är möjligt/omöjligt, vad som är önskvärt/bör undvikas och vad "folk" vill ha/upplever som problematiskt.

4.4.2 Deltagarnas immunitet - hur krav riktas mot icke-representerade organisationer

Diskussionerna inom forskningscirkeln avslutades med ett förslag till ett utvecklingsprojekt vilket inte ställer några resurs- eller förändringskrav på de organisationer som är representerade i forskningscirkeln, men väl på andra organisationer, som den i cirkeln *inte* representerade hemtjänsten, respektive på generella kommunala och statliga resurser. Trots att en allmän utgångspunkt och inriktning i de löpande diskussionerna varit att de boende skall öka sitt inflytande över det egna bostadsområdet har alltså ingen deltagare föreslagit en decentralisering av den egna organisationens/föreningens resurser och personal.

Detta kan exemplifieras med ett förslag som föreningarna i området nyligen diskuterat, nämligen att begära att kommunala bidrag till kansliresurser utlokaliseras, så att de olika föreningarna på Gullviksborg skulle kunna dela på en "föreningskonsulent" i området mot att de avstod från motsvarande resurser centralt i Malmö. Detta har föreningarna hittills inte agerat för att genomföra. Lojaliteten har här visat sig starkare gentemot den egna organisationens "högre" nivåer än bostadsområdet.

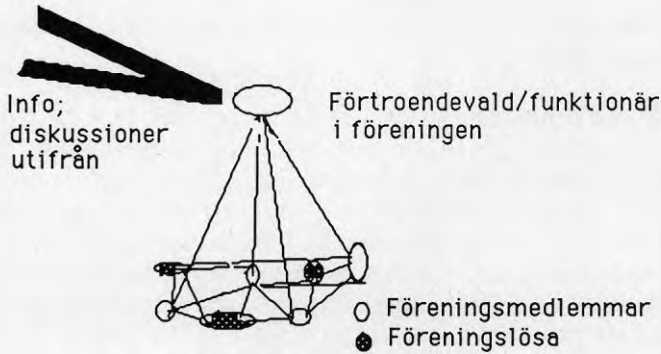
Man skulle kunna beskriva det som att de i forskningscirkeln representerade organisationerna ingått en (omedveten) "allians", som innebär att de gemensamt ställer krav på förändring av organisationer utanför de egna men undviker (på grund av "uppifrånstyrning" eller värdemässig lojalitet) att rikta samma förväntningar/förslag gentemot de representerade organisationerna. För tjänstemän och ombudsmän visar detta, att representation i sådana här sammanhang kan vara viktigt för att bevara och försvara den egna organisationen. För organisationsrepresentanten kan deltagandet alltså betyda en möjlighet att bevaka organisationens intressen, att göra den immun mot och förhindra att den utsätts för gemensamt ställda krav från en cirkel/tvärgrupp.

4.5.3 Informationsutbytet mellan deltagarna och de boende

Deltagare med bestämda föreningstillhörigheter inbjöds av den tidigare projektsekreteraren till forskningscirkeln bland annat med motiveringen att föreningen ger ett stort kontaktnät, som kunnat utgöra en omgivning för att föra diskussionen vidare mellan mötena, och på så sätt bidra med fördjupade och lokalt förankrade inlägg i den fortsatta diskussionen.

Figur 3: ideal informationsspridning i föreningar

Det är emellertid tänkbart att kontakterna mellan föreningsmedlemmar inte är så frekventa som man kan förledas att tro. Att sitta i en föreningsstyrelse behöver inte innebära mer än att man träffar övriga styrelseledamöter en gång i månaden eller mindre, och ett större antal medlemmar kanske bara vid årsmötet, vilket i regel inte ger utrymme för vidare diskussionsämnen än det som direkt berör föreningens specifika verksamhet och egen interna organisation. Det senare gäller för övrigt också den löpande verksamheten, ex. vid idrottsträning.

Vid forskningscirkelns försök att kollektivt inhämta synpunkter och förslag genom deltagarnas formella och informella kontaktnät i området inför ett eventuellt boendeserviceprojekt konstaterades att förtroendeuppdrag i föreningar och organisationer inte innebar någon automatisk större reell bredd i kontaktytorna. Under en period av två månader inkom bara synpunkter på detta sätt från tre frivilliga organisationer, varav två huvudsakligen representerades av personer som inte bodde på Gullviksborg. Bara en av deltagarna redovisade kommentarer från bekanta inom området.

I en utvärdering av nio forskningscirklar med fackligt aktiva konstateras:

"Användning av speciella metoder i arbetet, t.ex. enkäter för insamling av uppgifter, har inte varit fruktbart. En hel del arbete har lagts ned på enkäter utan att något egentligt resultat har uppnåtts." (Gunnarsson-Persby, s. 110)

Det nu aktuella förslaget till boendeserviceprojektet visar dessutom att även om synpunkter inkommit från "icke-organiserade" till forskningscirkeln, vilket här huvudsakligen skett genom redovisning av intervjuvar från ungdomar och hemtjänstpersonal, har innehållet i dessa i stor utsträckning "försvunnit på vägen". De synpunkter som är vägande i den nya projektbidragsansökan är med andra ord de som företräds av de "tunga" organisationerna i området, nämligen MKB, Riksbyggen och Hyresgästföreningen.

När det gäller försök att via deltagarna i forskningscirkeln nå ut med information om forskning till övriga boende har samma tydliga svårigheter förelegat. Rollen som föreningsrepresentant tycks inte ha inneburit ett "kontaktnät", genom vilket informationen spridits inom området. Av nio intervjuade 17-åringar, bosatta i föräldrahemmen i Gullviksborg, kände exempelvis ingen till den utvecklingsidé om ett boendeservicecentrum som då diskuterats i ett halvår i forskningscirkeln, och där ungdomar var en viktig målgrupp.

Föreningstillhörigheten garanterar alltså inte en bättre spridning, lokal förankring eller djupare/bredare erfarenhet av boendet än icke-förenings-tillhörighet - även om det finns undersökningar som visar att föreningsaktiva har ett bättre kontaktnät än föreningslösa:

"Bäst grannkontakter har aktiva i föräldraföreningar och miljögrupper"... "Sämst kontakt med grannarna har de aktiva i pensionärsföreningar"... "Men även om skillnaden inom gruppen föreningsaktiva är odiskutabel visar SCB:s siffror att samtliga aktiva har ett bättre kontaktnät än de passiva och föreningslösa." (SOU 1987: 33, s. 50 f)

Å andra sidan kan det finnas anledning att fundera över om föreningsaktiviteten på ett plan kan innebära en *minskad* lokal förankring, relativt sett, i det att en större del av de aktuella personernas sociala kontakter upptas av formella möten och kontakter, vilka dessutom ofta sker med personer som själva är föreningsaktiva och ofta inte är bosatta i området. Eftersom det delvis är samma personer som ingår i olika föreningsstyrelser finns det en risk för att man med föreningsuppdrag som urvalskriterium för en cirkel i ett bostadsområde i själva verket rekryterar en specifik bekantskapskrets, där personerna sedan tidigare har kontakt med och bindningar till varandra. Kommentarer om detta har förekommit från personer såväl inom som utanför forskningscirkeln.

Lena Gerholm finner i sin analys av projekten inom "Kultur i boendemiljö" (1985) på samma sätt att dessa i första hand blev en angelägenhet för de redan föreningsaktiva, beroende på två hinder för spridning utanför denna grupp: dels att de som först anammar nya idéer skiljer sig från flertalet genom att de har högre social status, större benägenhet till mobilitet uppåt och större socialt engagemang än de flesta; dels att idéer överförs mellan personer som liknar varandra. (Gerholm, 1985 s. 140)

"En sammanlagd effekt av dessa iakttagelser kan således vara att idéer utifrån först hamnar i ett lokalt elitskikt och stannar kvar där." ... "En vanlig upplevelse hos dem som stod utanför den lokala eliten var att kulturprojektet befäste existerande gränser." ... "Projektet ändrade således inte det sociala mönstret, snarare blev det ett nytt uttryck för detta mönster." (Gerholm, 1985, s. 140 f)

Liknande slutsatser drar författarna till boken "Lokalt inflytande i boende och planering" efter en genomgång av erfarenheter från olika försöksverksamheter under 1970-talet:

"... diskussion i studiecirkel och referensgrupper är säkerligen ett av de bättre sätten att sprida information till de som redan är intresserade. Men när de samrådsansvariga har antagit att gruppdeltagarna skulle sprida informationen vidare till föreningar och bland bekanta, så har de vanligen tagit miste: Informationen når knappast ut till majoriteten av de berörda. I själva verket är spridning av information inom föreningar och organisationer ofta bristfällig." (Miller m.fl., 1982, s. 58)

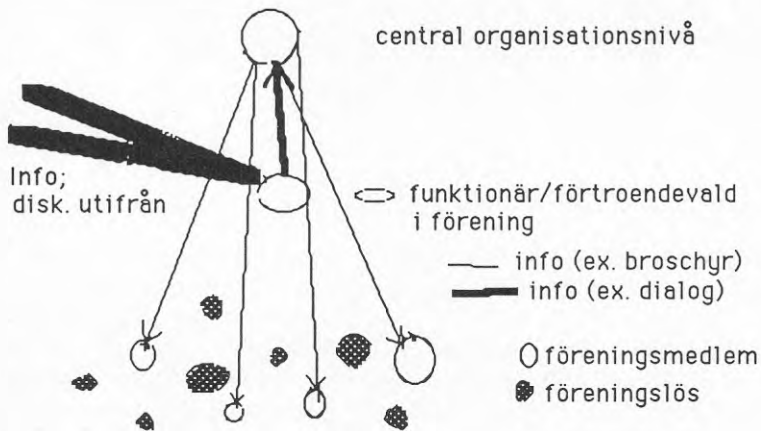
4.5.4 Om informationsspridning i frivilliga organisationer

Däremot förefaller information i några fall ha spridits uppåt i organisationerna eller i föreningsstyrelser, där Gullviksborg dock sällan varit dominerande hemvist på grund av dessa organisationers större administrativa distrikt. Det är tänkbart att en påverkan utifrån-uppifrån till och med kan öka genom deltagandet i forskningscirkeln. Utvecklingsenheter, högre chefer och centralorganisationer visar intresse för verksamheten och har resurser att betala för att få veta mer genom föreläsningsuppdrag, inbjudan till konferenser och seminarier m.m. En erfarenhet av forskningscirkeln i Gullviksborg är dessutom att detta intresse "uppifrån" inte bara innebär en eventuell förändring av diskussionspartner utan också i vissa fall försök till styrning av utvecklingssidéerna. Att överhuvud taget diskutera alternativ och förnyelseförslag, som, om de realiserades skulle innebära organisationsförändringar och eventuellt ändrat innehåll i den reguljära verksamheten, kan upplevas som både hotande och illegitimt av

de högre nivåerna, oavsett om forskningscirkeln markerar sin ställning som bara en "diskussionsgrupp". Vissa deltagare i gruppen har sålunda fått kommentarer och uppmaningar "uppifrån" i sin organisation, vilka påverkat deras fortsatta agerande i cirkeln. Till de externa deltagarna kan sådana kommentarer ha kommit "utifrån" och påverkat genom att man inte velat äventyra samarbetskontakter som är väsentliga för andra delar av ens verksamhet.

Ovanstående innebär att om information lämnas utifrån till en eller annan mellannivå i en organisation tenderar denna information att lättare föras vidare uppåt i mottagarorganisationen än nedåt, bland annat beroende på de former i vilka information lämnas. Många undersökningar visar att information lättare överförs om skriftligt underlag kombineras med muntlig framställning och dialog. (se ex. Nilsson-Sunesson, 1988) De centralare nivåerna har på detta sätt möjlighet att få del av och själva bearbeta och ifrågasätta den information som de inhämtar "underifrån" och samtidigt, genom dialogen, påverka informationsgivaren. Eftersom dialogen också innebär en möjlighet för den lägre mellannivån att informera/påverka uppåt kan sådana kontakter i sig inte ses som negativa, men om de i betydelse överskuggar motsvarande dialog mellan mellannivå och basnivå motverkar de ett utökad "gräsrotsinflytande".

Figur 4: faktisk informations-spridning i föreningar?

När emellertid en högre nivå i en organisation skall informera "nedåt" innebär ett sådant förfaringssätt höga kostnader, eftersom basen i en pyramidal organisation givetvis är större än mellannivåerna. Dessutom finns på central nivå ett intresse av kontroll och påverkan av de perifera delarna av organisationen. Den tenderar därför att använda sig av ett mer "broschymässigt" material utan att gå i dialog med mottagarna när den

skall informera den breda medlems-/klientkåren. Problemet är inte bara att de centrala nivåerna avgör vilken information som skall spridas vidare till medlemmarna, utan också att det handlar om envägsinformation, utan dialog med medlemmarna.

Forskningscirkeln kom i bostadsområdet att fungera som en temporär "mellannivå". Enkäten till deltagarna efter halva tiden visade att så gott som ingen diskuterat de frågor som tagits upp i forskningscirkeln med grannar eller andra boende i området. Den "konkreta visionen", som den formulerats inom gruppen, presenterades på ett relativt allmänt hållt flygblad för de boendegrupper som skulle intervjuas. Däremot kom frågorna att diskuteras genom personliga sammanträffanden mellan några av deltagarna och representanter för Hyresgästernas riksförbund, SABO, och MKB:s ledning.

En variant av samma "uppåtstigande" tendens föreligger när inte bara information, utan också individer i de lokala föreningarna rekryteras till mer centrala organisationsnivåer, sedan de i sin lokala verksamhet utvecklat kunskap och engagemang. Ordföranden i den lokala SSU-föreningen uttrycker detta på följande sätt:

"SSU-klubbar är ofta inte varaktiga utan har en livaktig period på 3-4 år och dör sedan ut för att återuppstå efter några år igen. En av anledningarna till detta är att 'kretsen' suger upp duktiga och engagerade medlemmar så att dessa inte längre har så mycket tid till det lokala arbetet." På fråga om detta kan medföra att området avtappas på resursstarka ungdomar blir svaret i princip nej: "eftersom det är en av de lokala klubbarnas uppgifter att fånga upp människor som kan arbeta för SSU i stort. Inom SSU finns därför en sorts 'karriär'." (intervju augusti 1987)

4.5.5 Integrering och samordningstendenser

I den traditionella förhandlings- och samverkansmodellen möts olika organisationer på samma nivåer, vilka ofta bestäms av geografiska administrationsområden, förutom av beslutskompetens. Så sker samråd och förhandlingar mellan hyresgästföreningen och MKB på olika nivåer och med vidare mandat ju högre gemensam nivå man befinner sig på. För att underlätta ett inflytande för den egna organisationen tenderar denna att skapa organisationer som svarar mot motpartens, ex. omorganiserade sig hyresgästföreningen i Malmö 1985 och 1988 efter MKB:s organisation. Klassmässig segregation i boende och umgänge bidrar sannolikt till att även de informella kontakterna stannar inom "rätt nivå" i hierarkierna.

Ett sådant system av samråd/förhandling på olika nivåer har liksom all beslutsdelegering dubbla funktioner ur organisationernas synvinklar: dels

avlastas de centrala nivåerna småärenden och beslutsfattande i icke-kontroversiella frågor, dels behåller de en central makt inom organisationen.

För att ett förhandlingssystem skall kunna upprätthållas med bibehållen centralmakt måste de centrala nivåerna dra upp gränserna för samverkansutrymmet på de lägre, lokala nivåerna, så att detta inte resulterar i oavsedda allianser och maktanspråk som hotar de överordnade instansernas kontroll. Ett aktuellt exempel på en sådan reglering av de lokala nivåernas samverkan är avtal om fördjupat boinflytande, vilket fattats först på riksnivå, därefter på kommunnivå och slutligen på bostadsområdesnivå.

Inom de olika förhandlingsnivåerna kan - om flera organisationer/funktioner deltar - å ena sidan en polarisering, å andra sidan en integrering ske. Exempel på "alliansmöjligheter" är hyresgästförening och socialdemokratiska politiker mot borgerliga politiker, social- och fritidstjänstemän mot politiker, "mjuka" nämnders politiker och tjänstemän mot de "hårdas" motsvarigheter etc..

I en understreckare i Svenska Dagbladet redogör Olof Petersson för ett amerikanskt forskningsprojekt om de organiserade intressenas roll i politiken av E. Laumann och D. Knoke. Bland huvuddragen nämns just tendensen till tillfälliga allianser mellan olika intressen: "Koalitioner av organisationer samordnar sina resurser för att öka påtryckningskraften. Sådana tillfälliga koalitioner är centrala för förståelsen av modern politik." Samtidigt suddas gränsen mellan offentligt och privat ut; "symbiosen mellan stat och organiserade intressen tättnar." (Svd 880602)

Ur den enskilda organisationens synvinkel kan emellertid allianser på lägre nivåer upplevas som hotfulla. Att MKB vintern 1988 inför en planerad gemensam boinflytandeutbildning med kontaktkommittéledamöterna i Gullviksborg genomförde egna personalträffar för att skapa "vi-känsla" inom personalgruppen kan ses som ett exempel på detta. Att det på hög och mellannivå inom organisationerna ex. sker en flitig övervandring av anställda från hyresgästförening till bostadsföretag kan kanske å andra sidan ses som ett bevis för att risken för att identiteten i och lojaliteten med den ursprungliga organisationen försvagas av samverkan är reell, åtminstone på central nivå.

Men också för de boende som inte ingår i inflytelserika organisationer, eller befinner sig på en nivå i dessa som bara innebär ett svagt inflytande, kan integrering och koalitioner, dvs lokala nätverk av makt vara ett hot, eftersom det kan stå i vägen för ett förverkligande av ett gräsrotsinflytande:

"Socialdemokratin har medvetet arbetat för en ökad demokratisering och decentralisering av viktiga beslut, till exempel de lokala kontaktkommitté-

erna är ju ett resultat av det. Risken är att de blir den nya 'diktaturen', så att säga, och det är väl lite det som händer i samhället överhuvud taget, på Gullviksberg också. Att demokratisera fullt ut till enskilda människor är ju då genast en mer komplicerad historia, därför att risken är då att de här människorna som är med i S-föreningen här ute på Gullviksberg, och de som är med i kontaktkommittéerna och de som är med i Unga Örnar och vad det nu är, att det är samma människor hela tiden, och att de då tror att de tagit över kontrollen från statsmakterna och från kommunstyrelsen ut på området. Sen är ju risken att de blir en liten diktatur i sig själv /.../ det kan vara en kommundelsnämnd för ett enskilt höghus, - risken är fortfarande att den kommundelsnämnden i det höghuset blir en liten intern klubb." (lokal SSU-ordf. i intervju augusti 1987)

Detta problem har ingående diskuterats av Philip Selznick i samband med en fallstudie av ett amerikanskt försök på 1930-talet att decentralisera en del av den statliga administrationen. Han visar här hur den decentraliserade myndigheten kom att utveckla så starka bindningar till en lokal organisation att den själv förändrades till karaktär och målsättning. Genom "informell kooptation", dvs icke-officiella uppbindningar lyckades denna lokala organisation, som i sin tur hade goda kontakter uppåt inom sin organisation, att "monopolisera" gräsrotskontakten. Trots att organisationen bara hade medlemmar inom vissa kategorier av de grupper myndigheterna vände sig till, lade sig de lokala ledarna mellan de förra och "gräsrotterna" och lyckades bland annat härigenom i hög grad att styra det nya regionala organet. (Selznick, 1966)

Bland de faktorer som möjliggör en sådan förvriddning av en uttalad ambition att använda sig av en demokratisk och decentraliserad metod nämner Selznick bruket av "oanalyserade abstraktioner" i mål- och metodbeskrivningar (se ovan, 2.6.5) i kombination med ett utrymme för godtycke och praktiska överväganden hos ledarna eller dem som skall förverkliga projektens målsättning. Risken är stor att dessa personer tolkar doktrinerna så att de kan anpassa sig till starka lokala intressegrupper, även om det sker på bekostnad av andra, svagare organiserade men lokala intressen.

5. BOSTADSOMRÅDET OCH KOMMUNEN

5.1 Planering

Under tidigare år, då antalet outhyrda lägenheter var besvärande stort inom vissa bostadsområden, var det legitimt att kritisera kommunernas tidigare bostadsplanering. Flera olika förbättringsprogram har genomförts i skiftande bostadsområden, både med och utan särskilda forsknings- och utvecklingsanslag. För bostadsområdet Gullviksborg i Malmö har ett flertal projekt genomförts, vilket delvis framgår av denna rapport.

En utgångspunkt för kritiken har sin grund i erfarenheter av forskningsresultat om det faktiska resultatet av de större kommunernas bostadsplanering. Det förväntade resultatet av bostadsplaneringen motsvarades inte av det faktiska utfallet. I vissa bostadsområden blev skillnaderna så stora att de ledde till en på det politiska planet besvärande debatt.

Attityder och värderingar inom bostadssektorn har idag ändrats i förhållande till framför allt 60-talets optimistiska bostadsplanering. När rivningarna av gamla fungerande bostadsmiljöer genomfördes under 1960-talet var det många politiker och tjänstemän som verkligen trodde att detta var nödvändigt för att skapa en bättre bostadssituation i landet.

När vi idag diskuterar planeringen av våra bostadsområden har de boendes aktiva medverkan och engagemang fått ökad betydelse. Avsikten med detta kapitel är att mot bakgrund av det här redovisade forskningsprojektet ge exempel på "normativa" ställningstaganden inför framtida planerings- och förändringsarbete i befintliga bostadsområden, samt hur planering och genomförande bör ske för nya bostadsområden. I detta avsnitt fokuseras relationen mellan bostadsområdets aktörer och kommunen med avseende i första hand på planering, beslutsfattande och uppsökande verksamhet. Inriktningen på uppsökande verksamhet förutsätts ha som främsta syfte att berika och öka den faktiska informationen om det enskilda bostadsområdets egen karaktär och behov av eventuella förändringar. En djupare dialog med de boende ger större förutsättningar för att föreslå och pröva nya alternativ och därmed direkt påverka planeringsprocessen i konstruktivt syfte. Detta forskningsprojekt utgår från och bekräftar behovet av just denna dialog.

Om vi ser planeringen som en beslutsprocess blir planeringsdokumenten underlag för själva beslutet, till vilket genomförandet förväntas bli en naturlig följd. Tidigare utvärderingsprojekt har dock visat på alltför stora skillnader mellan avsikten med beslutet och dess egentliga resultat. Följderna av den dåliga förverkligandegraden har resulterat i kritik mot det sätt på vilken planeringen genomfördes. Den s. k. rationella beslutsteo-

rin, som resulterat i flera planeringsmodeller, har inte kunnat förhindra denna klyfta mellan avsikt och resultat. Den genomförda forskningscirkeln bekräftar att flera för de boende viktiga förändringsförslag, som blivit genomförda, efter erforderliga byråkratiska kompromisser i beslutsprocessen inte fått de avsedda effekterna. Flera idéer som inte kom till genomförande står dessutom kvar på önskelistan.

Med planeringsprocessen menas här främst den planering som successivt vuxit fram i kommunen som ett instrument att styra samhällsutvecklingen och därigenom förverkliga en politisk målsättning. Genom de senaste årtiondena har kommunerna fått kontroll över en växande del av samhället, samtidigt som det ställts ökande krav på planering inom alltfler områden. Planering för bostadsförsörjning är bara ett exempel. Energiplanering, trafikplanering och barnomsorgsplanering är andra exempel bland flera.

Erfarenheterna visar alltmer att den formellt rationella planeringen genomförs på ett ofullständigt sätt. Samtidigt som maktkoncentrationen ökar i samhället har det sociala livet atomiserats. Inom forskningscirkeln har det framförts, att fast arbetet blir alltmer betydelsefullt är fritiden snart det enda, som människor kan kräva att själva få bestämma över, och signaler har hörts om att detta kan få konsekvenser för bostadsplaneringen och krav på service och möjligheter till aktiviteter. Att kommuninvånare accepterar att betala så mycket i kommunalskatt utan att få vara med och bestämma om planeringen, d.v.s. utan att få delta i en konstruktiv dialog med politiker och tjänstemän, särskilt på områdesnivå, är egentligen anmärkningsvärt. Situationen kan inte bara förklaras med ofullständiga planeringsrutiner, utan måste också ha sin grund i alltför passivt agerande av bostadsområdenas aktörer, totalt sett. Ett mindre antal entusiaster är oftast otillräckligt.

Det kan klart konstateras att forskningscirkelverksamheten har ökat medvetenheten och viljan att försöka påverka planerings- och beslutsprocessen. Det finns en stark vilja att söka en metod att fånga upp de boendes önskemål så att dessa kan sätta sin prägel på kommunens planering, med målet att beslut om boendet och bostadsförsörjningsprogrammen i framtiden skall ha en bredare förankring hos de boende, i stället för att beslutas över deras huvuden.

I forskningscirkeln tydliggörs boendedeltagarnas uppfattning, att planerarna vid det här laget borde ha lärt sig av tidigare misstag och att de i högre grad än som nu är fallet borde gå ut i bostadsområdena och lyssna på de boende på ett konstruktivt sätt. Exempel på frågor som generell sätt direkt kan överföras och beaktas även i andra bostadsområden är ungdomars boende och önskemål om aktivitetslokaler samt en fysisk planering som möjliggör naturliga kontakter mellan boende över generationsgränserna. Själva planeringen bör dessutom inte ses statiskt, som giltig en gång för alla. Planeringsprocessen bör innehålla en successiv förändringsmöjlighet för efter hand uppkomna önskemål, vilka kan vara resultat av ökad

kunskap eller över tiden förändrade värderingar eller behov. En successivt ökad medvetenhet ökar beredskapen för olika problem samtidigt som det skapar en stabilitet i boendet.

Avsikten med detta forskningsprojekt har inte direkt varit att finna en ny konstruktiv planeringsmodell. Men i den dialog mellan olika aktörer i bostadsområdet som forskningscirkeln inneburit, har det uttryckts behov av en alternativ handläggning i förhållande till nuvarande planeringsrutiner.

För att belysa planeringsförutsättningarna kan dessa delas upp i tre nivåer som här benämns politisk målsättning, tjänstemannahandläggning och boendeinflytande. En politisk målsättning avseende boendefrågor har att ta hänsyn till flera komplexa verksamhetsområden i samhället. Boendefrågor är oftast av sådan karaktär att dessa inte enbart kan lösas med en fysisk planering. Bra fysisk planering, särskilt i samråd med de boende kan däremot väsentligt underlätta en ökad social samverkan.

Det finns fog för uppfattningen att planering idag har att handlägga så komplicerade och integrerade problem, att det inte går att finna en helt rationell planeringsmodell. Politiker är oftast mycket medvetna om de brister och svagheter som finns i gällande planering men har trots detta funnit, att om de skall ha någon möjlighet att påverka utvecklingen, måste detta ske i planeringsskedet, och då måste någon form av planeringsmodell ändå gälla. Förtroendevalda står ofta mycket nära genomförandeprocessen och får därmed en inblick i många problemfrågor. De utsätts också på ett påtagligt sätt för olika påtryckargrupper. En väsentlig förändring i planeringsprocessen skulle vara, om tjänstemän i högre grad än nu skulle föreslå åtgärder efter samråd i form av en konkret dialog med de boende, dvs. mindre ren "skrivbordsplanering".

Målformuleringen är en av de viktigaste förutsättningarna för en fungerande planeringssyn, och en mer konkret dialog med de boende skulle kunna ge större förutsättningar för en relevant målsättning.

Forskningscirkeln har på ett konkret sätt aktualiserat behovet av nära kontakt mellan framför allt kommunala tjänstemän och boende/boenderepresentanter. Genom att de olika aktörerna gemensamt söker inventera möjligheter och förutsättningar samt därefter genom respektives beslutsunderlag föreslå målsättning kan den politiska processen mer representativt välja de mål som skall aktualiseras.

Dialogen mellan aktörerna, målformuleringen och beslutsunderlagets prioritering av olika förslag till förverkligande blir tillsammans en väsentlig del i planeringsprocessens successiva kunskapsutveckling, där de olika aktörerna ges tillfälle att utöva inflytande på genomförandet. Detta förfaringsätt kräver en öppen attityd och en förhandlingsvilja, där kommunen "avstår" från sin roll som myndighetsutövare och snarare ikläder sig

rollen som en förmedlare av olika möjligheter i en förhandlingsbar aktörsroll.

Genom åren har t.ex. bostadsförsörjningsplaneringen i alltför hög grad rutiniserats; den görs inom ramen för samma former och är obligatorisk år efter år. De alltmer medvetna boendeaktörerna har på olika sätt försökt skapa förutsättningar för att delta i och påverka beslutsprocessen avseende boendet - med en ständigt ökad kunskap om dess svårigheter som följd. I detta projekt har behovet och viljan att påverka aktualiserats av boendeaktörerna, men projektet har samtidigt bekräftat att förutsättningarna hittills varit otillräckliga för att komma in tillräckligt tidigt i beslutsprocessen och i dialog med handläggande tjänstemän påverka målformuleringarna.

5.2 Beslutsfattande

Genomförandet av forskningscirkeln har gett erfarenheter beträffande svårigheterna att överbrygga det vi kan benämna *individuellt* grundade intresseområden å ena sidan, och de (i skiftande omfattning) mer kompromissfyllda *kollektiva* intresseområdena å andra sidan.

Meningsskiljaktigheter, grundade i olika intressen och värderingar, präglar oftast de agerande boendeaktörerna på olika sätt, vilket innebär ett ökat krav på respekt mellan de olika aktörerna för att de gemensamt skall skapa en kraft, tillräckligt stark för att påverka beslutsprocessens resultat.

Den rationella beslutsprocessen präglas oftast av datainsamling, bearbetning av data, förslag till lösningar och formulering av målsättning. Genom mängden faktauppgifter och krav på kompetens för att handlägga dessa tenderar målformuleringen ofta att styras utifrån centrala tjänstemannarutiner. Dialogen mellan boendeaktörerna och handläggande tjänstemän i beslutsprocessen kan inte ersätta dessa rutiner och avses inte göra detta, utan i första hand skapa ett bättre engagemang för genomförandet. Fakta-insamling kan ligga till grund för förslag till lösningar men bedömningen av olika alternativa lösningar föreslås ske utifrån en grundinställning, att hänsyn skall tas till de boendes önskemål. Forskningscirkeln utgör en arbetsform, genom vilken boendeaktörernas möjligheter att nå en för dem positiv och engagerande kompromiss kan utökas. Erfarenheterna från detta projekt visar en möjlighet att öka det konstruktiva engagemanget i boendefrågorna på både kvarters- och områdesnivå, vilken bör beaktas i de alltmer aktuella diskussionerna om kommundelsnämnder.

Beslutsprocessen, alternativt planeringsprocessen, beskrivs här som den arena, på vilket aktörerna skall uppträda så tidigt som möjligt. Var finns då denna arena mera påtagligt? Denna fråga kom upp vid flera tillfällen inom forskningscirkeln men kan inte besvaras entydigt. Stora, övergripande frågor kan ofta påverkas i allmänna val, medan "vardagsfrågor" på

kvarters- och områdesnivå där inte har samma aktualitet. De bästa förutsättningarna för en bra lösning av vardagsfrågorna finns i meningsutbytet om det praktiska arbetet kring angelägna frågor och förändringar, samtidigt som detta arbete bidrar till ökat intresse och engagemang. Likt ringar på vattnet ger det upphov till nya sociala nätverk; kontaktytan växer och därmed ansvaret för varandra.

Ett av detta forskningsprojekts syften var att analysera förutsättningarna för att de boende skulle kunna få ökade möjligheter att påverka sin boendemiljö. Två parallellt mycket väsentliga beslutsnivåer är aktuella, dels den politiskt ideologiska, på det lokala planet, och dels den handläggande kommunala och bostadsförvaltande tjänstemannanivån.

Beträffande frågor, som kan påverkas via det politiska planeringsansvaret, är det väsentligt att boendeaktörerna i så stora intressegrupper som möjligt aktualiserar och konkretiserar sina behov och önskemål. I detta sammanhang är det viktigt att kontinuerligt uppmärksamma och bemöta olika planeringsförutsättningar, så att dessa inte rutiniseras till en upprepning och ett befastande av tidigare planering utan utrymme för nya idéer och önskemål. Planering och genomförande, som under några år inte fått någon uppmärksamhet från sina tilltänkta nyttjare, tenderar att minska intresset för en successivt anpassad utveckling.

För kommunala och bostadsförvaltande tjänstemän är det betydelsefullt att dessa kontinuerligt prövar planerings- och genomförandealternativen i samarbete med boendeaktörerna. En ökad ambitionsnivå i detta arbete ökar dessutom efter hand kravet på erforderligt beslutsunderlag samt medvetenheten i beslutsprocessen, varvid aktuella förutsättningar klarläggs bättre. Slumpmässigheten och rutinmässigheten undviks till förmån för en mer beslutsprocess som är mer relevant i förhållande till det faktiska behovet på kvarters- och områdesnivå.

Speciell uppmärksamhet skall dessutom ägnas samspelet mellan det politiska planeringsansvaret och det kommunala och bostadsförvaltande handläggningsansvaret i kommunala bostadsförvaltningsbolag, som styrs av politiskt tillsatta styrelseledamöter.

5.3 Uppsökande verksamhet

Statsmakterna ålägger kommunerna att planera och ger anvisningar för hur det skall ske. I första hand konkretiserar handläggningsrutiner och ansvarsfördelning mellan styrande politiker och handläggande tjänstemän. De boende på kvarters- och områdesnivå har begränsade möjligheter till insyn. Planeringen på områdesnivå sker dessutom ofta på en sådan nivå och med sådan framförhållning, att de har svårt att nå den konkreta beslutsnivån, om de överhuvud taget ges möjlighet att komma in i processen i tid.

Bostadsförsörjningsprogrammet bör i så hög grad som möjligt utgå ifrån behovsinventeringar på kvarters- och områdesnivå och vara mindre beroende av rutinmässig statistik och blankettredovisning. Behovsinventeringen bör göras i samråd med boenderepresentanter och beakta en naturlig successiv förändring av bostadsområdet avseende t.ex. ålderssammansättning.

Forskningsprojektet ger stöd för uppfattningen att det finns ett behov av dialog mellan lokala boendeaktörer och representanter för kommun och bostadsförvaltning kring planering och genomförande av förändringar i bostadsområdet. Forskningscirkeln har varit kunskapshöjande och engagerande för samtliga deltagare. Deltagarantalet har spontant ökat, vilket kan tolkas som en respons för verksamheten. Erfarenheterna från projektet är så positiva att de bör ligga till grund för en diskussion om hur de kan överföras till andra bostadsområden, om avsikten är att med uppsökande verksamhet få till stånd en konstruktiv dialog och därmed ett "aktivare boende".

5.4 Dialogen

Sammanfattningsvis har detta projekt gett följande erfarenheter avseende relationen mellan bostadsområdet och kommunen:

- Dialogen mellan boendeaktörer och kommunala och bostadsförvaltande tjänstemän innebär en konkretisering av behov och önskemål. Detta leder till en avbyråkratisering av den mer rutinmässiga planerings- och genomförandeprocessen.
- Dialogen skapar ökad förståelse för andra förslag än sådana som ger individuella fördelar, samtidigt som slentrianmässiga ställningstaganden på grund av aktörernas olika roller övergår i ett mer medvetet vägande av för- och nackdelar med alternativa lösningar i förändringsarbetet
- Dialogen, gärna inom ramen för en forskningscirkel, för in ny kunskap i beslutsprocessen, samtidigt som den vidgar perspektivet för de inblandade, vilket slutligen minskar risken att beslut tas "över huvudet" på dem som är beroende av beslutet.

Den till synes självklara slutsatsen att en bredare medverkan på det lokala planet skapar större förutsättningar för ett positivt resultat innebär inte en ensidig kritik mot tidigare planeringsrutiner men däremot ett konstaterande att de förändringar som samhället i stort, kommuner och enskilda bostadsområden står inför inte kan genomföras enbart enligt tidigare principer.

För att bostadsområden i förändring skall utvecklas i en för de boende positiv riktning fordras att aktörerna i beslutsprocessen kommer närmare varandra. Det är som bekant mer konstruktivt att göra något tillsammans om man "ser" den andre än att "samarbeta" med en operativiserad aktörsroll inom t.ex. kommunal förvaltning.

Det är inte längre motiverat att planering och genomförande styrs från central nivå. En väl fungerande planering speglar förändringsarbete som är förankrat hos brukarna; först då blir det till något positivt för invånarna. Detta projekt bekräftar, om än i blygsam omfattning, uppfattningen att det är nödvändigt att sätta den sociala gemenskapen och de boendes behov att engagera sig och påverka sina boendevillkor i fokus.

Varför förändras då inte planeringsprocessen? Det finns ett motstånd mot förändring från de aktörer som ser sig förlora makt vid en maktförskjutning från bostadsföretag och intresseorganisationer till de boende själva. Men hit hör definitivt inte det breda boendekollektivet.

Erfarenheterna från detta projekt visar också på behovet av att den decentraliserade bostadsförvaltningen och kommunens serviceplanering var för sig och tillsammans successivt måste pröva och medvetandegöras om bostadsområdets roll och också stämma av planeringen mot framför allt näraliggande bostadsområden. Avvikande utvecklingstendenser bör uppmärksammas så tidigt som möjligt. Forskningscirkelverksamheten visar, att trots mycket positiva förändringsåtgärder i bostadsområdet, växer nya idéer om utveckling fram, påverkade både av områdets egna och samhälls strukturförändringar, t.ex. utbyggnad av primärvård och ökade möjligheter till kvarboende för äldre.

Projektet ger också stöd för behovet av sociala områdesbeskrivningar genomförda i samarbete mellan kommun, bostadsförvaltning och boende. Områdesbeskrivningen är ett medel att analysera bostadsområdet såväl isolerat som i relation till sin omgivning. Inom ramen för detta projekt bekräftas att en alltför ensidig satsning på ett område ger negativa bieffekter på intilliggande områden. Om jämnhet inte eftersträvas både vad avser boendeförhållanden och offentlig service skapas underlag för konflikter.

Det är ett faktum att två näraliggande bostadsområden kan ha olika utgångsläge och prioriteringar i sitt förändringsarbete. Man bör dock vara medveten om att när förändringsarbetet inriktas exklusivt på ett område och därmed förstärker dess attraktivitet, kan detta innebära relativt sett mindre attraktivitet för andra områden. Ett förnyelsearbete för ett bostadsområde bör även eftersträva en positiv influens på kringliggande områden för att därmed undvika "problemexport" från ett område till ett annat av framför allt boendesociala problem. Bostadssociala frågor bör särskilt beaktas i det kommunala planeringsarbetet.

Framför allt avseende utbyggnaden av den kommunala servicen har projektet visat att det rått ett motsatsförhållande till förnyelsearbetet i Gullviksborg. Kommunens olika förvaltningar har inte tillräckligt motsvarat de boendes förväntningar. Om skälet har varit politiskt eller enbart på tjänstemannaplanet har inte analyserats, men klart är att de boende ibland upplevt kommunen genom dess förvaltningar mer som motpart än som medaktör. Förnyelsearbetet bör vara inriktat mer på en process i samråd med berörda boende, bostadsförvaltning och kommunrepresentanter, där inte en given kvantitativ åtgärdslista ligger till grund för på vilket sätt förnyelsearbetet organiseras.

Kommunrepresentanter bör i varje enskilt fall i samråd med bostadsförvaltningen arbeta efter att söka dokumentera de boendes uppfattning om sitt område och successiva behov av förändringsarbete för att därmed också kunna se konsekvenserna av detsamma i mera vid bemärkelse. Ett område kan förändras både genom åtgärder inom området och åtgärder som sätts in på andra, näraliggande områden.

Förnyelsearbete som sammanväger de olika aktörernas intressen kan på ett mera konkret sätt optimera åtgärdernas resultat. En aktivare områdesanalys från bl.a. kommunalt perspektiv bör intensifieras med mer uppsökande verksamhet och med beaktande av erfarenheter från detta forskningsprojekt.

En annan erfarenhet som kan utläsas ur detta projekt gäller hur de boendes egentliga önskemål tillgodosätts av det förändringsarbete som genomförts. Det kan konstateras en viss skillnad i angelägenhetsgrad mellan de förbättringsåtgärder som genomförts och de som de boende själva sett som mest angelägna. Detta skall dock inte tolkas som att man är negativ till genomförda åtgärder, utan enbart som att prioriteringsordningen inte alltid varit den önskade. De boende synes i större omfattning vilja lyfta fram sociala problemområden i motsats till de fysiskt/tekniska förbättringsåtgärder.

De boende känner oftast starkast vad som fattas i området, och har därigenom en kunskap som är till ovärderlig hjälp för att förändringsarbetet skall få eftersträvd effekt. Även om kommunen måste tillämpa en helhetssyn och ta hänsyn till ekonomiska villkor såsom möjligheterna till statsbidrag, är det viktigt att de boende i en dialog med kommunens representanter får formulera önskemål och behov för sitt bostadsområde. Förnyelsearbetet bör ha sin grund i bostadssociala förbättringsåtgärder i första hand; därefter i fysiskt/tekniska åtgärder. Går det att förena är det självfallet eftersträvansvärt.

6. FORSKNINGSCIRKELN OCH BOSTADSOMRÅDET

I detta kapitel skall några av erfarenheterna från forskningscirkeln i Gullviksborg diskuteras i relation till de tre ursprungliga funktionerna, nämligen att stimulera utvecklingen, kunskapsutbytet och det lokala brukarinflytandet på bostadsområdesnivå.

Vår utgångspunkt var att dessa skilda syften var förenliga, men verksamheten har visat att de ibland kan stå i motsättning till varandra. Det gäller exempelvis frågan om deltagarsammansättningen och forskarrollen. Vanliga problem när det gäller cirklar för brukarinflytande i samhällsplaneringen är att deltagarna ofta tillhör kategorier, som också i andra sammanhang har relativt lätt att göra sin röst hörd, exempelvis organisationsmänniskor, offentliganställda tjänstemän och politiker. För att verkligen utgöra ett komplement till traditionella samråd borde därför i en sådan cirkel de grupper som har de minsta "politiska resurserna" delta.

Också för forskningscirklar i syfte att utbyta kunskap om vardagliga förhållanden och problem respektive aktuell forskning skulle det vara önskvärt med deltagare som å ena sidan är "representativa" för bostadsområdet i den meningen att de delar sina upplevelser av det med många andra, å andra sidan utgör en heterogen grupp, så att en mångfald av aspekter kommer fram. Forskningsinformationen kanske också får relativt större värde om deltagarna tillhör grupper som sällan eller aldrig möter forskare i sitt arbete och inte heller har den typ av samhällsposition att sådan information naturligt kommer till dem.

När det gäller syftet att stimulera utvecklingen i området är å ena sidan den lokala förankringen - i den meningen att upplevelser och önskemål delas av många andra i området, och att personerna i fråga har sitt huvudsakliga kontaktnät där - viktig, men å andra sidan kan nyckelpositioner och politiska resurser i en genomförandefas öka effektiviteten.

Organisationer kan ha svårigheter att finna representanter som är lokalt förankrade. Detta hänger samman med bland annat samman med deras interna struktur, - att administrationsenheterna är relativt stora och kontakten mellan mellannivåerna och de vanliga medlemmarna relativt små - ; att organisationsrepresentanter väljs ur (alternativt kommer att tillhöra) mellanskikten även i arbetardominerade föreningar; samt bostadssegregationen, att få ombudsmän i föreningar och mellanchefer i bostadsföretag bor i arbetardominerade stadsdelar, som Gullviksborg är ett exempel på.

En lokal utveckling på "de boendes villkor" bör rimligen innebära att det är just de personer som bor i området i fråga, som skall styra eller åtminstone påverka utvecklingens mål och medel för att nå dem. Om organisationstillhörigheten eller andra politiska resurser blir bas för

utvecklingsdiskussionerna riskerar "lokala" utvecklingsprojekt att bara bli en förstärkning av redan gällande maktstrukturer.

Denna förstärkning består bland annat i ökad legitimitet. Det har under det senaste decenniet talats mycket om en legitimitetskris i samhället, vilken tar sig uttryck i exempelvis "politikerförakt" och dålig kontakt mellan medlemmar, väljare, klienter etc. och deras valda ombud eller dessa ombuds verkställande tjänstemän i offentliga organ eller organisationer. Om förtroendevalda och anställda funktionärer inom allmännyttiga bostadsföretag, frivilliga organisationer och kommunala förvaltningar etablerar en direktkontakt med "de boende" kan deras legitimitet öka inom den egna organisationen och "utåt". På samma sätt kan de som representerar de boende få ökad legitimitet inför övriga boende genom dessa kontakter.

Bostadsområdet kan alltså liksom strukturen av organisationer inom kommunen och det interna mönstret inom organisationerna ses som ett konfliktfält, där flera sins emellan motstridiga intressen samexisterar men i vissa situationer leder till konflikt. Att välja deltagare i en forskningscirkel - eller i en annan verksamhet av projektkaraktär, dvs där inga legitima regler för val ännu etablerats - har visat sig vara en situation som kan göra dessa motsättningar manifesta. I ett område där utökat lokalt inflytande förespeglats och diskuterats i ett decennium finns flera latenta konflikter mellan inte bara organiserade och oorganiserade intressen utan också potentiella ledargrupper vid utvecklande av någon form av lokalt beslutsorgan. Dessa intressen och de aktörer som driver dem kan i sin tur ha starka bindningar genom organisationer och personkontakter utanför området. Bostadsområdet blir på det sättet också en projektion av samhälleliga motsättningar, där forskningscirkeln kan innebära en förstärkning av eller allians med en sida i en konflikt.

Detta resonemang utgår från att forskningscirkeln har en legitimerande och stärkande funktion för deltagarna. Forskarrollen som aktör (utåt) och informatör kan ge denna effekt. Forskaren bidrar, om han aktivt stöder och stimulerar gruppens ställningstaganden och idéer, till att legitimera dem. Det blir då i konfliktperspektivet en väsentlig etisk fråga vilka intressen han stöder genom sin roll.

Men det går också att se forskningscirkeln som en situation där forskarna exploaterar, dvs utnyttjar och i någon mening kontrollerar, deltagarna. I så fall är deltagandet inte en förmån, utan en risk för ökad vanmakt. Enligt ett sociologiskt perspektiv (representerat av främst Foucault) innebär själva vetandet, att man har information om en annan person och dessutom redskap att analysera och diagnosticera denne., en form av makt. Ju större kunskap man har om ett område eller en människa, desto större är möjligheterna att kontrollera, disciplinera denna. Med detta synsätt kan deltagarna i stället ses som "offer" för forskaren, som dokumenterar och analyserar deras inlägg och synpunkter. Är deltagarna däremot inte lokalt förankrade innebär detta att bostadsområdet med dess sociala liv och pro-

cesser "skyddas" från forskarna och etablissemangen genom att förbli oåtkomligt för deras vetande.

Ett konfliktperspektiv kan tjäna det viktiga syftet att ord som "utveckling", "lokal", "boende" och "förändring" problematiseras och att motsättningar görs tydliga. Men det behöver inte innebära en förnekelse av att det kan finnas delvisa och tidvisa gemensamma intressen och därmed mål, såväl mellan olika intressegrupper eller parter som mellan olika nivåer inom en organisation och mellan de boende i ett bostadsområde och deras representanter - även om de kommer från andra bostadsområden. Forskningscirkeln kan här bidra till att klargöra olika motsättningar och samstämmigheter och därmed kanske också till en frigörelse av handlingskraft och engagemang för de områden där gemensamma intressen finns.

Etablering av projekt och projektorganisationer utgör inte i sig en tillräcklig förutsättning för ett områdesbaserat utvecklingsarbete, där kunskapsutveckling och en gynnsam kommunikativ miljö utgör väsentliga ingredienser. En forskningscirkel kan dock bidra till ett utvecklingsarbete av denna karaktär. Idealt kan personer som delta i en kontinuerlig cirkelverksamhet genomgå åtminstone tre utvecklingsfaser.

Den första fasen består i ett utbyte av deltagarnas speciella kunskaper och erfarenheter. Denna fas av kunskapsproduktion innebär att deltagarna får tillfälle att lyssna på varandra och få en fördjupad inblick i den kompetens var och en besitter och de bevekelsegrunder som är styrande för de verksamheter de andra deltagarna är involverade i.

Den andra fasen består i att en förståelse växer fram för de synsätt och föreställningsvärldar som är väsentliga för olika sätt att tänka och agera. Denna typ av kontextuell förståelse innebär alltså inte ett accepterande av varandras ståndpunkter, utan att kunskapen om andras erfarenheter ger en förståelse för andra synsätt än det egna.

Den tredje fasen innebär att förutsättningen uppstått för att den egna ståndpunkten och det egna synsättet kan bli föremål för omprövning. Detta betyder inte en enkel anpassning till och ett övertagande av någons ståndpunkt, utan en utveckling av egna förutsättningar, erfarenheter, kunskaper och förmåga att i interaktion med andra utveckla denna kompetens, en kommunikativ kompetens.

Cirkelns status är här att utgöra en offentlighet för deltagarna, vilkas medverkan motiveras av deras kunskaper och erfarenheter, exempelvis av att bo eller arbeta i ett bestämt bostadsområde, och att deltagarnas integritet i detta avseende respekteras. Först då denna status accepterats finns förutsättningar för utvecklandet av en kommunikativ kompetens. En heterogen sammansättning av gruppen kan bidra till framväxten av en sådan kompetens. Förs en seriös diskussion kring deltagarnas positioner i rådande maktstrukturer och vikten av att cirkeln inte utnyttjas för att förstärka

eller legitimera denna struktur går det inte utan vidare att avfärda denna samtalssituation som en återspeglning av rådande maktförhållanden.

Forskningscirkelns funktion får inte ses som primärt att etablera samförståndslösningar, utan att göra en fragmentiserad och mångtydig utveckling begriplig för så många aktörer som möjligt. Cirkelarbetet innebär inte heller att "pedagogisera" och att lägga informationer tillräta, utan tvärtom att bidra till att öppna möjligheter att utveckla och bearbeta egna kunskaper och erfarenheter i en samtalssituation, där olika föreställningar ges tillfälle att brytas mot varandra. Därvid fyller cirkeln en mångfald funktioner som kan förknippas med utvecklingsarbete och fortbildning, förändringsarbete och folkbildning, forskningsinformation och samtalsforum.

Dessa karaktäristika skiljer forskningscirkeln från både aktionsforskning och traditionella planeringsverksamhet. I det förra fallet utgör den mobiliserade aktionen en påtryckning mot beslutsfattaren och det institutionella regelsystemet, i det senare fallet underordnas brukare och boende ett program, en plan och det institutionella regelsystemet. Dessa uttryck för makt och vanmakt kan under en period av förändring och omprövning utvecklas till nya strategier för att förstå och ompröva samhällsutvecklingen.

Forskningscirkeln utgör en av dessa strategier.

7. NYA FRÅGESTÄLLNINGAR

En av forskningscirkelns funktioner är att generera nya empiriskt och teoretiskt relevanta frågor av forskningsintresse. I detta projekt har deltagandet i och förberedelserna för forskningscirkeln kompletterats med fältundersökningar och intervjuer av "icke-deltagare". Bland de senare finns inte bara olika representanter för organisationer, föreningar och myndigheter på lokal och mellannivå, utan också icke-organiserade boende. Bland annat har samtalsintervjuer genomförts med en tredjedel av de ungdomar som bor i området och som är födda 1971.

Flera frågor har väckts genom den konfrontation mellan etablerade forskningsfrågor och aktuella lokala erfarenheter, som skett inom forskningscirkeln eller vid intervjuer och deltagande observation i området; särskilt intressanta har vi uppfattat de frågor som uppstått genom spänningen mellan de informationen från dessa olika källor. Ett exempel är frågan om föreningstillhörigheten och "representantskapet", som delvis berörs i rapporten, ett annat är ett mer generellt betraktelsesätt på projekt och deras effekter vid sidan av de konkreta aktiviteter och verksamheter som de leder till. Ett sätt att få grepp om och "se" den här spänningen skulle kunna vara att betrakta organisationernas representanter och aktörer separata från de medlems- eller klientgrupper i vilkas namn de handlar och vilkas intressen de vill bevaka.

7.1 Föreningskultur och lokal utveckling

Den tidigare diskussionen om informationsspridning i och utanför organisationer, vilken har nära samband med frågor som makt och kontroll å ena sidan och om sociala nätverks konstruktion och förekomst å andra sidan, utgick från den individuella föreningen. Med tanken att föreningsaktiva, oavsett huvudsaklig organisationstillhörighet, i vissa avseenden skiljer sig från de föreningspassiva kan resonemanget utvidgas. Ett begrepp som skulle kunna underlätta en diskussion om sådana skillnader är "föreningskultur", som kan anses omfatta vissa specifika grundläggande värden och beteendemönster som kanske inte delas av de passiva medlemmarna (eller de föreningslösa) i samma utsträckning som av exempelvis myndigheter och förtroendevalda. Lena Gerholm har med begreppet "projektkultur" och kunnat visa hur aktörer i socialt inriktade boendeprojekt på olika sätt skiljer sig från sina målgrupper. Bland annat är de ofta just "föreningsmänniskor". (Gerholm, 1985)

En annan begrepp som påverkat vår syn på lokal utveckling är "lokal kultur" i bostadsområdet. Associationerna leds kanske här i första hand till

äldre tiders bygemenskap på landsbygden. Åtskillnaden mellan arbete och boende, hög omflyttning och pendling bidrar till att det i de moderna bostadsområdena inte så lätt som i de äldre uppstår lokala kulturer. Människor i storstadsförorter tenderar enligt ex. Daun (1974) att i stor utsträckning behålla gamla kontakter, släktingar, arbetskamrater oavsett var de bor, dvs deras nätverk blir geografiskt utspridda.

Det senaste decenniets boendeprojekt har i stor utsträckning utgått från att ett stärkande av den "lokala kulturen" skulle betyda ökad social gemenskap i bostadsområdet och därigenom ökat kollektivt inflytande över boendet, ökat ansvarstagande för såväl grannar som det materiella, förbättrade uppväxtvillkor för barn och ungdomar, ökat intresse för kultur och för samhällsfrågor etc. En gemenskap baserad på boendet skulle enligt denna vision vara mer total och icke-exkluderande än andra typer av nätverk. Samtidigt är "modellen" för denna lokala kultur just "föreningskulturen".

Myndigheter och politiker tenderar att fästa stora förhoppningar vid föreningarna som kanal inte bara för information uppåt (om vad folk tycker) och nedåt (om vad makthavarna tycker och bestämt) utan också för ett reellt "gräsrotsinflytande". Krav på utvidgat inflytande från basnivåerna i samhället, som kanske haft sin upprinnelse i att de etablerade demokratiska institutionerna och organisationerna inte förmått svara för "gräsrötterna", omtolkas och bemöts i statliga utredningar och politiska beslut, med att just föreningar och organisationer ges ett ökat inflytande i samhället. (Jämför problembeskrivning med förslag i ex. SOU 1985:28, Aktivt Folkstyre, eller SOU 1987:33, Folk rörelseutredningen.).

På motsvarande sätt kan rörelser, som uppstått där det funnits luckor i de etablerade organisationernas "täckning" beträffande medlemmar och huvudfrågor, med tiden struktureras, etableras och kanske stelna i samma mönster som dem de skulle vara ett alternativ mot. "Gräsrotskontakt" ger en organisation eller institution legitimitet, men det tycks som om en rörelse i samma stund som den fått denna legitimitet "uppåt" riskerar att förlora den "nedåt". Det föreligger i så fall en motsättning mellan detta att representera och ha mandat att uttala sig för en grupp människor å ena sidan, och att faktiskt ha den kontakten som gör det möjligt, å andra sidan.

En förklaring kan sökas i att den formella representanten snabbt blir "gisslan" i etablissemang, dvs av medlemmarna görs ansvarig för beslut på grund av själva deltagandet i "systemet", en annan i att han eller hon för att kunna påverka å ena sidan går in i förhandlingar, dvs kompromissar, å andra sidan kräver viss hörsamhet från dem han/hon representerar för att kunna spela med olika påtryckningsmöjligheter i förhandlingssituationen. Dessa förklaringar återfinns inom organisationsteoriens områden.

En annan vanlig "förklaring" ger de som påstår att varje människa i grunden är egoistisk och strävar efter att tillgodose sina individuella mål och intressen, vilka förändras så snart hennes yttre situation förändras; därför

skulle ett representantskap, som innebär viss makt och kanske en förändrad ekonomisk situation i förhållande till de representerade, vara logiskt omöjlig.

En tredje typ av förklaring skulle kunna använda kulturbegreppet. Det är den som ingår i föreningskulturen som dels ställer upp till val, dels blir vald, eftersom han/hon kan klara den typ av kommunikation och språk som förekommer i de sammanhang (sammanträden, möten, konferenser) där den största möjligheten att påverka beslut finns. Samtidigt utgör dessa miljöer just en del av en kultur; att ingå i och delta i denna kultur är samtidigt att förstärka dess värden hos sig själv och andra. Att fungera som representant innebär då att man successivt ytterligare avlägsnas från den kultur majoriteten av medlemmarna tillhör.

Diskrepansen mellan representanter och de representerade kan också ses som en klassfråga: det är medelklassen språk, umgängesmönster, värden som gäller i föreningskulturen. Klass och kultur har teoretiskt kombinerats med begreppet hegemoni. Den kultur som är dominerande i samhället, hegemonin, avspeglar den dominerande klassens värden. Hegemonin reagerar mot "alternativa" hegemonier genom att antingen isolera dem eller inkorporera dem, varigenom de förlorar sin alternativa karaktär. Mathiesen talar i samband med maktens strategier på motsvarande sätt om utrespektive indefiniering. (Mathiesen, 1982)

I det svenska samhället är föreningen som organisationstyp "indefinierad" medan exempelvis ungdomsgång lätt utdefinieras. Föreningskulturen kan ses som en delkultur inom hegemonin; oavsett föreningens mer specifika målsättning avspeglar den i stort de rådande värderingarna i samhället. Om kontakterna ökar mellan myndigheter och föreningar kan den här kulturella gemenskapen, som för övrigt också markeras formellt i stadgar, föreningslag etc., sannolikt förstärkas. Ett bevis för myndigheternas förtroende för föreningar är att man i många officiella sammanhang överlåter till föreningar att "fostra" ungdomen till vad som under tidsperioden i fråga är angeläget: försvarsvilja, demokrati, sundhet och avhållsamhet från droger, kiosklitteratur eller våld. Dessa "uppdrag" från staten kopplas ofta med belöningar, exempelvis extra resurser, och en påverkan genom konferenser och utbildning av föreningsledare. Härigenom kan staten samtidigt kontrollera och utöva inflytande över föreningen och ytterligare förstärka den nära symbiosen mellan den dominerande kulturen och föreningskulturen.

Föreningarnas tendens att närma sig myndigheterna i värden, typ av administration och kommunikationsmönster kan ha betydelse för deras förmåga att stärka en "lokal" kultur". Det finns starka överlevnadsskäl för varje typ av förening som gör att den organiserar sig nationellt, dvs icke-lokalt. Den lokala miljön, ex. bostadsområdet rymmer inom sig flera olika intressekonstellationer och flera olika delkulturer. Vad skilda föreningar och myndigheter har lätt att enas om är att det är positivt med föreningsliv. Att

"stärka den lokala kulturen" kan i projektarbete omvandlas till att försöka konsolidera (genom samverkande lokalavdelningar av olika föreningar) och expandera (genom att rekrytera fler medlemmar) föreningskulturen. Härigenom syftar denna form av "utvecklingsarbete" egentligen mer till ett slags fostran eller socialisation av de föreningslösa/passiva in i en föreningskultur i sig än till ett stärkande av en *lokal* kultur.

Bland delkulturer som i sådant arbete kan komma att "osynliggöras" kan nämnas olika ungdomskulturer och etniska minoriteters kulturer - och - pga statens/föreningslivets nationella karaktär - dessutom eventuella tidigare "lokala" kulturer. Föreningskulturen anger vilken typ av demokrati och beslutsformer som skall gälla, viktiga värden och normer, godtagbara påtryckningsformer, vad "samhällsansvar" innebär, i vilka former samtala skall ske, etc. - och anvisar därmed samtidigt vad som inte är godtagbart.

Med utgångspunkt från begreppet föreningskultur skulle följande frågor kunna ställas:

- Finns det i föreningskulturen på grund av dess nära samband med den dominerande kulturen, en tendens att motstå förändringsimpulser; dvs är föreningarna härigenom en "broms" mot en lokal utveckling?
- Är det möjligt för föreningarna att kombinera en fostrande funktion med en förändrande?
- Hamnar de "resurssvaga" av "kulturella skäl" utanför och medelklassen/mellanskikten innanför en lokal kultur baserad på värden, normer och umgängesformer som överensstämmer med föreningskulturen?
- Finns det motsättningar mellan å ena sidan föreningskultur och å andra sidan andra delkulturer, såsom ungdomskultur, olika etniska kulturer?
- Finns det motsättningar mellan föreningskulturen och en lokal kultur på grund av föreningskulturens nationella karaktär?

Problemet med informations spridning, kontaktytor, styrning etc. kan alltså angripas såväl organisationsteoretiskt som kultursociologiskt.

7.2 Utstötning

Såväl intervjuer som statistik visar på en förändring av hyresgästsammansättningen i Gullviksborg, så att under de senaste åren ett minskande antal personer anmälts för störningar, missbruk och fått socialbidrag här, medan tendensen delvis är motsatt i intilliggande bostadsområden. I diskussioner med representanter för bostadsföretag, socialförvaltning, bostadsförmedling och hyresgästföreningar framkom flera tänkbara anledningar till detta, där några var "strukturella" såsom att Gullviksborg efter ombyggnad blivit så attraktivt att det var färre som flyttade eller att vissa kategorier av människor inte skulle vilja bo kvar när det blev ordning och reda på området, och att det alltid stod "skötsamma" människor på kö

för att komma in i området. Andra intervjuer och dokument visade på en viss medvetenhet i utplaceringen av hyresgäster i bostadsföretagets olika områden, vilken tenderade att gynna vissa och missgynna andra bostadsområden (eller bostadssökande, hur man nu vill se det). Frapperande var den kunskap, teknik att hantera och det intresse för problemen med "störande grannar" som utvecklats, och som i detta bostadsföretag bland annat tagit sig uttryck i inrättande av speciella tjänster på divisionsnivå 1985 och en störningsjour 1988. Det visade sig sedan att denna uppmärksamhet på störande grannar, och hur grannstörningar skall kunna förebyggas genom kontroll av bostadssökande, delas av en mängd allmännyttiga bostadsföretag i landet, och att det anordnas rader av konferenser och seminarier i ämnet. Detta sker vid en tidpunkt då undersökningar¹ visar att just hanteringen av grannstörningar är ett område där man upplever att bostadsföretagen gör väldigt mycket i förhållande till problemens storlek. Finns det något samband mellan de eventuella "utflyttningarna" av störande personer och utvecklings- och förnyelseprojekt i ett bostadsområde?

Det är ett välkänt faktum att upprustning av innerstäder lätt leder till "gentrifiering", dvs. de som tidigare bott där får inte råd att bo kvar och i stället flyttar mer välbeställda in i ny- eller ombyggda cityhus. Detta kan ses som "strukturellt" och har med ekonomisk ojämlikhet att göra. När det gäller ombyggnad av 1960- och 70-talsområden har dock inte hyresökningarna blivit så påtagliga, och områdena har inte heller samma status som stadskärnorna. Dessutom förmedlas de allmännyttiga bostäderna i regel genom kommunala bostadsförmedlingar eller genom egna förmedlingar efter vissa rättsprinciper, såsom kötid eller behov. Hur kan då ändå en förändring av hyresgästsammansättningen ske i dessa områden?

En i tiden sammanfallande tendens beträffande fördelning av bostäder är organiserandet av olika partssammansatta organ för anvisning av bostäder. Dessa har tillkommit bland annat för att hantera den möjlighet till offentlig förmedling av hyreslägenheter i privata fastigheter, som bostadsanvisningslagen givit kommunerna, och för att lösa bostadsproblemen för de bostadssökande som avvisas av hyresvärdarna. För att "sprida" sådana problemhyresgäster skall dessa också kunna anvisas privata hyreslägenheter. I fördelningen av bostäder deltar ofta inte bara representanter för de allmännyttiga och privata fastighetsägarna och bostadsförmedlingen utan också hyresgästföreningarna och socialförvaltningarna. Man förhandlar fram principöverenskommelser och beslutar om enskilda bostadsanvisningar. I principöverenskommelserna kan ingå villkor för parterna, främst socialförvaltningen, att ställa upp med information och tillsyn, och hyresgästen får ofta olika typer av provkontrakt utan besittningsrätt.

---

¹ Ex. enkät till ett stort antal kontaktkommittéer 1985.(Högberg, A-L, 1988)

Frågor som kan vara intressanta här, förutom hur dessa nya organ för bostadsförmedling "lyckas" i förhållande till sin och de respektive parternas målsättningar med samarbetet, är bland annat:

- Har befolkningssammansättningen förändrats i de bostadsområden som varit föremål för större utvecklingsprojekt?
- Finns det i så fall något samband mellan detta faktum, och utvecklingsprojekten å ena sidan och med bostadsanvisningslagen å andra sidan?
- Hur inverkar ett samarbete för bostadsanvisning på de ingående organisationerna, främst socialförvaltningen och hyresgästföreningen, när det gäller deras ambition och förmåga att företräda "svaga" hyresgäster - och hur påverkas dessa organisationers normer?
- Finns det ett samband mellan bostadsanvisningsgruppernas verksamhet och sammansättning och de nya utvecklade teknikerna att hantera störande grannar?
- Är den grupp som kallas "svårplacerade bostadssökande", dvs bostadsanvisningsgruppens "fall", en "objektivt" bestämd kategori som urskiljs med hjälp av samma kriterier alltid och överallt i landet? Om inte, vilka faktorer påverkar vilka som blir ärenden för gruppen?
- Hur förhåller sig dessa samsarbetsorgans arbete till de rättigheter som förknippas med myndigheters klientarbete (sekretess, "rätt till bostad", besittningsrätt etc.)
- Skapar bostadsanvisningsgruppernas och störningsenheternas verksamheter oavsedda effekter utanför de speciella "fall" som man arbetar med, som beträffande relationer mellan grannar eller mellan hyresvärd och hyresgäst, (ex. på grund av utvidgad generell kontroll och registrering)?

(Se även Sahlin, 1988 b, "Diskussion av design av forskning kring utslagningen på bostadsmarknaden".)

7.3 Ungdomar

Ett annat problemområde som kan relateras till organisationer och deras eventuella gemensamma kultur är ungdomar. Föreningskulturen har nära samband med den dominerande kulturen, som ju utgörs av "vuxnas" värden. De är dessutom så gott som undantagslöst organiserade så att vuxna sitter i styrelser och fungerar som ledare. (En kassör måste vara minst 18 år, t.ex.) Föreningar bygger också på stabilitet och en viss formalistisk tröghet, som också har samband med myndigheters bidragssystem och föreningarnas nationella organisering. Föreningens funktion är disciplinerande: genom föreningen kan föräldrar lära sina barn att passa tider, lyda, acceptera sin plats i en formell grupp (såsom ett fotbollslag), etc. Föreningar är ofta beroende av statliga eller kommunala bidrag för att kunna hyra en lokal, och en förening utan en allmänt fostrande funktion får inte sådana bidrag. På samma sätt måste det i föreningen råda representativ demokrati, dvs det måste finnas talesmän som kan fungera som

kontaktpersoner med myndigheter, högre organisationsnivåer och andra organisationer. Staten ställer alltså bestämda villkor på föreningen beträffande "föreningskulturens" värden.

Ungdomen har behov av "frirum" (Ziehe i Fornäs m.fl., 1984) där de kan undgå vuxenvärldens inflytande och inblandning, men kan ungdomsföreningar med sin vuxenstyrning och disciplinerande funktion utgöra sådana frirum?

I stället tenderar ungdomar ibland att samlas i olika kamratkretsar i det offentliga eller halvoffentliga rummet. Det kan röra sig om en del av ett torg, en inomhusgata eller ett café.

Med begreppet ungdomskultur avser man i regel flera skilda synliga uppsättningar av värden, stilar och beteendemönster. Trots att olika ungdomskulturer kan stå i motsättning till varandra beträffande värden och normer kan man möjligen också finna gemensamma drag, ett sådant är icke-formaliserade nätverk inom snäva åldersintervall, ett annat är trolösheten över tiden: många ungdomar passerar ut och in i olika ungdomskulturer under tonårstiden. Det finns alltså i ungdomskulturen en icke-kontinuitet, (det instabila, spontana och obundna kan tvärtom vara positiva värden i sig) och en icke-formalisering som står i uppenbar motsättning mot några av föreningskulturens grundläggande värden; dessutom innehåller många ungdomskulturer stildrag och beteendemönster som utgör direkta provokationer mot den dominerande kulturen - och därmed föreningskulturen.

Frågan om ungdomars inflytande (delaktighet, medverkan, deltagande etc.) i bostadsområdet, vilket var syftet med världsungdomsårets utvecklingsprojekt, kan ses i ett maktperspektiv på lokal nivå. Varför kommer så lite av de förmedlade resurserna ungdomarna tillgodo? Projekten har i stor utsträckning kanaliserat resurserna genom föreningarna, vilket kan ses som statens traditionella sätt att "stödja" ungdomar. Därmed är det ett villkor för att få del av resurserna att ungdomarna låter sig disciplineras, dvs underkastar sig de vuxnas inflytande genom föreningen, genom att anamma föreningskulturens värden. Först om man är väluppfostrad och internaliserat föreningskulturens "vuxna", medelklassinfluerade värden är man "mogen" att utöva inflytande - och flera undersökningar² visar just att det är ett litet skikt av medelklassungdomar, framför allt pojkar, som kommer in i föreningsstyrelser och därmed får möjlighet till "inflytande". Men poängen är att det inte längre är ungdomskulturens värden utan de vuxnas, som ett eventuellt inflytande förstärker.

Ungdomar kan på detta sätt likställas med andra grupper av människor som organisationerna "osynliggör".

Folkrörelseutredningen, (som tyckte att föreningar ger den bästa förutsättningen för brukarinflytande, ex. s. 120) föreslog som bekant ny lag-

² Ex. Persson, R, Dahlgren, A, 1975 och Uppväxtvillkor nr. 4/86

stiftning och nya statsbidrag för att underlätta utökad föreningsdrift, inte bara av fritidsanläggningar, utan också inom områden som barn- och äldreomsorg. Men för den enskilde föreningslösa kan föreningsdrift upplevas som mer exkluderande än kommunal/statlig drift. Det ligger också oundvikligen i föreningens intresse att rekrytera medlemmar, inte bara besökare till en verksamhet.

Ungdomar i Gullviksborg har successivt drabbats av en föreningarnas "kolonisering" av potentiella mötesplatser. Av ungdomsintervjuerna framgår också hur kommunen eftersträvat en ökad föreningsdrift av fritidsverksamheten. Förutom att den "lilla" fritidsgården (för mellanstadiebarn) nu drivs som slutet fritidshem av en förening (Vi Unga) har den "stora" fritidsgården (för högstadiebarn) redan för flera år sedan övergått till att bli klubblokal för "Söders IF". Ytterligare ett exempel ger en av de intervjuade sjuuttonåringarna:

P3: "På Nydala fritidsgård hade dom dans, det var vals och foxtrot och sånt, då gick jag ganska ofta."

I: "Var det som en kurs då?"

P3: "Nja, man fick lov att komma dit där om man ville, och så var det disco efter det. Dit gick jag, de hade det väl i ett år, det var väl när jag gick i sjuan. Sen så tog Unga Örnar över och sånt, och sen blev det inget folk där helt plötsligt, så var det inget kul där längre. Det berodde väl på att man skulle vara medlem i Unga Örnar för att få vara där också, då. Innan var det ju fritt fram för vem som helst, ju."

I: "Tog dom över discot också?"

P3: "Ja, dom tog över allting. (intervju mars 1988)

För många ungdomar i Gullviksborg finns inga platser, som de kan se som egna och känna sig hemma i. Ungdomar i centrat eller i trappuppgångar ses ofta som en olägenhet, något störande och kanske farligt. Just i strävanden att rensa offentliga platser från ungdomar kan myndigheter tillfälligt erbjuda lokaler eller bara halvt organiserade aktiviteter. För föreningarna är sådana engagemang ekonomiskt och kanske ideologiskt omöjliga. Det bidragssystem de måste böja sig under innebär ett räknande av medlemmar och besökare och fastställande av deras ålder etc. för varje aktivitetstillfälle.

En annan fråga, som uppmärksammas i ungdomsintervjuerna, är relationen mellan svenska och invandrare (även andra generationen) bland ungdomar. Det finns tecken som tyder på att dessa rör sig i skilda miljöer och vänkretsar och också, i den mån de deltar i organiserad fritidsverksamhet, i skilda föreningar. Det är svårt att uttala sig om vad detta betyder eller skulle kunna betyda i olika opinionslägen och krissituationer. Bearbetning av intervjumaterial kring frågan kan sannolikt ge åtminstone en vag bild av detta. Den eventuella åtskillnaden mellan invandrarungdomar och svenska ungdomar kan i sin tur kopplas till resonemanget om föreningskultur, där

invandrarföreningar förefaller omfatta andra värden än de dominerande svenska. (Bjurström, 1988)

Några frågor är alltså:

- Finns det en inneboende motsättning mellan föreningskultur och ungdomskultur, som gör att ungdomens intressen som ålderskategori inte kan kanaliseras och dess värden aldrig komma till uttryck genom ungdomsföreningar? (Se även Sahlin, 1988 a, "Organisationskultur och ungdomskultur - en oförenlig förening?".)
- Finns det en intressekonflikt mellan ungdomsföreningar och andra ungdomsgrupper beträffande resurser (pengar, lokaler, uppmärksamhet och inflytande)?
- Hur ser kontakterna i bostadsområdet ut mellan invandrare och svenskar i tonåren och hur förhåller sig de olika grupperna till (den svenska) föreningskulturen?

FIGURFÖRTECKNING

Figurer

<u>Figur 1:</u> Forskningscirkel	25
<u>Figur 2:</u> Öppen forskningscirkel	79
<u>Figur 3:</u> Ideal informationsspridning i föreningar	99
<u>Figur 4:</u> Faktisk informationsspridning i föreningar?	102

Diagram

<u>Diagram 1:</u> Andel av befolkningen i Gullviksborg, Lindängen, respektive Malmö totalt som tillhör hushåll som fått socialbidrag någon gång under året. 1980-1987	37
<u>Diagram 2:</u> Andel av befolkningen som fått socialbidrag i Gullviksborg respektive Lindängen i förhållande till andelen i Malmö totalt 1980-1987	39

TABELLFÖRTECKNING

<u>Tabell 1:</u> Åldersfördelning absolut och procentuellt (inom parentes) i Gullviksborg 780101 och 880101 samt procentuellt i hela Malmö 880101	34
<u>Tabell 2:</u> Hushållsstorlek i Gullviksborg absolut och procentuellt (inom parentes) och i Malmö procentuellt 1985	35
<u>Tabell 3:</u> Andel personer i hushåll som erhållit socialbidrag under året i Gullviksborg, Lindängen respektive Malmö under åren 1980-1987 samt andelen i Gullviksborg i förhållande till Malmö 1980-1987.	38

LITTERATUR

Ahlström, O, Andersson, S, Samuelsson, D, 1983: **Förvaltningsplanering i samband med förnyelse av ett bostadsområde från 60-talet**(Statens råd för byggnadsforskning.) R 29:1983

Ahlström, O, Andersson, S, Samuelsson, D, 1986: **En förbättrad ombyggnadsprocess** (Statens råd för byggnadsforskning.) R 82:1986

Alexandersson, G, m.fl. 1988: **Vad hände i Kroksbäck? En bok om samhällsarbete och aktionsforskning.** (Inst. för socialt arbete, Göteborgs universitet.) Göteborg.

Andersson, B, m.fl. 1975: **Östergård. En rapport från Östergårdsgruppen.** (Statens råd för byggnadsforskning) Uddevalla.

Andersson, S, Samuelsson, D,: **Gullviksborgsprojektet** /Opublicerad stencil/

Arnman, G, Jönsson, I, 1983: **Segregationen i svensk skola** (Arkiv.) Lund

Auinger, E, Hultgren, 1981: **Områdesbeskrivning Gullviksborg** (södra socialbyrån, Malmö) /stencil/

Beredningsgruppen för världungdomsåret, juni 88: **Några preliminära slutsatser** /stencil/

Bjurström, E, 1984: **Forskning, kunskap perspektiv** (Statens Ungdomsråd.) /stencil/

Björkman, T, m. fl. (red.) 1976: **Planeringens gränser.** (Forum.) Lund.

Dahlgren, A, Persson, R, 1975: **Ungdomars fritid och samhällssyn** (Prisma.) Lund.

Daun, Å, 1974: **Förortsliv** (Prisma.) Lund

Fornäs, J, Lindberg, U, Sernhede, O, 1984: **Ungdomskultur: Identitet - motstånd** (Ordfront.) Stockholm

Gerholm, L, 1985: **Projektkultur och kulturprojekt** (Liber.) Stockholm.

Gidlund, J, 1978: **Aktionsgrupper och lokala partier.** Temporära politiska organisationer i Sverige 1965-75. (Gleerup.) Umeå.

Gullberg, A, 1972: **Till den svenska sociologins historia.** (Kriterium.) Stockholm.

Gunnarsson, L, Perby, M-L, 1982: **Forskningscirklar - en metod i facklig kunskapsuppbyggnad** (Arbetslivscentrum.) Stockholm.

Hedman, E, 1981: **"Diskussion i grupp 6"** i Roos, H-E, Swedner, H.:**Samhälleligt förändringsarbete.** Traditioner i Sverige, USA, Canada och Latinamerika. (Statens råd för byggnadsforskning) Rapport R 19:1981. Stockholm.

Holmgren, K-Å, Johannesson, H, Johansson, I, Odenmar, U, 1987: **Föränderliga bostäder.** (Statens råd för byggnadsforskning) Rapport R 14:1987

- Hur står det till i bostadsområdet?** 1982 (Bostadsstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens Planverk)
- Hägg, G, 1984: **Kupésamhället** (Wahlström & Widstrand.) Malmö.
- Högberg, A-L, Friberg, 1981: **Förvaltning ur brukarperspektiv.** (KTH, bostadsförvaltning) /koncept/
- Högberg, A-L, Österberg, S, 1984: **PM innehållande sammanställning och bearbetning av 169 inkomna och besvarade enkäter från MKB:s låghus i Gullviksborg.** (KTH, bostadsförvaltning) /stencil/
- Högberg, A-L, Österberg, S, 1985: **Självständig områdesförvaltning ökar förvaltningskvaliteten.** (KTH, bostadsförvaltning) Rapport 3
- Järnegren, A, 1984: **Fackliga forskningscirkular.** ingår i **Delad kunskap - Höskolans forskningsinformation.** UHÅ och Liber, Utbildningsförlaget.) Stockholm.
- Järnegren, A, 1986: **Bostadsområden som psykosociala arbetsmiljöer.** (Kontaktgruppen för arbetslivsfrågor. Lunds Universitet.) Lund.
- Klintman, H, Odenmar, U, Hagberg, B, 1987: **Den offentliga beslutsprocessen.** Statsvetenskaplig tidskrift nr 2/1987.
- Kronlund, J, 1985: **"Skapar forskare fler problem än de löser?"** i Sandberg, Å, (red.) **Forskning för förändring.** Om metoder och förutsättningar för handlingsinriktad forskning i arbetslivet. (Arbetslivscentrum.) Stockholm.
- Kultur i boendemiljö, 1985:.** Rapport från ett utvecklingsprojekt. (Statens Kulturråd) Rapport 1984:4. Stockholm.
- Källtorp, O, 1985: **Bostadsplaneringens partsrelationer, intressen och konflikter.** (Statens råd för byggnadsforskning) Meddelande M 85:3
- Larsson, H, 1988: **Vi på Gullviksborg** (Hyresgästföreningen i Södra Skåne) Malmö. /stencil/
- Lewin, K, 1951: **Field Theory in Social Science.** (Harper & Brothers Publishers.) New York.
- Lieberg, M, 1988: **Ungdomar - offentlighetens aktörer** i Fornäs, J, Forsman, M, (red.), 1988: **Ungas rum och rörelser** (Centrum för masskommunikationsforskning.) Stockholm.
- Liedholm, M, Lindén, A-L, Roos, H-E, 1986: **Utvärdering och dokumentation av försöks- och utvecklingsarbete i Gullviksborg.** (sociologiska institutionen, Lund) /stencil/
- Lindberg, L-Å, 1987: **Ge inte alltid socialbyråns skulden då projekten misslyckas!** (i Nordiskt socialt arbete nr 4/1987, s. 44 - 54)
- Lindblad, E, 1988: **Vardag och politik** (Symposion) Stockholm/Lund.
- Lindén, A-L, Lindberg, G, 1988: **Kommuner och invandrare.** Förändring i boendemönster 1980-1985 (Sociologiska institutionen i Lund) Lund
- Lindholm, K, 1977: **Fyra pionjärprojekt med samhällsarbete.** En jämförande analys. Rapportserien Socialstyrelsen redovisar 1977:9. Stockholm.

III

Lippit, R et al., 1958: **Planned Change**. A Comparative Study of Principles and Techniques. (Harcourt, Brace & World.) New York

Lundgren m.fl., 1978: **Samförstånd eller konflikt?** Om samhällsarbete inom socialvården. (Socialstyrelsen/Liber.) Uddevalla

Malmsten, B, 1984: **Bostadsbyggandet i plan och verklighet**. (Statens råd för byggnadsforskning.) R 69/1984

Mathiesen, T, 1982: **Makt och motmakt** (Korpen.) Göteborg

Meuwisse, Nilsson, Sunesson: **Projekt Södra Socialbyrån**. (Inst. för socialt arbete i Lund). /stencil/

McIlvaine Parsons, 1982: **Hawthorne** i Psychology Today febr. 1982 s. 73 f

Michels, R, 1983: **Organisationer och demokrati** (Ratio.) Uppsala

Miller, T, Hjärne, L, Källtorp, O, Olsson, S, 1982: **Lokalt inflytande i boende och planering. 1970-talets erfarenheter**. (Statens råd för byggnadsforskning) Stockholm

Naisbitt, J, 1983: **Megatrender**. Tio inriktningar som omvandlar våra liv i organisationer och företag. (Timo.) Vänersborg

Nelsson, O, 1987: **Utbildning och forskning**. Samverkan med fackliga organisationer 1976-1986. (Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Lunds universitet) nr 87:150. Lund.

Nilsson, K, Sunesson, S, 1988: **Konflikt, kontroll, expertis** (Arkiv.) Lund

Nilsson, K A, 1988: (kommande skrift från Kontaktgruppen för arbetslivsfrågor vid Lunds Universitet.)

Odenmar, U, 1983: **Kommunal budgetprocess och projektadministration**. (Lunds tekniska högskola)

Odenmar, U, 1986: **Utvärdering av äldreomsorg och boende**. (KEFU, rådet för kommunalekonomisk forskning och utbildning.)

Odenmar, U, 1987: **Tillbaka - men ändå framåt**. Utvärdering av äldreomsorg och boende - gruppboende i Malmö. (KEFU, rådet för kommunalekonomisk forskning och utbildning.)

Odenmar, U, 1988: **Kvarboende i känd miljö**. (ISIMA 88 och IH 88.) Malmö.

Penton, R, Askerberg, Y, 1987: **Försök! -om försöksprojekt och det traditionella socialbyråarbetet**. (i Nordiskt Socialt Arbete, nr. 1/1987 s. 3-14.)

Ringdahl, O, 1983: **Reguljärt områdesarbete**. Ett samlat sätt att förverkliga socialtjänstreformen. (Publicia/Liber.) Stockholm

Roos, J P, 1976: "Teoretiska problem rörande demokratisk planering" i Björkman, T m. fl. (red.) **Planeringens gränser** (Forum.) Lund

Roos, H-E, 1977: **Gullviksborg i Malmö - vårt jämförelseområde** (Kroksbäckprojektet)

IV

- Roos, H-E, Swedner, H, 1981: **Samhälleligt förändringsarbete.** (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport R 19:1981. Stockholm
- Roos, H-E, 1983: **Boende och urbanisering i Sverige** i Goldberg, T (red.) Samhällsproblem. En bok om svensk samhällsutveckling och sociala problem. (Liber) Malmö s. 90-114
- Sahlin, I, 1988 a: **Organisationskultur och ungdomskultur - en oförenlig förening?** (sociologiska institutionen, Lunds universitet) paper
- Sahlin, I, 1988 b: **Diskussion av design för forskning kring utslagningen på bostadsmarknaden.** (sociologiska institutionen, Lunds universitet) paper
- Sandberg, Å (red.), 1984: **Utredning och förändring i förvaltningen.** (Publicia/Liber) Uddevalla
- Sandberg, Å (red.), 1985: **Forskning för förändring. Om metoder och förutsättningar för handlingsinriktad forskning i arbetslivet.** (Arbetslivscentrum.) Stockholm
- Selznick, Ph, 1966: **TVA and the Grass Roots** (Harper & Row.) USA
- Schlyter, T, Kristensson, E, 880413: **Miljöförbättringsprojekt under 1980-talet.** (SIB) Lund. /stencil/
- SOU 1985:28, **Aktivt Folkstyre** i kommuner och landsting. Betänkande från 1983 års demokratiberedning. (Civildepartementet) Stockholm
- SOU 1987:33: **Ju mer vi är tillsammans.** Folkrörelseutredningens betänkande. (Allmänna förlaget AB.) Stockholm.
- Stål, R, Svedberg, L, 1987: **Det ovissa mötet. Om fält och forskning i socialt arbete.** (Rabén och Sjögren) Kristianstad
- Swedner, H, 1978: **Sociologisk metod. En bok om kunskapsproduktion och förändringsarbete.** (Liber.) Lund
- Swedner, H, 1983: **Socialt arbete. En tankeram.** (Liber.) Lund
- Sörbo, B, 1988: **Delaktighetsprojekt och projektdelaktighet.** En fallstudie av en lokal försöksverksamhet. (Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet) /uppsats/
- Toffler, A, 1973: **Framtidschocken.** (Aldus/Bonniers.) Stockholm
- Ziehe, T, 1986: **Ny ungdom. Om ovanliga läroprocesser.** (Nordstedts.) Malmö.

ERFARENHETER FRÅN OMRÅDESARBETE "PÅ DELTID" I GULLVIKSBORG 1986-87.

Beredningsgruppen för Världssungdomsåret beviljade 1985 medel till en försöksverksamhet med avlönat arbete för ökad gemenskap i det egna bostadsområdet. Huvudman för projektet var Hyresgästföreningen i Södra Skåne och ursprungligen planerade man att anställa åtta annars heltidsanställda personer, bosatta i Gullviksborg respektive Lindängen, vilka skulle reducera sin arbetstid med två timmar om dagen.

I oktober 1986 anställdes fyra personer i områdesgruppen. En var projektanställd på heltid, en hade sporadiskt deltidsarbete, en var pensionär och en fortsatte att arbeta heltid i sitt ordinarie arbete. Två bodde i Gullviksborg och två i Lindängen. Endast två av dem hade reagerat på annons, de övriga rekryterades genom personliga kontakter. Verksamheten pågick till april - maj 1987. Gruppen handledes av en projektsekreterare och en fältsekreterare. Formellt ansvarig var en styrgrupp bestående av representanter för Hyresgästföreningen och Gullviksborgs Folkets Hus-förening med handledarna som adjungerade ledamöter.

De nedan sammanfattade erfarenheterna har diskuterats vid ett gemensamt uppföljande möte med områdesgruppen och handledarna 871129. Mötet föregicks av enskilda intervjuer med deltagarna och handledarna. Två av medlemmarna i områdesgruppen kunde inte delta men hade lämnat sina synpunkter tidigare i intervjuer, och dessa synpunkter ventilerades därför också på mötet.

Denna erfarenhetssammanställning är nedtecknad av Ingrid Sahlin 871221 efter genomläsning och korrigerings av deltagarna.

1. Rekrytering

Möjligheten till områdesarbete på deltid med lön utannonserades i "Gullviksborgsnytt"; på Lindängen delade man ut flygblad. Dessutom informerades muntligt vid en föreningsträff. Vid första försöket - 1985 - fick man två svar, en av de sökande visade sig dock ha mycket dåliga referenser. Andra försöket gjordes 1986. Den andra som sökt arbetet 1985 var nu heltidsanställd inom projektet, en aktiv kontaktkommittéledamot på Lindängen sökte arbetet och rekryterade ytterligare en person, medlem i samma kontaktkommitté. Den fjärde rekryterades genom fadern, som var med i styrgruppen.

Eftersom ambitionen var att gruppen skulle ha stor frihet att själv bestämma den konkreta verksamheten formulerades annonsen mycket allmänt

och det gick inte att i förväg precisera vad arbetet skulle gå ut på. Detta upplevdes som ett problem vid eventuell tjänstledighet, inte bara inför arbetsledning utan också inför arbetskamrater. Att skära ned sin arbetstid med två timmar om dagen kan möta motstånd från arbetsgrupp/ledning, t.o.m. vid så legitima skäl som att man har små barn. Att göra det dels för att ta ett annat arbete, dels inte riktigt kunna förklara vad detta arbete går ut på är ännu mycket svårare. Därtill kommer att problem kan uppstå med obetald restid; en intresserad person avstod från områdesgruppen eftersom frånvaron från arbetet (i en helt annan del av Malmö) skulle bli betydligt större än två timmar om dagen.

Om man skall vidhålla målsättningen att rekrytera förvärvsarbetande till områdesgruppen bör man dels informera mer aktivt i bostadsområdena innan, så att intresset väcks, dels ange mer konkreta arbetsuppgifter. Beträffande möjligheten att områdesgruppen själv kunnat rekrytera fler deltagare, se nedan angående två bostadsområden.

2. En grupp - två bostadsområden

Världsongdomsårets projekt berörde i sina övriga delar bara Gullviksborg, som också varit föremål för tidigare projekt och upprustning av bostäder och utemiljöer. Dessa tidigare projekt, liksom övriga Ungdomsårsprojektet, var starkt inriktade på att öka området "självkänsla" och de boendes stolthet över området. På Lindängen, å andra sidan, var man vid denna period starkt engagerad för att försöka få en upprustning till stånd, och området befann sig "i en helt annan utvecklingsfas". De fyra medlemmarna i områdesgruppen försökte de första månaderna att arbeta tillsammans men upplevde då en intressekonflikt; var och en ville företrädesvis arbeta med frågor som upplevdes som väsentliga för det egna området. Gruppens ambition att hålla samman gjorde också att man ibland "kopierade" en idé förankrad i Gullviksborg för Lindängens räkning, utan att den kanske var anpassad för det områdets behov.

Deltagarna från Lindängen menade också att de hade haft lättare att rekrytera fler personer till områdesgruppen, om de kunnat hävda att arbetet i första hand gällde Lindängen.

Gruppen var enig om att det varit bättre att dela sig i två mindre grupper under större delen av arbetstiden men ändå sammanträffa ungefär en gång i veckan för utbyte av erfarenheter och idéer; alternativt att det rört sig om två bostadsområden i samma utvecklingsfas och därmed med likartade upplevda problem.

3. Gruppsammansättning

Endast två av deltagarna kände varandra innan. Ålderskillnaden mellan den yngsta och den äldsta, liksom skillnaden i arbetslivserfarenhet var maximal. Deltagarna hade dessutom olika grad av föreningserfarenhet och olika normer. Inom gruppen var deltagarna formellt likställda men tog ansvar för arbetet i olika grad, vilket ledde till konflikter. Sannolikt fick dessa större proportioner genom att det saknades daglig arbetsledning och konkreta arbetsuppgifter för var och en, samtidigt som också inställningen till värdet av diskussioner i förhållande till praktiskt arbete skilde sig åt. Flera av deltagarna upplevde att de inom gruppen lyckades lösa en del konflikter och därmed också fungera som grupp. Det är sannolikt att om gruppen fortsatt utöver det första halvåret man utvecklat gemensamma normer och arbetssätt och fungerat bättre tillsammans. Många av de redovisade svårigheterna är karaktäristiska för nya grupper med nya arbetsuppgifter och ett relativt självstyre.

Trots dessa upplevda svårigheter lyckades gruppen samarbeta och nå enighet och genomföra några större konkreta projekt på ett framgångsrikt sätt. Det uppstod inte heller några konflikter inom gruppen beträffande vad man skulle arbeta med. I regel togs idéer emot positivt av de övriga deltagarna.

4. Arbetstider

Gruppen bestämde sig på ett tidigt stadium för att förlägga arbetstiden till kl. 8-10 vardagar. Detta berodde ursprungligen på att en av deltagarna hade en deltidsanställning som började senare. Under den tid områdesgruppen fungerade fanns det perioder när denna arbetstid inte motiverades av annat arbete och när det hade varit lämpligare att välja andra arbetstider i förhållande till de arbetsuppgifter man hade, men detta skedde sällan. Orsaken var andra uppdrag, familjer m.m..

Problemet är välkänt från arbetslivet. Gruppen ansåg att andra arbetstider i många fall varit lämpligare men att förutsättningen för detta skulle ha varit att man redan vid anställningen fick dessa tider klara för sig.

5. Information och introduktion

Gruppen fick vid anställningen information om en allmän målsättning och frihet att själva finna konkreta arbetsuppgifter inom denna ram. Detta innebar en fördel i det att man ägnade ganska lång tid till att diskutera olika egna idéer och förslag som man själv kommit fram till. En nackdel var dels att det saknades konkreta arbetsuppgifter att gripa sig an inledningsvis, dels en bestående osäkerhet i gruppen beträffande om de idéer man hade

var av förväntat slag, vilket i sin tur ledde till att man inte riktigt vågade agera utan handledarnas medgivande och stöd. Den relativa vagheten i arbetsuppgifterna medförde också svårigheter i förhållande till utomstående; det var svårt att förklara vad gruppen egentligen skulle syssla med.

Gruppen informerades inte om vilka medel som stod till deras förfogande, vilket berodde på att ingen särskild budget avsatts för verksamheten av styrgruppen pga dennas osäkerhet om andra projektkostnader. Men gruppen informerades över huvud taget inte om projektekonomi, vilket bidrog till en stark frustration när begärda medel uteblev.

Förutom vid ett tillfälle, när en av områdesgruppsdeltagarna - i en annan funktion - deltog i ett styrgruppsammanträde förekom ingen information vare sig före eller efter möten från styrgruppens sida. Detta skapade osäkerhet och vid något tillfälle en känsla av att vara "överkörda" hos områdesgruppsdeltagarna, även om man i allmänhet trodde att styrgruppen var belåten med deras arbete.

Gruppen ansåg här att den antingen skulle ha fått handha en budget själv, alternativt att en budget upprättats, som gruppen var väl informerad om och kunde rätta sin planering efter, i kombination med att en av gruppdeltagarna deltog i styrgruppens möten för att kunna argumentera för gruppen och informera den om styrgruppens synpunkter.

6.Handledning

De två handledarna skulle sammanträffa med områdesgruppen varje fredag morgon. Gruppen var enig om att när det blev mer sällan hade detta en destruktiv effekt på gruppen, framför allt då man hade rutinen att fråga handledarna om deras inställning innan man verkställde en planerad insats. Detta var för övrigt formellt nödvändigt när det rörde sig om verksamheter som kostade pengar. Handledarna fungerade samtidigt som arbetsledare och bistod vid arbete med konflikter inom grupper. De deltog också i styrgruppens möten.

Flera av deltagarna menade att det varit en fördel om handledare ingått i områdesgruppen, dvs deltagit varje dag. En orsak till denna uppfattning var att gruppens arbete nu "stoppades upp" i väntan på handledarnas bedömning, en annan att projektsekreteraren/handledaren formulerat ansökan om bidrag, och därmed visste vad projektet skulle syfta till och genom att delta i gruppens arbete lättare hade kunnat förmedla denna vision.

7. Ideellt kontra avlönat områdesarbete

Två av deltagarna avgick under tiden de arbetade i områdesgruppen ur sina kontaktkommittéer. I det ena fallet var skälet kritik och ifrågasättande från övriga kontaktkommittéledamöter, i det andra en överbelastning. Det förekom också innan områdesgruppen startade att eventuella arbetsuppgifter ifrågasattes, eftersom de ansågs tillhöra kontaktkommittéernas uppgifter. Att syftet var att komplettera kommittéernas verksamhet respektive initiera det som ännu inte kommit igång minskade inte denna kritik.

En person, som arbetade inom ramen för områdesgruppen under sommaren i Gullviksberg sedan gruppen i praktiken upplösts, upplevde en "förtalskampanj" från andra aktiva ideella inom området. Detta förtal gick bland annat ut på påståenden om att hon inte gjorde rätt för sin lön, att hon fick betalt för vad andra gjorde gratis etc. Det hela slutade med att hon inte ville uppbära någon lön från områdesgruppen.

Oavsett om kritik och förtal av detta slag härrör ur personliga konflikter eller personlig avund/missunnsamhet är detta en viktig erfarenhet. När personer anställs för områdesarbete är det i regel fråga om människor som bor någon annastans och har sin arbetslivsförankring i en större organisation/förvaltning, dessutom är de ofta anställda på heltid. Det ses som en självklarhet att de inte skulle utföra det arbete de gör om de inte fick betalt för det, och de får stöd och känslomässig respons också från grupper utanför bostadsområdet de arbetar i. Tanken med områdesgruppen var att deltagarna skulle ha så mycket lättare att fånga upp områdets behov och stimulera den ideella verksamheten genom att de bodde på området. Om deltagarna i stället betraktas med misstro och isoleras/isolerar sig från de boende och deras föreningar i området talar detta starkt emot försök av det här slaget, inte minst för deltagarnas egen skull.

Den deltagare i områdesgruppen som sammanlagt arbetat längst tid i gruppen har emellertid hela tiden varit ordförande i sin kontaktkommitté och inte upplevt motsvarande konflikt, varför det inte finns anledning att generalisera utifrån de ovan nämnda negativa erfarenheterna.

8. "Personalvårdsfrågor"

Områdesgruppen utgjorde ett nyskapat arbetslag som stod utanför andra etablerade organisationer och arbetsplatser, vilket sannolik bidrog till de ovan beskrivna oklarheterna beträffande rättigheter/skyldigheter, arbetstider, ekonomi och beslutsordning. Gruppen hade inte heller tillgång till en ändamålsenlig och trivsamt lokal. Någon deltagare menade att det hade varit bra, om man gemensamt tagit del av litteratur, exempelvis från forskning vid Ungdomsrådet, eller åtminstone haft tillgång till det. Flera deltagare påpekade att det varit en fördel om man hållits mer informerad

om övriga inslag i Gullviksborgsprojektet och att det hade varit en stimulans om man fått tillfälle att träffa personer som arbetade på liknande sätt, exempelvis inom ramen för ungdomsrådets övriga, samtidiga projekt i andra delar av landet.

9. Genomförandeprocessen

Beträffande det konkreta innehållet i gruppens arbete - se separat förteckning.

Bland de idéer som framgångsrikt genomfördes kan nämnas aktiviteter för barn under sportlovsveckan i såväl Gullviksborg som Lindängen och två tema- eller kulturkvällar för vardera området. Båda typerna av aktiviteter var dessutom nytillskott för områdena av ett slag som mycket väl kan stimulera till fortsättning i ex. en ideell förenings regi. Gruppen samarbetade effektivt kring såväl planering som genomförande och rön te uppskattning från övriga boende för sina insatser.

En plan som inte kom att fullföljas av gruppen - men av kvarvarande deltagare i Lindängen - var att utforma en informationsbroschyr till nya hyresgäster och att överlämna denna vid personliga besök för att hälsa dem välkomna till respektive område. Gruppen utformade en broschyr, men denna skulle kompletteras av en av handledarna, vilket drog ut på tiden. Inför tryckningen avvisade styrgruppen områdesgruppens förslag och ville att billigare alternativ skulle tas fram. Till detta kom att när broschyren väl var tryckt gruppen inte var nöjd med resultatet och vissa gruppdeltagare inte hade möjlighet att flytta arbetstiden till kvällarna.

I och med att en av handledarna skulle utföra en del av det arbete som i övrigt låg på gruppen tappade gruppen kontroll över hela arbetsresultatet; arbetet stoppades upp och det stod utanför områdesgruppens förmåga att få det slutfört. Styrgruppens skeptiska inställning till områdesgruppens förslag innebar en frustration då man inte kände till några ekonomiska ramar och förespeglats ett vidsträckt självbestämmande.

Flera andra förslag kom inte att fullföljas eftersom gruppen upphörde som grupp redan efter ett halvår men hade sannolikt gjort det om gruppen bestått. Vidare fordrade somliga initiativ beslut från myndigheter, vilket i praktiken innebär att det krävdes tid för att följa upp och söka de instanser för vilka man måste framlägga sina synpunkter och förslag, en "läroprocess" gruppen var på god väg i när den upplöstes.

De uppgifter gruppen åtog sig som låg nära i tid och inte fordrade särskilda beslut från utomstående var alltså de som lyckades bäst. Av värde för eventuella liknande grupper kan därför vara att avväga vilka insatser man

har rimlig möjlighet att hinna fullfölja, alternativt det finns andra personer/organisationer som kan fullfölja.

10. Sammanfattning

Flera av deltagarna menar att områdesgrupp är en bra idé, men att det är viktigt att tänka på:

- att idén om områdesgrupp och lämpliga arbetsuppgifter för den skall vara väl förankrad i det aktuella bostadsområdet innan gruppen startar
  - att det skall finnas konkreta arbetsuppgifter parallellt med dem som gruppen självständigt utvecklar, och att vid rekryteringen de konkreta uppgifterna anges
  - att gruppen skall ha en budget att själv förvalta, alternativt vara informerad om en fastställd budget och ha direktkontakt med den/dem som beslutar om medel
  - att initiativtagare/handledare skall ingå i gruppen eller ha betydligt tätare kontakt med gruppen än vad som var fallet här
  - att en områdesgrupp inte kan arbeta med två bostadsområden samtidigt om dessa befinner sig i olika utvecklingsfaser och upplever olika slag av behov
  - att eventuell "obekväm arbetstid" skall uppges vid rekryteringen samt att möjligheten till deltidstjänstledighet för detta slag av arbete kan stöta på hinder
  - att en nystartad grupp av deltagare med olika erfarenheter kräver en lång tid för att fungera tillsammans som grupp
- att det är viktigt att välja arbetsuppgifter efter den tid man planerar att arbeta i gruppen och att diskutera arbetsuppgifterna med föreningar och myndigheter, vilkas verksamhet man tangerar
- att en områdesgrupp kan utsättas för misstro eftersom det rör sig om nya arbetsuppgifter och att därför behovet av stöd och respekt är stort.

OMRÅDESGRUPPENS VERKSAMHET

1. Genomförda öppna aktiviteter

Områdesgruppen arrangerade fyra temakvällar: på Lindängens Folkets Hus Motetten kring "Solidaritet i vardagslivet" (Mats Mosesson och Jörgen Olsson) och "Vår utsatta situation i ett förändrat Norden" (Örjan Svedberg); på Gullviksborgs Folkets Hus en kväll om Argentina (Sara Fagnani) och Malmö förr (Hertha Wirén). Dessa kvällar kombinerades "föredrag" med kaffe och diskussion och mötena var öppna för allmänheten. Ytterligare temakvällar förbereddes men måste av olika anledningar ställas in.

En barnteaterföreställning arrangerades på Motettens Folkets Hus.

I båda områdena - Gullviksborgs Folkets Hus resp. Motettens Folkets Hus - hölls öppet hus under sportlovsveckan 870213-18 med aktiviteter som filmvisning, sagostunder, bokbord, spel och lekar. Olika föreningar informerade om sina verksamheter bland annat genom utställningar i lokalerna. Områdesgruppen - med viss hjälp av kontaktkommitteledamöterna från Lindängen - arrangerade aktiviteterna och fanns i lokalerna under veckan, som uppskattades av många barn i områdena.

En stor barnkulturdag genomfördes 870605 vid Lindängens amfiteater inför en stor publik (6-700 personer) av olika nationaliteter. Områdesgruppsdeltagarna i Lindängen besökte förskolor och fritidshem i området och fick åtta barngrupper att delta i programmet med sång och lekar och mer originella inslag som en "hattparad", folkvisor från Kina m.m..

En deltagare från Lindängen och en från Gullviksborg arbetade under sommaren med arrangemang och praktiskt arbete kring de öppna "sommarkvällarna" - torsdagar i Lindängen, onsdagar i Gullviksborg, då olika artister uppträder, föreningar informerar om sina verksamheter, kaffe serveras m.m. på respektive utomhusscen.

2. Genomförda riktade aktiviteter

En folder att lämna till nyinflyttade hyresgäster sammanställdes. Foldern innehöll bland annat information om områdesgruppen. Genom bostadsföretaget fick gruppen namn och adresser på nyinflyttade hushåll i områdena. På Lindängen besökte en av deltagarna under några vårmånader de i området nyinflyttade och överlämnade foldern och en bukett blommor och hälsade familjerna välkomna till området.

I båda områdena gjordes försök att starta ungdomsföreningar. Bara på Gullviksborg kom en sådan förening i gång. Det var områdesgruppen som planerade och en av deltagarna som genomförde föreningsbildningen. En styrelse av ungdomar i åldrarna 16-22 år sammanträffade ofta och höll "öppet hus" för ungdomar i lånade lokaler två kvällar i veckan med aktiviteter som spel, bordtennis och samtal.

3. Interna aktiviteter.

Gruppen ordnade en gemensam jullunch och gjorde studiebesök på "Gullvikstorp", ett torp som hyrs av Folkets Hus-föreningen i Gullviksborg och som finns till uthyrning för föreningar och enskilda i Gullviksborg. Någon av deltagarna läste boken "Sunnanå SK" som tog upp problem och möjligheter inom föreningsverksamhet.

4. Förberedelse/initieringsarbete

Områdesgruppen tog en rad initiativ kring idéer den utvecklat. Av dessa skulle sannolikt många ha lett till konkreta resultat om gruppen fortsatt sitt arbete. För andra, som vill ta upp liknande tankegångar i områdena finns här ett förarbete gjort. Bland dessa idéer, där gruppen vidtagit förberedelseåtgärder, kan nämnas följande:

- Man besökte Stadshuset för att med kommunala tjänstemän diskutera möjligheten till beredskaps- och ungdomslagsplatser för områdesanknutet arbete,
- man besökte bokbussen och Lindängens bibliotek och tog upp frågor kring bokbussens sortiment, hållplatser och tider,
- gruppen sammanträffade med en representant för Kursverksamheten och diskuterade möjligheten till lokal svenskundervisning för invandrarkvinnor,
- gruppen sammanträffade med personer intresserade av att göra en teaterföreställning kring det gamla Fosie inför Gullviksborgs 25-årsjubileum 1989 och hjälpte till att försöka samla fler intresserade,
- man sammanträffade med Unga Örnar för att diskutera hur barn- och ungdomsverksamheterna i området skulle kunna förbättras, och

- man presenterade och diskuterade sin verksamhet vid kontakter med bostadsföretaget, hyresgästföreningen, andra föreningar i området, förskolor, fritidshem etc.

Den som vill veta mer om områdesgruppens arbete kan kontakta vem som helst av deltagarna, som var:

Jan-Olov Ulin, tel. 040/222372
Gun Svedberg, tel. 040/940107
Rosita Österberg, tel. 040/211771
Ingrid Persson, tel. 040/945847
Kickan Gustafsson, tel. 040/942442

Håkan Larsson, tel. 040/163442(handledare)
Hans Nilsson, tel. 040/133133 (handledare)

GULLVIKSBERG - ETT BOSTADSOMRÅDE I UTVECKLING MED HJÄRTA
OCH HJÄRNA

1. Varför boendeserviceprojekt på Gullviksborg
2. Vad vill vi göra
3. A Mötesplats
B Demokrati
C Folkbildning/forskningscirklar
4. Organisationsplan
5. Tidsplan och kostnadsuppskattning

Kompletteringar och bilagor

- Bilaga 1 Varför
- A Forskningscirklar
  - B Gullviks-farm
  - C Demokratifrågor
  - D Barn- och ungdomsfrågor
  - E Media
  - F Skolan på de boendes villkor
  - G Hälsifrågor
  - H Arbetsboksmetoden
- Bilaga 2 Forskningscirkeln konkret
- Bilaga 3 Befolkningsstruktur m.m förändringar under den senaste 10-års perioden
- Bilaga 4 "Vi på Gullviksborg" en verksamhetsområdesbeskrivning

Denna bilaga omfattar del av ansökan om bidrag till boendeserviceprojekt. Ansökans bilagor 1 till 4 redovisas ej i denna rapport.

Varför boendeserviceprojekt på Gullviksborg

Det kommer att ha gått 10 år mellan den första fysiska åtgärden - den i upp-
rustningen av området vidtogs tills det att sista trädet är planterat.

Under dessa år så har inflytandet över förändringen varit en del av arbetsmetoden för
att "lyfta" hela området.

Engagerande människor såväl boende som tjänstemän, forskare, föreningsfolk har fått
en mötesplats för metoddiskussioner och framtidsvisioner.

Så mycket av detta är inte synbart idag. Det finns en Folkets Husförening, det finns
ett blommande kulturintresse. Det finns en områdesrapport "Vi på Gullviksborg". Det
finns lite lägesrapporter ifrån världsungdomsårsprojektet, ifrån BFR-projektet. Det
kommer en rapport ytterligare därifrån under hösten.

Det finns 2 gamla BFR-rapporter som utifrån MKB:s initiativ har sin grund i
Gullviksborg.

Det är byggarnas resultat som syns.

Årens diskussioner har gett kunskaper och visioner om hur området i förvaltnings-
skedet kan utvecklas de kommande 10 åren.

Det finns ett intresse ifrån MKB, Riksbyggen, Kommunen, Boende, Föreningar om
att medverka inom de arbetsramar som redovisas.

Det vore oklokt att inte ta tillvara på detta engagemang och dessa kunskaper för att
göra området så innehållsrikt och spännande som det förtjänar.

Vår målsättning är att medverka till att Gullviksborg blir ett mönsterområde där
allmännyttiga och bostadskooperativa mål-
sättningar blir levandegjorda. Grunderna är gemenskap, solidaritet och delaktighet.

Vår korta ansökans uppbyggnad tar sin konkreta utgång ifrån flera års arbete och
erfarenheter i området. Den skall ses i skenet av att vi vill vidga förutsättningarna för
fortsatt utveckling av Gullviksborg.

VAD VILL VI GÖRA?

Vår strategi är att arbeta inom tre olika verksamhetsfält.

- A Mötesplatser
- B Demokrati inflytande
- C Folkbildning/forskningscirkel

Dessa tre fält är för oss både mål och medel.

Här följer en kort beskrivning över vad dessa fält innebär för oss och därefter vårt
förslag på organisation.

A MÖTESPLATSER

Under forskningscirkelns gång (se bilaga 1) och vid andra tillfällen har diskuterats ett
antal mötesplatser utöver de som idag finns inom området som ur boendeservice-
synpunkt och gemenskapssynpunkt är motiverat.

A: Affärsgatan i centrat

Förändras till att bli en mera informell mötesplats och skall stimulera till gemenskap genom sin utformning.

Genom att göra affärsgatan mötesvänlig och vacker samt efter hand fylla den med verksamhet av social karaktär kommer en servicedisk att bli en naturlig del av denna stimulerande miljö.

Vad är det då för funktion som servicedisken kan fylla?

Dels så är MKB beredda att flytta ut sin områdesservice till disken, dels så hoppas vi att hemtjänsten skall bemanna den delvis med sin service och i denna kan ligga allt ifrån trygghetslarm till hjälp med bank, post och andra ärenden.

I servicedisken skall också områdestorpet kunna bokas, så även de fritidslokaler som finns i området.

För de föreningar som finns i området skall aktiv information om deras verksamhet kunna lämnas från servicedisken.

En dataterminal uppkopplad till kommunens uppgifter samt utvalda databaser skulle också förstärka kunskapspotentialen i servicedisken.

Att i förväg teckna in innehållet i detalj låter sig inte göras. En arbetsgrupp för servicediskens innehåll och centrats miljö får under hösten projektera fram detaljerna och hitta ett utvärderande och prövande arbetssätt så att nya idéer stimuleras fram.

B: Boendeservicedisk

Här kan man som hyresgäst vända sig för att få hjälp med det mesta.

C: Café

I anslutning till disken som kommer också cafeét som kan erbjuda gemensam frukost gemensam lunch om behovet finns.

D: Motionslokalen

I det överdimensionerade garaget under centrat kunde motions- och verkstadslokaler inredas.

E: Gullviks-farm

Ett odlingslots- eller kolloniområde för intresserade på området.

B DEMOKRATI

I slutrapporten från BFR:s-projektet bostadsområde i förändring kommer en utförlig problembeskrivning kring demokrati och inflytande frågor i Gullviksborg. Rapporten blir klar först under sommaren 1988 och kommer att kompletteras denna ansökan. Resultatet från projektet kommer att vägleda oss i vårt fortsatta arbete när det gäller att vitalisera demokratin i Gullviksborg.

På sikt vill vi försöka pröva en modell för inflytande som diskuteras under de senaste åren bland boende i området. Det är en slags kooperativ organisationsform på mellannivå. Realistiskt sett så är årsskiftet 89/90 det som tidigast är möjligt för denna organisation att komma igång. Den kooperativa föreningen skulle bland annat kunna vara ansvarig för de verksamheter som planeras i denna ansökan.

Boende ifrån 12 år och uppåt skall både vara valbara och ha rösträtt. Underlaget skall vara boende på Gullviksborg d.v.s. adresserna Gymnasistgatan och Censorsgatan.

En uppföljning av utvecklingen av delaktigheten, handlingskraften för området bör göras eftersom överblickbarhet och inflytande är utgångspunkten för vårt arbete. En naturlig utveckling på sikt borde vara att förståelsen för och intresset för demokratifrågor bland ungdomar borde öka och undervisningen i detta härav kan ske i bostadsområdet i stället för i skolan i anknytning till praxis.

Vid sidan av den tillskapade mellannivån så kommer demokrati/inflytandet att på olika nivåer genomsyra allt vårt arbete.

C FOLKBILDNING/FORSKNINGSCIRKLAR

Utvecklingen av Gullviksborg som bostadsområde har ambitionen att stärka individer genom att ge tillgång till stimulerande kunskapsinhämtningstillfällen samt att ge möjlighet till ett större informationsflöde som ger överblick och möjlighet till och inspiration för ett större ansvarstagande.

På gruppnivå - föreningsnivå så blir konsekvensen av forskningscirkelarna att handlingskraften ökar även här. Viktigt är här att specialkunskap får möjlighet att utvecklas vid sidan av allmänskunskapen.

På Gullviksborgsnivå 2-3 000 människor, är det möjligt att utveckla närsamhället. I vårt fall där den civila sektorn d.v.s. människor i Gullviksborg är färdvisare och inte som så ofta annars kommersiella krafter eller statliga/kommunala organ.

Bland områdets boende och föreningar skulle vi på det lokala planet vilja stimulera till ett antal utvecklings- eller forskningscirklar där lokalt intresserade får möte folk ifrån universiteten med gedigen fackkunskap och en pedagogisk kompetens som i samverkan skall leda till ökad boendeservice, ökad solidaritet och större lokal handlingskraft.

Under forskningscirkeln så har följande ämnesområden diskuterats

- Boendeservicediskens innehåll och kringgärdande miljö
- Barn och ungdom
- Gullviks-farm
- Inflytande i bostadsområdet
- Hälsovård
- Skola på boendes villkor
- Mediafrågor
- Arbetsbyte

Några ämnesområden bör kunna bli egna integrerade forskningsprojekt.

- Störningar/Utslagning
- Arbetsbyte, FA, Hemvård, Dagmammor m.fl
- Beslutsprocess

I samtliga fall så är vår bedömning att ökad lokal kunskap i dessa frågor kopplat till en organisation som kan stödja ett genomförande är ett bra arbetssätt för att skapa en icke förutbestämd men innehållsrik boendeservice med starka inslag av lokalt inflytande, starkt områdesidentitet och en stimulerande boendemiljö.

ARBETSBOK

Som arbetsmetod för att nå samtliga hushåll i en dialog så har vi planerat att inför eller inom den kooperativa föreningen genomföra en arbetsbok i området. Detta skall ses som ett komplement till den övriga verksamheten och som kontroll på att de aktiva har samma eller liknande ambitioner som de mindre aktiva.

ORGANISATIONSPLAN

Boende - Föreningar - Företag

Våra erfarenheter är att stora förändrings- och utvecklingsprojektet ej kan bäras av en enda organisation.

En samvekan mellan organisationer i Gullviksborg, kommun och fastighetsägarna, tillsammans med statliga boendeservicemedel skapar enligt vår betoning de bästa förutsättningarna.

Verksamheten inom projektet har som ambition att både direkt och indirekt öka intresset för de olika föreningarna, att stimulera och stödja deras verksamhet samt att genom att på sikt skapa en övergripande kooperativ förening få flera aktiva som har ett större inflytande och en större överblick över vad som händer, framförallt ett inflytande på vad som skall hända.

Följande föreningar finns i området

- Folkets Hus
- S-Föreningen
- Scoutkåren Skogsbrynet
- Unga Örnar
- Vi Unga
- Hyresgästföreningen
- Riksbyggen
- Röda K
- Söder
- GUF
- PRO

Organisation

För att utnyttja de olika intressenter som på något sätt varit och är engagerade i Gullviksborg så föreslår vi följande projektorganisation för de kommande tre åren.

STYRGRUPP*

Referensgrupp
politiker

Referensgrupp
anställda tjänstemän

Projektledare

Verksamhetsfält mötesplatser
Verksamhetsfält demokrati/
Verksamhetsfält forskningscirklar/
mötesplatser inflytande
folkbildning

* STYRGRUPP

Gullviksborgs Folkets Hus Boendeserviceutskottet

Kickan Gustavsson
Kerstin Igner
Arne Jönsson
Stig Kjellström
Håkan Larsson smk projektsekr.
Jocke Sandberg
Jan Olov Ulin
Gert Österberg

Representant från MKB

Ej utsedd

Representant från Riksbyggen

Ej utsedd

Representant från Malmö Kommun

Uno Odemar 1:ste ingenjör på Fastighetskontoret Tekn.d r och
forskare i boendefrågor

Vetenskaplig konsult

Ej utsedd

Initiativet till denna organisation och verksamhetsfält är en följd av forsknings-
cirkelarbetet inom BFR-projektet "Bostadsområde i förändring" (Projektledare Uno
Odemar).

Principiellt så menar vi att de vore av värde att se hur boende och föreningsliv
tillsammans med bostadsföretag och kommunala intressen och vetenskapligt stöd kan
utveckla ett bostadsområde med allt vad detta kan innebära.

Styrgruppen med en majoritet av boende har ansvaret.

Styrgruppen blir formellt ett serviceutskott inom ramen för Folkets Husföreningen.
Detta gör att initiativet finns inom den civila sektorn d.v.s bland boende i
Gullviksborg.

UTVÄRDERING

Forskningscirklarnas arbetsmetoder innebär att kunskapsprocess skapas i Gullviksborg där väsentlig kunskap om boendeförhållandena produceras.

Under den treårsperioden som projektet pågår kommer en eller flera rapporter att utarbetas. Ansvar för detta blir projektledaren, vetenskaplig konsult samt cirkelledarna med benäget bistånd av deltagarna.

En särskild utvärdering som tar fasta på att sammanställa erfarenheter från hela verksamheten--metoder och resultat- kommer också att göras. Uppläggning av denna utvärdering skall diskuteras fram av under planeringsfasen hösten 1988. Och då förhoppningsvis tillsammans med boendeservicedelegationen.

KOSTNADSUPPSKATTNING OCH TIDSPLAN

Vi beräknar att kunna komma igång med arbetet början av hösten.

1 oktober beräknar vi kunna anställa en projektledare.

Under oktober - december kommer arbetet att huvudsakligen inriktas på planering av verksamheten. Rekrytering av ledare och deltagare till cirklar etc.

Cirklarna beräknas att inklusive arbetet med att förverkliga förslag ta en tid av cirka 3 år. Några cirklar kommer att vara av kortare karaktär.

KOSTNADER:

Inredning och verksamhets- anpassning av behövliga ytor	1 800 000 kronor
Projektledare 3 x 230 000 inkl lkp	690 000 kronor
Projektsekreterare inkl lkp	180 000 kronor
Vetenskaplig konsult inkl lkp	130 000 kronor
Forskningscirklar 4 st x 70 000 x 3 år	840 000 kronor
Öppna forskningscirklar	40 000 kronor
Ledningsgrupp	70 000 kronor
Skrivhjälp ordbehandling	35 000 kronor
Kontorsmaterial	15 000 kronor
Telefon	5 000 kronor
Informationsmaterial	70 000 kronor
Arbetsböcker 3 x 25 000	75 000 kronor
Studieresor	30 000 kronor
Övriga kostnader	30 000 kronor
Utvärderingskostnader Utvärderingsplan diskuteras under hösten 1988. Kostnaderna fastställs först då ?	
Sökt belopp	4 010 000 kronor

Noteras bör att några hyreskostnader inte är upptagna i ansökan.

För att kunna börja arbeta efter detta komplicerade, ovanliga men utmanande arbetssätt redan i september så hemställer vi om att kunna erhålla 300' i startbidrag och resten vid årsskiftet när Ni haft möjlighet att sätta Er in i vår verksamhet lite mera.

FÖR GULLVIKSBORGS FOLKETHUSFÖRENING

Gert Jeppsson
ordförande

Håkan Larsson
ansvarig för serviceutskottet

REFLEXIONER KRING FÖRÄNDRINGAR av Gullviksborg

Under arbetet med denna rapporten och i många övriga sammanhang talar vi om de boende. Det är ibland nödvändigt att generalisera eller samla ihop i grupper. Det är nog ändå centralt att inte glömma att under rubriken döljer sig

- den ensamstående mamman med tre barn och två hundar
- han som tände eld i källaren
- han som säljer amfetamin
- han som är invandrare ifrån Polen och läkare till yrket
- pensionären som bor 2/3 av året ute på sin älskade koloni med rabatter som är så vackra och välskötta att man knappt finner ord för det.

Det finns många personer, individer bakom begreppet. Varje individ är ett levnadsäventyr. Av kött och blod som upplever glädje och sorg. Detta får man aldrig tappa bort för då förrirrar man sig in i det ovidkommande. Man går helt enkelt vilse

Våra väldiga tillgångar

Inget land som jag känner till har den så jämt fördelade bostadsstandard som vi i Sverige. Bland våra största tillgångar är de hus som finns byggda.

Här ligger värden för miljarder och åter miljarder. Att på ett ansvarsfullt sätt bevara dessa är klok hushållning.

Om man inte klarar detta blir det renoveringar för uppemot 100-tals miljoner i vissa bostadsområden på 1 000 - 2 000 lägenheter.

Områden som är knappt 20 år gamla.

Bostadsområden av liknande material och arkitektur hör till överklassens välskötta sfärer i andra delar av värden t.ex Brasilien.

Det är nog inte bara stöd till fysisk upprustning som behövs.

Dom var rikare förr

För några veckor sedan så träffade jag någon som sa att "Fan vad vi är en fattig generation annat var det förr." Jag kunde inte låta bli att fråga hur menar Du och fick då svaret.

"Se Dig omkring, när är alla stora vackra kyrkor byggda? När byggde dom stadsteatern här i Malmö som är den senaste allmänna byggnaden av mått som är byggd här?"

När jag ser mig omkring i Malmö ytterområden så blir det så klart för mig hur rätt han har.

Dom måste ha varit mycket rikare förr. Det som i all välmening har skapats de senaste 20 åren är några fritidsgårdar och lokala Folkets Hus som har inredningar och utrustning som är så långt ifrån hur ett välkommande gemensamt hem kan se ut om man har råd.

Ur minnet dyker upp hur en tjänsteman på fastighetskontoret fick uppdraget att gå in och spara pengar på vårt ofärdiga Folkets Hus på Gullviksborg.

Hans förebild vad beträffar material och utrustning var stadens parkeringshus. Det var inte lönt att kosta på de där ute någonting vackert och inbjudande. Dom fördärvade ju ändå bara.

Han inte bara tänkte det utan sa det också. Vi var nog rikare förr.

Nya föreningar, nya ideér

Ibland får man för sig att alla goda ideér redan är tänkta. Efter ett tag så tederar nya ideér att bli små utvinkningar av samma grundtema.

I de fall det finns visioner om stadsdelen så är det ofta lite sämre formulerade och till 80-talet anpassade än de som vi kan läsa ifrån slutet på förra århundradet eller början av detta.

Visionen måste dock vara någons - vara upptagen till dess hjärta. I det stora hela klartänkt. Det är då den blir kommunicerbar och kan bli andras.

För alla eller för några

Vid så gott som samtliga studiebesök som jag varit med på så kommer frågan om hur många som deltagit vid arrangemang och sammankomster.

De är få, väldigt få som försöker formulera frågor kring hur arrangemanget har varit i kvalitativa termer.

Den reella möjligheten att avstå från att delta - eller möjligheten att delta värderas icke i sig.

Den lilla gruppen som lägger ner mycket tid, lär sig mycket och får visionen, blir betraktade som elit.

Att vara "elit" på att springa 100 meter kan betinga ett marknadspris på 500 000 kronor per start (Carl Lewis). Att vara med eliten i affärsvärlden gör att man blir avgudad.

Att inom Gullviksborg vara framåt, intresserad och i relation till andra ytterområden framgångsrik blir hotande och utmanande.

De brister man har och de misstag man gör blir mycket viktigare än det förtjänstfulla.

Det är självfallet så att den inre glädjen efter ett bra arrangemang där det inte kom så många måste få vara lika stor som glädjen när det kom många men när innehållet inte upplevdes så bra.

Tänk om varje individ på Gullviksborg kom att avsätta 1 timme per år för områdets utveckling så motsvarade det mer än en heltidsanställd.

Om information gick ut som skapar en överblick vilket ger en kunskap och skapar intresse som blir grunden för ett inflytande o.s.v. Då skulle "elitens" visioner tillsammans med arbetsglädjen kunna utföra storverk.

Inte för att skriva rapporter utan för att fylla livet med väsentligt innehåll. Tjugo filmer i månaden oavsett de är tecknade eller riktiga via FilmNet ger ingen livskvalité av någon högre nivå. Ställ detta mot förälskelse, gemenskap så blir anningen uppenbar.

Den konstiga konsten

I Malmö diskuteras ett försköningsråd. En av sig själv utvald elit vill göra vår innerstad vackrare. Ett tidens tecken är intresset för våra innerstäders miljöer. Vi är långt ifrån det intresse som under 60-70-talet fanns för ytterområdena. Där dom många människorna bor. Pittoreska miljöer för och av pengar utvalda skall det vara.

På Gullviksborg så har vi arbetat lite med konstnärlig utsmyckning. Professionella konstnärer har samråd med hyresgästerna tagit fram motiv som sedan har målats i trappor, entreér o.s.v.

Det har blivit vackert, roligare bostadsmiljö - roligare arbetsmiljö. Bakom detta och mycket annat fanns en eldsjäl. Eldsjälen har kommit längre ifrån området och verksamheten har idag ett frågetecken kring sig. Nya tjänstemän, nya förutsättningar lämnar ibland tomhet efter sig. Den förankrade uppburna visionen hade aldrig accepterat detta.

Vilka är resurserna?

Mycket av uppbyggnaden av vårt land har kännetecknats av ett rationellt resursutnyttjande.

Förutom att det för var och ens människovärde är viktigt med ett arbete - för att vara en fri man eller kvinna krävs ett arbete - så är det onekligen så att ju flera som arbetar desto större värde kan skapas.

Ibland kan man dela upp vardagen i tre sektorer

- Kommersiell sektor - här ligger produktion, företag o.s.v.
- Kommunal/statlig sektor - här finns sjukvård, skola fritidsgårdar o.s.v.
- Civil sektor - här finns folkrörelseliv, föreningar o.s.v.

För Gullviksborgs del så finns för närservicen cirka 20 anställda inom den kommersiella sektorn. Den kommersiella sektorn finns och utövar dock sin kraft i första hand utifrån och in i området.

Den kommunicerar via kilon av reklamblad via filmer in i våra TV rutor o.s.v. Den sammanlagda kraften är onekligen imponerande. Inom den civila så finns 1-2 resterade arbetet utförs helt ideellt. Inom den kommunala/statliga så finns det någonstans mellan 100 - 200 anställda.

När jag tittar på dessa summariska siffror så kan jag med mina erfarenheter inte annat än dra slutsatser att vi på detta bostadsområdesplan inte riktigt förstått att bostadsområdets resurser och styrka är de som bor och/eller arbetar där. Deras kraft tillsammans kan skapa vardagens boendemiljö som vi så ofta talar om och som är så mycket mer komplicerad än att bygga eller renovera hus.

För att stimulera och frammana denna kraft så behövs eldsjälar. Om de är avlönade eller ideella är ett administrativt problem. De måste dock ha en förankring hos områdets intressenter d.v.s. hyresgäster, bostadsföretag o.s.v. Inombords krävs en glödande eld som sprider värme till de många.

Vårt 90-tal

Det finns många paradoxer runt omkring oss. En är att vår tids samhälle ibland kallas för informationssamhället och att den största orsaken till överdödlighet är ensamheten.

Inom den kommersiella sektor så är de välklädda PR-männen, informationsbärarna 1 000-tal i vårt land och omsätter/kostar miljarder kronor.

Lek tanken att vi på Gullviksborg skulle ha en liten informatörska som hade till uppgift att förankra och komplettera visionen. Som man kunde vända sig till när man var ensam och hade det svårt. Som var varm men med en stark integritet. Som hjälpte till när det behövdes.

För detta finns inga statliga löneregler eller bidragssystem. Inte heller är det lönsamt ur kommersiell synpunkt.

Tack

Med dessa rader vill jag också tacka Er som jag under de gångna åren mött i olika sammanhang på eller kring Gullviksborg. I denna orationella atmosfär som området och vi tillsammans har utgjort så är vi onekligen en bit på väg även om det absolut viktigaste återstår. Att komplettera och förankra visionen att levandegöra den på ett öppet och ödmjukt sätt.

Tack och på återhörande

Håkan Larsson

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 870300-2
från Statens råd för byggnadsforskning och anslag från
Malmö stads fastighetskontor till Sociologiska institutionen,
Lunds universitet, Lund.**

R110: 1988

ISBN 91-540-4986-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6708110

**Abonnemangsgrupp:
Y. Byggnadsfunktion**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirka pris: 57 kr exkl moms